

*Edelény környéki emlékek
az 1848-49-es
szabadságharcról*

Edelény, 2014

*Edelény környéki
emlékek
az 1848-49-es
szabadságharcról*

2014

Edelényi Füzetek 48.

Összeállította, szerkesztette:

Hadobás Pál

Technikai munkatárs:

Slezsák Zsolt

A borítón:

*Az 1848-49-es szabadságharc; gróf Batthyány Lajos,
az első felelős magyar kormány miniszterelnöke
és az aradi 13 mártírhalt halt tábornok
tiszteletére emelt emlékmű*

Edelényben.

Fotó: Slezsák Zsolt

A hátsó borítón:

*Trónfosztás utáni 1849-es honvéd lovassági zászló előoldala.
A Bem tábornok által vezetett hadtest egyik alakulatának
volt a zászlaja.*

HU ISSN 0238–1842

ISBN 978-963-88916-8-6

Felelős kiadó: **Hadobás Pál** az *edelényi Művelődési Központ,*
Könyvtár és Múzeum igazgatója.

© MKKM, Edelény, 2014

Nyomdai munkák: www.konyvmuhely.hu

Előszó

Tizenöt évvel ezelőtt, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmával jelent meg az Edelényi Füzetek sorozat 18. köteteként az **1848-1849 emlékei Edelényben és környékén** című könyv, melynek anyagát Laki-Lukács László gyűjtötte egybe, és Hadobás Pál szerkesztette. Az eltelt idő alatt számos olyan dokumentum került elő, amely lehetővé teszi egy újabb kiadvány megjelentetését.

Az 1998-ban megjelent könyv mindössze 26 Edelény környékéhez kötődő, a szabadságharcban részt vett személyről számol be, mára már ez a szám 97-re emelkedett a folyamatos kutatásoknak, és dr. Bona Gábor kutatásainak, és kiadott könyveinek köszönhetően.

A most közölt írások többségét az 1994-től megjelenő Jósvafői Helytörténeti Füzetek számaiból vettük át, melyeket a lelkes szerzők gyűjtésének köszönhetünk.

Az egykori Torna megye (melynek településeiből 22 maradt Magyarország, nevezetesen az Edelényi járás területén) szabadságharcban való részvételéről és egy korabeli naplóból is olvashatnak részleteket.

Hadobás Pál

A szabadságharc katonái Edelény környékéről

BAKSAY DÁNIEL

1830-ban született. A sárospataki gimnáziumban tanult, amikor tanáraival és diák-társaival az 1848-49-es forradalom és szabadságharc katonája lett. Bem seregében huszár-őrmesterként szolgált. Nevét őrzi a Sárospataki Református Kollégium előcsarnokában az a márványtábla, melyet a szabadságharcban részt vett pataki tanárok és diákok emlékére állítottak. A kollégium könyvtárában őrzött névjegyzékben „Baksay Dani huszárőrmester” is szerepel.

Megtaláljuk nevét Gömör-Kishont vármegye monográfiájának 592. oldalán, ahol a könyv megjelenésének időszakában, a megyében még élő 48-as egykori honvédek nevét és lakhelyét közlik.

A szabadságharc leverése után néhány évig bujdosott, majd befejezte teológiai tanulmányait és 1864-től 53 éven keresztül **Aggtelek** református lelkésze volt. Az aggteleki barlangot a Magyar Kárpát Egyesület gondozta, mely felkérte Baksayt, hogy legyen a barlang gondnoka. 1917. március 6-án hunyt el Aggteleken, és a falu temetőjében helyezték örök nyugalomra.

Irodalom

1848-1849 emlékei Edelényben és környékén / Szerk.: Hadobás Pál, gyűjt.: Laki-Lukács László. Edelényi Füzetek 18. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1998.

Baksay Dániel / Bódis Istvánné Janka Irma. Aggtelek. 2000.

BÁRCZAY MIKLÓS, bárczai

Szuhogyon (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1825. február 22-én. Bárczay László közbirtokos és Bárczay Mária fia. Magyar, református. Jogakadémiát végzett. 1845-ben hadfi, 1848. január 1-től hadnagy a 4. Sándor huszárezredben. Nőtlen. (1856-tól felesége báró Vay Etelka.)

Ezredével 1848 nyarán Bécsből hazavezényelték és beosztották a dráva-vonal őrzésére alakuló hadtesthez. Szeptemberben Jellačić ellen harcolt, októberben ezredével csatlakozott a honvédsereghez. A szabadságharcot a fel-dunai (VII.) hadtest kötelékében küzdötte végig. November 10-től (1) főhadnagy, 1849. január 9-től (1) alszázados (másodkapitány), végül századkapitány.

A világosi fegyverletétel után Aradon halálra (1850. január 26.), az ítéletet megváltoztatva 14 év várfogságra (február 15.) ítélték. 1851-ben kegyelmet kapott. 1867-ben a Borsod megyei Honvédegyelet tagja, a kiegyezés után országgyűlési képviselő. Miskolcon hunyt el 1900. február 13-án.

Irodalom

Kempelen Béla I. 404., Magyar Nemz. Zsebkönyv 2. rész 1. köt. 39., Gudenus János IV. 171., KAW.: Gb. 4. HR. 1841-1848 14/22., MOL.: HM. Ált. 1848.9481., 9868., 1849, 1112., 3553., HL.: Aradi hadb. 113/10 2/346., Mikár Zsigmond I. 20., Vas. Újs. 1900/7., PORTRÉ: MNM Tört. Képcsarnok, Bona Gábor.

BESZE JÁNOS, megyesi

Szendrőn (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1812. április 23-án. Besze János és Fazekas Mária fia. Magyar, római katolikus. Jogot végzett. Volt önkéntes (1829–1830-ban a 34. gyalogezredben szolgált), ügyvéd, ellenzéki politikus Esztergomban. 1848/49-ben a város országgyűlési képviselője. Nős, egy

gyermek apja. 1848. június 19-én Esztergom város nemzetőr őrnagya. Augusztus 10-én egy zászlóaljjal Komárom várának biztosítására rendelték. Október 19-én a megye és a város 1500 nemzetőrével csatlakozott a parndorfi táborba tartó Kossuthhoz. Kossuth a sereg élelmezési biztosává nevezte ki. 1848-49 fordulóján a felső-tiszai hadtestben szolgált. 1849 tavaszán egy ideig a bácskai (IV.) hadtest hadbiztosa. Július 15-én Fejér megye kormánybiztosává nevezték ki, de megbízását a császáriak előnyomulása miatt nem tudta átvenni. Követte az országgyűlést Szegedre, majd Aradra. 1850-ben Pesten hadbírószági vizsgálat folyt ellene, 10 év várfogságra ítélték (1851. október 2.). Hét év után kegyelmet kapott. 1861-ben ismét országgyűlési képviselővé választották. A kiegyezés után egy ideig a Pénzügyi Legfelsőbb Törvényszék elnöke. Aradon hunyt el 1892. október 16-án.

Irodalom

Szinnyei: Magyar írók I. 1007-1009., Uő.: Komárom 10., Tört. Lapok 1892/21., Vas. Újs. 1892/43., KLÖM. XIII. 216., 239. XV. 100., Közöny 1848/4., KAW.: Gb. 34. LIR. 1820-1840. 26/132., Portré: MNM Tört. Fotótár. Bona Gábor.

BORSODI JÓZSEF

Református lelkész. 1807-ben született Alsószuhán, földműves szülők gyermekeként. Iskoláit Miskolcon és Sárospatakon végezte. Sárospatakon 15 évet töltött, ahol teológiát is tanult. 1834-ben **Boldvára** került tanítónak, majd 1837-ben Rimaszombaton lett segédlelkész, később, mint rendes lelkész szolgált itt nyolc évet. Az 1848-49-es szabadságharc alatt nemzetőr volt. 1849-ben Simonyiban (ma Šimonovce, Szlovákia) lett lelkész, ahol 1886. február 14-én halt meg.

Irodalom

Új Magyar Athenás: újabbkori magyar protestáns egyházi írók életrajz-gyűjteménye / Kiss Károly, Sz. Budapest, 1887. 70-75. p.

Magyar írók élete és munkái I. kötet / Szinnyei József. Hornyánszky Viktor Akad. Könyvkereskedése. Budapest, 1891. 1265-1266. hasáb.

CSÁKY LÁSZLÓ gróf, keresztszegi és adorjáni

Bécsben született 1820. december 21-én. Apja **szendrői** birtokos volt. 1848-ban a Batthyány kormány Szepes vármegye főispánjává nevezte ki, majd Sáros, később Szepes vármegye kormánybiztosa volt. A szabadságharc alatt saját költségén, Lőcsén fegyvergyárat alapított. Szabadcsapatot szervezett, majd parancsőrtsízként szolgált Görgey mellett. A szabadságharc bukása után Angliába emigrált. Távollétében halálra ítélték. 1852-ben hazatért, hat év várfogságot szenvedett. 1865-től 1891-ig Deák (kormánypárti) országgyűlési képviselő, 1867-76 között Nyitra főispánja volt, 1887-ben a képviselőház alelnökévé választották

Csáky László bujdosásáról a következőket olvashatjuk Pfliegler J. Ferenc: Életem. Egy miskolci polgár visszaemlékezései 1840-1918 című könyvében:

„Szendrőn özv. Csáky Jánosné grófnő búsult szép kastélyában. Néha-néha meglátogatta egyik-másik leánya, Königsberg, vagy Hunyady grófné. Fia, Gábor gróf súlyos és reménytelen betegségekre keresett gyógyulást a francia Riviérán. Csáky László gróf hollétéről nem szólt a krónika, hiszen őt a hatalom köröztette. El is ítélte, in effigie, mert ő szervezte a szepességi gerillaharcokat és a nemzetőri csapatokat, melyek élén nyugtalanította a Schlick vezénylete alatt működő osztrák seregeket, rendszerint oldalról, vagy hátba támadva azokat. Puskatűz közé fogta, s a nagyobb hatás kedvéért az erdőkben elhagyott nagy pálinkás hordók oldalát verette, imitálva az ágyúbömbölést.

László grófot tehát keresték. A Bódva menti falvakban, Senyétől Szendrőig vagy 150 kúrián ugyanannyi nemes úri család lakott. Ezek között is sok volt a politikailag meggyanúsított és üldözött, kikre vigyázni kellett. Sejtelme sem volt senkinek László gróf hollétéről. Csak a jó édesanya tudta, mily közel van a fia. A hálószoba melletti öltözőjében tartotta zár alatt. Az asztalnál étkező katonatisztek szemeláttára tette félre a legszebb falatokat, mondván: „für meinen Armen”.

Irodalom

A gróf Csáky-család honlapja.

DÁVID SÁNDOR, turócszentpéteri és isztebnyei

Apja Dávid János. *Nádaskán* (ma *Tornanádaska*) (Torna megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1830-ban, római katolikus. Jogakadémiát végzett. Nőtlen. 1848 júniusában önkéntes lett a kassai 9. honvédszászlóaljnál. A szabadságharcot a híres veresípkás zászlóaljban küzdötte végig előbb a Délvidéken, majd a III. hadtest kötelékében a főhadszíntéren. 1849 nyarán hadnagy lett, a világosi fegyverletételnél főhadnagy. Besorozták a 30. gyalogezredhez. Politikai szervezkedésért halálra ítélték és kivégezték Teresienstadt-ban (ma Terezin, Csehország) 1852. március 13-án.

Irodalom

Nagy Iván pótkötet 186., MOL.: ONöHt. Ált. 1848. 7800., HL.: 1848/49 51/17., KAW.: Gb. 30. LIR. 1851-1857. 31/127. Bona Gábor.

DEMETER JÁNOS

Csak annyit tudunk róla, hogy sárospataki diákként részt vett a szabadságharcban, a honvédseregben altisztként szolgált, majd 1861. április 15-től 1900. október 3-ig *Martonyiban* volt református lelkész. Mindezt Sáfrány Mihály 1848-49-i honvéd tüzérhadnagy, református lelképásztor emlékiratai című, 1941-ben kiadott könyvében olvashatjuk.

EGRESSY ÁKOS

Egressy (Galambos) Gábor, a színész, 1848/49-ben kormánybiztos, ill. önkéntes százados és Szentpétery Zsuzsanna fia. Kassán született 1832. november 9-én, református. Diák. Nőtlen.

1848 májusában Pesten önkéntes lett a 2. honvédszászlóaljnál. Tizedes ugyanitt, október 10-től (1) hadnagy a szegedi 33. zászlóaljban. 1849. január 22-én Selmezbányánál a császáriak fogságába esett. Megszökött és apja segédtisztje lett a felső-magyarországi védseregnél. Május 3-án beosztották a 47. zászlóaljhoz. Világosnál tette le a fegyvert. 1849. augusztus 24-én besorozták a 17. gyalogezredhez. 1858-ban hadnagy, 1859-ben főhadnagy, 1860. december 31-én leszerel. Később az olaszországi magyar légióban szolgált. 1864-ben hazatért és színész lett. 1878-1904 között a Magyar Nemzeti Színház tagja volt. Budapesten hunyt el 1914. december 25-én. (Nagyapja *Disznóshorvát*on [ma *Izsófalva*] is szolgált református lelkészként, itt hunyt el 1827. július 18-án, a helyi temetőben nyugszik.)

Irodalom

Közlöny 1848/125., Mikár I. 31. és II. 59., Szinnyei: Magyar írók II. 1224-1225., Ács Tivadar I. 39., KAW.: Gb. 17. LIR. 1841-1857 24/68. és 9. HR. Eff. Stand 4/20. Portré: Schöpflin: Színész lexikon I. 389. Bona Gábor.

EGRESSY BÉNI

Galambos Pál református lelkész és Juhász Julianna fia, Egressy Gábor, a színész testvére. (Sajó-)Kazincon (ma Kazincbarcika része) (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1814. április 21-én, református. Gimnáziumot végzett. 1830-tól színházi kardalnok, 1843-tól a Magyar Nemzeti Színház zenemestere. Nős, felesége 1835-től Halász Amália (†), 1842-től König Róza. 1848. szept-

tember végén önkéntes lett a „pesti csatár” zászlóaljnál. Október 19-től (16) hadnagy ugyanitt a (14. honvédzászlóaljban). A kápolnai csatában megsebesült (1849. február 27.). Április 25-től (február 16) főhadnagy. Később a II. hadtest katonai zenekarának igazgatója a komáromi vár feladásáig. Haláláig ismét zeneszerző. (Ő komponálta a Szózat és a Klapka induló zenéjét is). Pesten hunyt el 1851. július 17-én. (Édesapja **Disznóshorvát** [ma

Izsófalva] is szolgált református lelkészként, itt hunyt el 1827. július 18-án, a helyi temetőben nyugszik.)

Irodalom

Közlöny 1848/135., Kom. Lapok 1849/40., Színnyei: Magyar írók II. 1225-1231., Hellebronth: Családtört. jegyzetek 1914/2. 41., Schöpflin: Színész lex. I. 409. (Portré: u. o.), MO.: Hm. Ált. 1848. 9276., Waldapfel II. 111. Bona Gábor.

EGRESSY GÁBOR

Lászlófalván (ma Sajólászlófalva) (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1808. november 1-jén. Galambos Pál református lelkész és Juhász Julianna fia. (Édesapja **Disznóshorvát** [ma **Izsófalva**] is szolgált, ott hunyt el 1827. július 18-án, a helyi temetőben nyugszik.) Magyar, nemes, református. Gimnáziumot végzett Miskolcon. 1826-tól vándorszínész, 1837-től a Magyar Nemzeti Színház tagja Pesten. Felesége 1831-től Szentpétery Zsuzsánna,

három gyermek apja, Ákos fia honvéd hadnagy a szabadságharcban.

1848. október 15-től 1849. január végéig Szegeden, valamint Csanád és Csongrád megye kormánybiztosa. Április 1-től a Borsod megyei védzászlóalj vezénylő kapitánya, részt vett Felső-Magyar-

ország keleti felének felszabadításában. Május 1-jén betegsége miatt leköszönt.

A szabadságharc végén török földre menekült. 1850. szeptember 16-án hazatért, vizsgálat indult ellene, de 1851. október 7-én kegyelmet kapott. Később ismét a Nemzeti Színház tagja. Pesten hunyt el 1866. július 30-án.

Irodalom

Wurzbach Lex. IV. 4-5., Rakodczay Pál: Egressy Gábor élete és kora (I-II., Bp., 1911.), KLÖM XIII. 204., Waldapfel Eszter III. 233., 286-287., Vas. Újs. 1888/17., portré: Hadtört. Múz. metszetgyűjt. Bona Gábor.

ELEK ISTVÁN

Mint sárospataki diák részt vett a szabadságharcban. A szabadságharc bukását követően büntetésből besorozták az osztrák seregbe és Olaszországba vitték, de onnan Svájcba szökött. Később ***Kuri-tyánban*** Pallavicini grófnál volt nevelő.

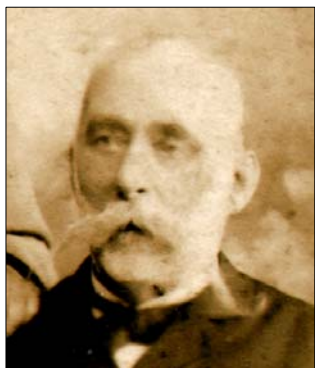
FARKAS JÓZSEF

1824-ben született, jogot végzett, majd ***Jósvafőn*** volt ügyvéd. 1848-ban hadbírói tanfolyamot végzett Debrecenben. 1849 júniusától főhadnagyi rangban hadbíró volt a 96. honvédezászlóaljnál. Júliustól századosként szerepel és a IX. hadtest főhadbírája. A kiegyezés után Torna megye főügyésze a megyei honvédegylet tagja. Az 1890-es években Szaláncon élt.

Irodalom

Adalékok az 1848/49. évi magyar forradalom és szabadságharc történetéhez Gömörben / Összeáll., szerk.: Kardos László. Pro Patria Pelsőciensis Társaság. 1999. 25. p.

FARKAS LAJOS

Életéről keveset tudunk. 1830-ban született. Fia, dr. Farkas Gyula, aki edelényi ügyvéd volt, kiderítette, hogy nemes családból származott. 1849 után csendbiztos volt Perkupa környékén, később iskolázott ember lett, **Szinben** volt körjegyző. Felesége, Hodossy Mária perkupai születésű. **Perkupán** hunyt el 1901-ben. A temetőben lévő sírkövén az alábbi felirat olvasható:

ITT NYUGSZIK

FARKAS LAJOS

1848/49-i honvéd

Örmester

1830-1901

Áldás hamvaira

FINKEI PÁL

1820. december 30-án született **Szendrőládon**, ahol édesapja református lelkészként szolgált (később, 1826–1849 között **Hegymegen** volt lelkész.). A népiskola elvégzése után a sárospataki gimnáziumba került. Az 1848. márciusi események hatása alól nem tudta kivonni magát, és a tanári katedra helyett felcsapott honvédeknek. Nagy lelkesedéssel vett részt az eseményekben. Több hónapig a híres 9. kassai ezredben, a „vörös sipkásoknál” szolgált. A honvédségtől hazatérve előbb káplánkodott, majd 1850 júliusában a szikszói gimnáziumban lett tanár, majd igazgató. 1852-ben a miskolci gimnáziumba hívták meg rendes tanárnak. Két évet töltött itt, amikor 1854-ben a tiszáninneni református egyházkerület közgyűlése sárospataki rendes tanárnak megválasztotta. Haláláig Sárospatakon tanított és egyike lett a

pataki főgimnázium legnépszerűbb és legszeretettebb tanárainak. Rendszeresen publikált a Sárospataki Füzetekben, melyben (I. köt. 1857.) magyar fordításban közölte Szilágyi Benjamin István kéziratát: Acta synodi not, A magyar nemzeti zsinat végzése címmel. Az 1872. évi kolerajárványkor vitte el a betegség december 26-án.

Irodalom

Prot. Egyh. és Isk. Figyelmező 1874. (Szinyei Gerzson emlékbeszéde.) Petrik Könyvészete. Új M. Athenás 134. l. Kovács Gábor, Miskolczi evang. ref. gymnasium története. Miskolcz, 1885. 125. l. Szinyei József: Magyar írók élete és munkái. Bona Gábor.

FÖLDVÁRY FERENC

Szinben (Torna megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1813 körül. Magyar, református. Volt altiszt (18 évig a 6. huszár- és a 34. gyalogezredben szolgált). Nős, egy gyermek apja.

1848. szeptember 3-tól (16) honvéd főhadnagy, a tiszántúli önkéntes nemzetőrtábor számvevő tisztje Aradon. 1849. január 13-tól élelmezési főgondnok az aradi ostromseregnél. Február 8-tól (1) százados a 29. honvéddzászlóaljban, Arad, később Temesvár ostrománál. (Június 26-tól ugyanaz a bányász V. hadtestben.) Később uradalmi gazdatiszt Ung megyében.

Irodalom

Közlöny 1848/106., 1849/17., MOL.: Hm. Ált. 1849. 1691., 15141., 25698., Potemkin Ödön 36., 49. Bona Gábor.

GEDEON JÁNOS

1848-49-ben Torna vármegye **szini** kerületének országgyűlési képviselője, 1848. szeptember 17-től a megye honvédtoborzási biztosa.

Irodalom

Emléklap 1848-49. Torna, 1998. márc. 15. / Összeáll.: Köteles László. (Kézirat)

GEDEON KELEMEN, almási

Gedeon Lajos birtokos, országgyűlési követ és Gedeon Karolina fia. **Hidvégardón** (Torna megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1829 körül, római katolikus. Jogot végzett Pesten és Pozsonyban. Joggyakornok. Nőtlen. 1848 júniusában önkéntes lett a 3. honvédszászlóaljnál. Őrmester ugyanitt, szeptember 27-től (okt. 1) hadnagy a 16. zászlóaljban. December 3-án áthelyezik a 42. zászlóaljhoz a felső-tiszai (I.) hadtestbe. 1850. február 1-jén besorozták az 1. gyalogezredhez, május 31-én leszerelték. Később Zemplén megyében gazdálkodott. 1867-től ugyanitt a Honvédegylet tagja. Kasán hunyt el 1874-ben.

Irodalom

Közlöny 1848/109., Mikár I. 109., Vas. Újs. 1874/42., Nagy Iván IV. 351-351. Kempelen IV. 282., MOL.: OnőHt. Ált. 1848. 2433., Uo.: Hm. Ált. 1848. 10523., KAW.: Gb. 1. LIR. 1841-1850. 61/39. Bona Gábor.

GEDEON LÁSZLÓ, almási

Hidvégardón (Torna megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1810-ben. Gedeon Ferenc földbirtokos, szolgabíró és Szlávi Júlia fia. Magyar, római katolikus. Kilépett főhadnagy (1828-1843 között a 3. könnyűlovasezredben szolgált), ellenőr a pesti sóhivatalnál. 1849 júniusától felesége Szabó Mária. 1848. július 25-től százados a 7. honvédszászlóaljnál. Augusztus 24-től Széth alezredes, a honvédsereg ideiglenes főparancsnokának segédtisztje Pesten. Október 19-től (16) őrnagy, a Zemplén megyében alakuló 42. zászlóalj szervezője és parancsnoka. Decembertől a felső-tiszai hadtest kötelékében részt vett a Schlik tábornok elleni harcokban. 1849 januárjától dandárparancsnok. Április 10-én betegszabadságra távozott, május 8-án áthelyezték a hadügyminisztérium Újoncozási alosztályára. (Hadbíróági vallomása szerint a trónfosztás után nem akart fegyverrel küzdeni a császáriak ellen.) Július 15-től Kiskunfélegyháza térparancsnoka. A világosi fegyverletételnél esett fogságba. Aradon hadbíróság, majd sorozó bizottság elé állították, végül elbocsátották.

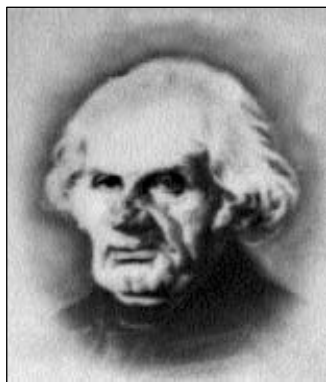
1867-től a Pest városi Honvédegylet tagja. A Magyar Földhitelintézet főlevéltárnokaként halt meg Budapesten 1886. február 1-jén.

Irodalom

Nagy Iván IV. 351., Kempelen Béla IV. 288., KAW.: Gb. 3. Chev. Lég. Rgt. 1841-1850. 1/35., Közlöny 1848/66., 76., 139., 1849/120., 151., MOL: Hm. Ált. 1849. 18530., HL.: Aradi hadb. 113/6 2/320., Mikár Zsigmond I. 23. Bona Gábor.

GEDEON MIKLÓS, almási

Szádalmáson (Torna megye, ma a Szlovák Köztársaságban van) született 1806. december 4-én. (Gyermekkorában **Hídvégárdón** élt szüleivel.) Gedeon László testvére. Jogot végzett. 1824-től hadfi a 60. gyalogezrednél, 1827-1832 között nemesi testőr, majd ismét a 60. gyalogezredben szolgál, 1845-től főszázados. 1843-tól felesége Berzeviczy Apollónia, három gyermek apja. 1848. június 19-től Gömör megye rimaszombati járásának nemzetőr őrnagya. Mozgósított zászlóaljával decemberben és 1849 januárjában részt vett a felső-tiszai hadtest harcaiban. Februártól az oroszok bevonulásáig (július) nemzetőreivel Rozsnyó helyőrségét képezte. 1850. február 20-án, Aradon golyó általi halálra, majd március 4-én tizenhat év várfogságra ítélték. 1852. június 17-én kegyelmet kapott (Aradról szabadul). 1867-től a Sáros megyei Honvédegylet tagja. A megye telexkönyvi igazgatójaként halt meg Eperjesen 1869. január 30-án.

Irodalom

Hellebronth Kálmán 157., Nagy Iván IV. 351., Kempelen Béla IV. 288., Közlöny 1848/14., HL.: Aradi hadb. 113/16 2/377., Uo.: Gen. Kommando 362., Mikár Zsigmond I. 80., Vas. Újs. 1869/6., Portré: Gedeon Elen mérnök, Budapest tulajdona. Bona Gábor.

HALÁSZ GYULA

1832 (1831?)-ben született *Szilason* (ma *Bódvászilas*). Apja Halász Sámuel földbirtokos. Magyar, nőtlen. A forradalom kitörésekor tanuló volt.

1848 júniusától önkéntes, majd tizedes a 2. honvédszászlóaljban. Október 15. (1)-től hadnagy, 1849. január (1)-től főhadnagy a 36. zászlóaljnál az északi várőrségben. A vár őrségével kapitulál (február 13.). Július 16-tól százados az alakuló 130. honvédszászlóaljban.

A fegyverletétel után közlegényként besorozzák az itáliai hadsereghez. Miniszteri osztálytanácsosként halt meg Budapesten, 1900. december 15-én.

Irodalom

Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848-49 / Bona Gábor. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1987.

HOLLAENDER JÓZSEF

1867-ben és 1890-ben igazolt főhadnagyként a fővárosi Honvédegylet tagja. Valószínűleg Holländer Leó 1848/49-es honvéd őrnagy fia. Továbbá feltehetően azonos személy azzal a Hollaender Józseffel, aki 1827-ben a Borsod megyei *Szendrőn* született, izraelita valóságú volt, s akit 1849 augusztusában volt honvédként besoroztak a 34. gyalogezredhez. 1861-ben az ezred rokkant őrmestereként a nagyszombati menházba került.

Irodalom

Az 1848-49-es honvédsereg zsidó születésű tisztjei / Bona Gábor = Múlt és jövő, 1998. 1. sz. 59-87. old.

HOLLÄNDER LEÓ

Holländer Márk tarnopoli születésű vagyonos kereskedő fia. Eperjesen született 1805. március 31-én (más adat szerint 1806. április 1-én.), izraelita. Jogot végzett szülővárosában. Később apja mel-

lett dolgozott. 1827-ben *Szendrőben* élt. 1839-től a magyarországi zsidó közösség választmányának tagja, 1848 júliusától elnöke.

A szabadságharc kitörésekor két fiával belépett a honvédsereghez (Gyula fia végül százados lett). 1848/49 fordulóján már százados, a felső-tiszai (később 1.) hadtest hadipénztárának vezetője. 1849. április 21-től őrnagy és pénztári főellenőr ugyanitt. Később régi hadtestparancsnoka, a komáromi vár parancsnokává kinevezett Klapka tábornok kíséretében a komáromi vár élelmezési hivatalához került. Szeptember 20-án leköszönt rangjáról. Komáromi kapitulánsként amnesztiában részesült.

A család üzletházát vezette Eperjesen. A kiegyezés után a Sáros megyei Honvédegylet tagja volt. Ismét az országos zsidó kongresszus elnöke lett. Elhunyt Eperjesen 1887. június 5-én.

Irodalom

Az 1848-49-es honvédsereg zsidó születésű tisztjei / Bona Gábor = Múlt és jövő. 1998. 1. sz. 59-87. old.

HORKAI ANTAL

Elemi iskolai tanító. 1821. május 5-én Kakon született (Zemplén vármegye). Tanult Zádorfalván, **Boldván**, Sárospatakon és Pesten, ahol óvóképző tanfolyamot is hallgatott. Innen Jánosiba, s 1846-ban Lasztócra ment tanítónak, ahol Szemere Miklós házában nevelő lett. Itt ismerkedett meg Kazinczy Gáborral. 1847-ben Tiszafüreden tanító volt, ahol árvaházat létesített Józsa György segítségével. Ez volt hazánkban az első árvaház. A szabadságharcban, mint élelmezési biztos vett részt, azután bujdosott, majd börtönbe jutott, ahonnan csellel menekült meg. 1852-ben került Máramarosszigetre tanítónak az ev. református líceum I. és II. osztályába, innen 1873 szeptemberében meghívták „árva-atyának” Budapestre a protestáns árvaházba. Elfogadta az állást, de már a következő évben meghalt és 1874. július 7-én az írói segélyegylet temettette el. Horkai előszeretettel művelte a gyermekirodalmat, e tekintetben úttörőnek számított. Munkáit Horkai bácsi névvel jegyezte. Cikkei a Családi Lapokban, a Protestáns Népkönyvtárban, a Hazánk és a Külföldben stb. jelentek meg.

Irodalom

Magyar írók élete és munkái IV. kötet / Szinnyei József. Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala. Bp. 1896. 1085-1087. hasáb. Bona Gábor.

IRINYI SÁNDOR

Szendrőládon Berzeviczy György nevelője volt az 1870-es években.

Berzeviczy György *Az első hatvanöt életévem* című könyvében a következőket írja:

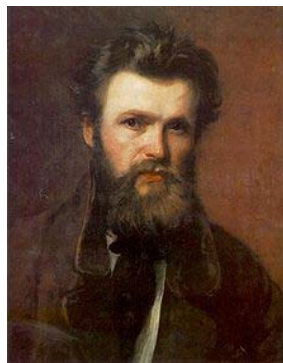
„Nevelőm, az öreg Irinyi elment. Köszönöm a sorsnak, hogy első tanulóéveimet a 48-as honvéd mellett tölthettem. Távozásakor nekem ajándékozta nemzetőri mentéjének egyik gombját. A fénygombon horpadás volt. Isaszegnél egy osztrák dragonyostól kapta a vágást. Kezet csókoltam a Kossuth vitéznek érte. Sohasem láttam őt többé, de lelke mellettem van ma is.”

Irodalom

Az én első hatvanöt életévem / Berzeviczy György. Gergely R. Könyvkereskedés kiadása. Budapest, 1936. 29-30. p.

IZSÓ MIKLÓS

1831. szeptember 9-én született **Disznóshorvát**on (1950-től **Izsófalva**). Apja Itsó József, anyja Szatmáry Eszter köznemesek. Középiskolai tanulmányait Sárospatakon végezte. 1849 februárjában (más forrás szerint 1848. június 3-án) beállt honvédnek és több csatában is részt vett, Győr-nél, Vácnál sebet is kapott. A forradalom leverése után egy ideig erdészsegéd volt gróf Pallavicini Roger **kurtyáni** birtokán. 1852-ben Jakowetz Antal rimaszombati kőfaragó mesternél dolgozott, mint legény

s közben szorgalmasan látogatta a városi rajziskolát. 1853-ban Ferenczy István szobrásznál „gyakorolta a kőfaragást”. Utóbb Bécs-
18

ben és Münchenben tanult. A magyar nemzeti szobrászat megteremtője, több köztéri szobor alkotója. Mintarajz-iskolai tanárrá 1875. február 20-án nevezték ki. 1875. május 28-án, Budapesten hunyt el. Izsófalván mellszobor, tábla, intézmények és utca őrzi az emlékét. Edelényben nevét viselte a középiskola, melynek udvarán és folyosóján mellszobor és egy dombormű őrzi emlékét.

Irodalom

Magyar írók élete és munkái XV. kötet / Gulyás Pál. Argumentum Kiadó és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. Bp. 1993. 409-410. hasáb.

Izsó Miklós / Goda Gertrud. Herman Ottó Múzeum. Miskolc, 1993.

JEKELFALUSSY ALBERT, jekelfalusi és margitfalvi

Jekelfalussy József birtokos és gr. Csáky Anna fia. **Szendrőn** (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1825. december 25-én, római katolikus. Magánzó. Nőtlen.

A szabadságharcban előbb egy honvéd vadászcsapatnál szolgált. 1849. június 30-tól (3) főhadnagy gr. Festetics Oszkár őrnagy vadászászlóaljánál a Tiszai hadseregben. Borosjenőnél tette le a fegyvert. 1849. november 9-én besorozták a 48. gyalogezredhez. 1852-ben leszerelték. Operaénekes, 1853-tól a Magyar Nemzeti Színházban, 1855-től Olaszországban, 1860-tól Kolozsvárott.

Irodalom

Közlöny 1849/154., Kempelen V. 258., Nemesi évkönyv 1927-1928. 145., Schöpflin: Színész lexikon II. 328-329., MOL.: Hm. Ált. 1849. 21383., HL.: Rendőri megfigy. 64/69., KAW.: Gb. 12. HR. 1850-1860. 8/138., Szluha Márton adatai. Bona Gábor.

JEKELFALUSSY ANDOR (ANDRÁS), jekelfalusi és margitfalvi

Jekelfalussy László császári és királyi tiszt, 1848/49-ben honvéd százados és Piller Ágnes fia, Jekelfalussy Lajos honvéd százados öccse. **Edelényben** (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1832. szeptember 22-én, római katolikus. Diák. Nőtlen.

1848 júniusában Miskolcon beállt a 9. honvédszászlóaljhoz. Őrmester ugyanitt, október 19-től (16) hadnagy a 42. zászlóaljnál. 1849. március 18-án a 63., júliusban a 132. zászlóaljhoz helyezték át. 1850 januárjában Pesten sorozóbizottság elé állították, de nem sorozták be. A kiegyezés után jogi pályára lépett. 1890-től királyi ítélőbíró. Miskolcon hunyt el 1907. június 1-jén.

Irodalom

Közlöny 1848/142., *Mikár II. XXIII., Vas. Újs.* 1907/26., *Kempelen V.* 259., *Nemesi évkönyv* 1927-1928. 149., *MOL: Hm. Ált.* 1849. 25760., *HL:* 1848/49. 17/394. *Bona Gábor.*

JEKELFALUSSY LAJOS, jekelfalusi és margitfalvi

Miskolcon született 1828. március 9-én, Jekelfalussy László és Piller Ágnes fia. Magyar, római katolikus. Teológushallgató Egerben. Nőtlen. (1851-től felesége Hanák Adél.) (Édesapja **Múcsonyban** született, és itt volt birtoka.) 1848 októberében beállt az 50. Hunyadi honvédszászlóaljhoz (drávai hadtest). 1849. január 24-től őrmester, februártól (1) hadnagy a 63. zászlóaljnál. Március 18-án áthelyezték a 42. zászlóaljhoz a III. hadtestbe. A tavaszi hadjárat során a katonai érdemjel 3. osztályával tüntették ki. Június 19-től (1) főhadnagy.

A július 2-i vagy 11-i komáromi csatában lőtt sebet kapott, a komáromi kórházba került. Felgyógyulása után százados lett a 203. zászlóaljnál (augusztus 29.). Komárom feladása után befejezte tanulmányait, 1855-ben ügyvédi vizsgát tett. 1860-tól Borsod megye főszolgabírájává, majd Miskolc polgármesterévé választották. 1865-től országgyűlési képviselő. 1870-től osztálytanácsos, majd államtitkár a magyar belügyminisztériumban. (Szabadságolt állományú honvéd százados, végül alezredes és a Pest városi Honvédegylet tagja volt.) Budapesten hunyt el 1899. október 10-én.

Irodalom

Kempelen Béla V. 259., Nemesi évkönyv 1927/28. 148. és 1936/43. 32., Közlöny 1849/17., 139., Komáromi Lapok 1849/65., MOL: Hm. Ált. 1849. 3217., 20296., 26351., HL.: 1848-1849 10/415., 17/394., U. o.: Tiszti akvi. lapok 29795., Mikár Zsigmond II. 53., Szül. akv.: MOL: A 976. Vas. Újs. 1899/48., portré: MNM Tört. Fotótár. Bona Gábor.

JEKELFALUSSY LÁSZLÓ, jekelfalusi és margitfalvi

Szikszón (Abaúj megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1798. április 30-án. Jekelfalussy László földbirtokos és Ferdinándy Katalin fia. Magyar, római katolikus. Volt hadfi (a 37. gyalogezredben), a miskolci rabdolgoztató intézet igazgatója. 1827-től felesége Piller Ágnes, Lajos fia honvéd százados, Andor fia hadnagy a szabadságharcban. 1848. szeptember-októberben a Borsod megyei önkéntes nemzetőrászlóalj századosaként részt vett a Jellačić elleni harcokban. November 22-től (1) százados a 25. honvédszászlóaljban a fel-dunai hadtestnél. 1849 januárjától a Központi Mozdó Seregben szolgált alakulatával. Márciustól ülnök a nagykállói, május 20-tól a miskolci rögtönítélő bíróságnál. Július 20-tól Kiskunfélegyháza térsparancsnoka. Világosnál tette le a fegyvert. Pesten halálra (1850. február 20.), majd 4 év várfogságra (február 21.) ítélték. 1852-ben kegyelmet kapott. Később *Múcsonyban* gazdálkodott. 1867-től Miskolcon élt, a Borsod megyei Honvédegylet tagja. Budapesten hunyt el 1879. szeptember 21-én.

Irodalom

Kempelen Béla V. 259., Nemesi évkönyv 1927/28. 148/149. és 1936/43. 32., Közlöny 1848/167., 1849/12. 157., Krasznay Péter 68., HL.: Pesti hadb. 1850-1/119., Uo.: Rendíri megfigy. 64/65., Mikár Zsigmond I. 20., Vas. Újs.. 1879/39. Bona Gábor.

JEKELFALUSSY TAMÁS, jekelfalusi és margitfalvi

Múcsonyban született 1814-ben, *Szendrőn* keresztelték április 18-án. Jekelfalussy Tamás földbirtokos és Reviczky Rozália fia. Magyar, római katolikus. Nyugalmazott főhadnagy (1830-1843 között a 60. és

a 30. gyalogezredben szolgált). Nőtlen. (felesége 1864-től Baloghy Etelka.) 1848 december – 1849 januárjában Szepes megye mozgósított nemzetőrségének parancsnoka, részt vett a Galíciából betört Schlik-hadtest elleni harcokban.

1849 tavaszán és nyarán Szepes megye újoncozási bizottmányának elnöke, címzetes honvéd százados. A hadbíróság 8 év várfogságra ítélte (Pest, 1851. június 6.). 1854. április 16-án kegyelmet kapott. Később pongrácfalvi (Szepes megye) birtokán gazdálkodott. Szepes-váralján hunyt el 1883. július 11-én.

Irodalom

Nemesi évkönyv 1927/28. 148., *KAW.*: Gb. 60. *LIR* 1820-1840 5/107., *Uo.*: *Oberleutenance* 53/160., *HL*: *Rendőri megfigy.* 64/67., *Szül. akv.*: *MOL.*: A 1008., *Kristofcsák Ernőné, Bp.*, *szíves akvi. adatai, portré*: *MNM Tört. Arcképcsarnok. Bona Gábor.*

JEKELFALUSSY VINCE, jekelfalusi és margitfalvi

Múcsonyban (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1802. május 2-án. Miskolcon érettségizett, Kassán és Pesten elvégezte a jogot, majd Nagyszombatban belépett a szemináriumba. 1827. augusztus 21-én pappá szentelték. Vásárhelyen (Pozsony megye, ma Trhová Hradská, község Szlovákiában), Érsekújvárt és Esztergomban kaplán. 1830-ban iktató a primási irodában. 1831-től Füzesgyarmat, 1833. február 13-tól Párkány, 1835. július 9-től Rimóc plébánosa. 1842. június 13-tól pozsonyi, 1844. május 12-től esztergomi kanonok. 1846-tól a helytartótanács tanácsosa és almisi választott püspök. 1848. június 25-től szepesi megyéspüspök, de 1848 végén a forradalomban való

részvétele miatt Kassán letartóztatták, püspökké szentelését nem engedélyezték. 1849-ben lemondott püspöki székéről. A kassai börtön s az ausztriai száműzetés után hazatért, 1856. október 20-tól pozsonyi prépost. 1866. szeptember 14-től pozsonyi nagyprépost, november 19-től székesfehérvári megyéspüspök. IX. Pius pápa 1867. február 22-én nevezte ki. Május 5-én Győrött püspökké szentelték. 1869. november 21. – 1871. március 31. között részt vett az I. Vatikáni Zsinaton. Gyógykezelésre ment Itáliába. Rómában hunyt el 1874. május 15-én. A szívét Rómában temették el.

Irodalom

Magyar Katolikus Lexikon.

JUHÁSZ ISTVÁN

Perkupai földműves.

Irodalom

Edelény és néhány Edelény környéki település idős embereinek emlékezései a szabadságharcról, jobbágy és úr viszonyáról és a századfordulós választásokról – dr. Szolnoky Lajos gyűjtése 1946-ban. In: 1848-1849 emlékei Edelényben és környékén / Gyűjtötte: Laki-Lukács László, szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1998. 9. p.

KAZAY JÁNOS

Az edelényi református anyakönyvben három bejegyzés található Kazay Jánossal kapcsolatban, melyeket az alábbiakban közlünk.

„***Edelény*** városának hites jegyzője Ns. Kazay János református, néhai Kazay Jánosnak mint Magyar Országból Cseh Országba ment és Chléb nevezetű Helységbe volt Ref. Prédikátornak ott született (1800-ban, a szerk.), most obsitos katona fia el jegyzett Mátkájával Edelénybe lakos Valentin Thérézia Ágostai Vallástételt tartó Asszonnyal, néhai Engeltaller József elmaradott özvegyével... Özve eskettettek 1843. Aug. 9. Palkovits Antal S.Kazai Evang. Préd. által.”

„Ns. Kazay János Pál Úr Jegyző és Valentin Therézia lánya Ida Emilia született 1844. Febr. 22. Keresztszülők Szesze István uradalmi ispán és Zatradyisek Ludmilla a czukroznak Piszkatsek Józsefnek felesége.”

„Meggalt 1867. Febr. 3. Kazai János 66 1/2 év sorvadás. Temetés Febr. 5. Temeti Szabó József lelkész.

„Kazai János. Néhai Kazai János cseh országi lelkész fia, született Csehországban Chébben. Iskoláit végezte Spatakon. 1848 előtt huszár volt 8 évig. Az 1848iki forradalmat végig szolgálta...”

Irodalom

Laki-Lukács László kutatása.

KÁLI MIHÁLY

Szendrőládi földműves.

Irodalom

Edelény és néhány Edelény környéki település idős embereinek emlékezései a szabadságharcról, jobbágy és úr viszonyáról és a századfordulós választásokról – dr. Szolnoky Lajos gyűjtése 1946-ban. In. 1848-1849 emlékei Edelényben és környékén / Gyűjtötte: Laki-Lukács László, szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1998. 34. p.

KÁLNICZKY ENDRE

1830-ban született. Református lelkész. Honvéd hadnagy volt a szabadságharcban. A világosi fegyverletétel után gyalog jutott el ***Disznóshorvára*** (1950-től ***Izsófalva***), ahol Garas András birtokosnál talált menedéket.

1850-től a sárospataki református kollégium védelmét élvezte, befejezte tanulmányait.

1868-ban megházasodott. Felesége Fogler Mária volt. Két leánygyermekük született, Irma és Vilma.

Felesége halála után a vályi egyházat felcserélte a putnoki gyülekezettel.

1889-től, haláláig, 1916-ig Putnokon végezte a lelkesi teendőket. Putnokon a 48-as Párt vezetője volt. Sirja történelmi emlékhely a putnoki temetőben.

Irodalom

Putnok monográfiája / Szerk.: Bodnár Mónika. Putnok Város Önkormányzata. Putnok, 2001. 365. p.

KEREKES ISTVÁN

Kerekes István megyei főpénztárnok és Szerencsi Teréz fia. **Szendrőn** (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1814. december 16-án, római katolikus, nemes. Jogot végzett. Volt tizedes (1834-1842 között a 39. gyalogezredben szolgált). Nős, felesége Schutrán Apollónia, családos. 1849 áprilisától hadnagy az Ung megyében alakuló önkéntes zászlóaljnál. Május 19-től (1) hadnagy az előbbiből szervezett 106. honvédszászlóaljban.

Júliustól (1) főhadnagy és zászlóaljsegédtiszt ugyanitt, a Kazinczyhadosztályban. Zsibónál tette le a fegyvert (századosként?) 1867-től volt századosként az Ung megyei Honvédegylet tagja. Az 1860-as években Ungvárott hunyt el.

Irodalom

Közlöny 1849/113., Mikár I. 112. és 225., Kempelen XI. 403., MOL: Hm. Ált. 1849. 31443., KAW.: Gb. 39. LIR. 1841-1848. 6/123. Bona Gábor.

KIS BÁLINT

Jósvafőn (Torna megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1828. január 17-én. Kis Dániel tanító és Dely Mária fia. 1837-től a miskolci református gimnáziumban tanult négy évig. 1841-től hat évig Losoncon tanult, közben Hetényben, majd Alsó-Némediben tanított. 1848-49-ben önkéntesként szolgált a magyar honvédseregben a világosi fegyverletételig. Debrecenben folytatta

tanulmányait, majd meghívták a gyomai evangélikus református egyház tanítói állására, melyet elfogadva 1863-tól 1885-ig töltött be. Gyomán hunyt el 1896. november 2-án.

Irodalom

Jósvafő nevezetes szülöttai – Kis Bálint emlékezete / Kovácsné Nagy Katalin
= *Jósvafői Helytörténeti Füzetek* 20. 2004. július. 26-28. old.

KISS GYULA, szeghi

Kiss László megyei aljegyző, szendrői birtokos és Paulikovics Mária fia. **Szendrőn** (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1823. szeptember 28-án. Ügyvéd. Nőtlen. Örmester, 1848. december 14-től (16) hadnagy a 29. (aradi) honvédszászlóaljnál az aradi ostromseregben (V. hadtest). 1849. május 29-től (14) főhadnagy a Szegeden szerveződő 103. zászlóaljnál. Később ügyvéd Miskolcon. Miskolcon hunyt el 1856-ban.

Irodalom

Közlöny 1848/189. és 1849/120., Nagy Iván X. 554., MOL.: Hm. Ált. 1849. 8399., Dr. Kovássy Zoltán (Budapest) szíves adatai. Bona Gábor.

KISS LAJOS, szeghi

Kiss Gyula honvéd főhadnagy öccse. Miskolcon született 1825. január 18-án. Jogot végzett.

Borsod megye esküdtje. 1848. október 27-én, Pesten önkéntes lett a honvéd tüzérségnél. A Délvidékre került. Decembertől tűzmeszter, 1849. június 29-től (16) tüzér hadnagy a III. hadtestben a világosi fegyverletételig. A kiegyezés után megyei hivatalnok. 1869-től honvéd hadnagy, 1872-től főhadnagy, 1874-ben nyugalmazták. Ónodon (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) hunyt el 1887. január 28-án.

A világosi fegyverletétel után testvérével **Szendrőn** találtak menedéket, ahol szekérfuvarozással keresték kenyerüket, míg állást nem találtak.

Irodalom

Közlöny 1849/148., Vas. Újs 1887/4. Nagy Iván X. 554., HL: Tiszti akvi. lapok 24273. és 36660., Dr. Kovássy Zoltán (Budapest) szíves adatai. Bona Gábor.

A reformkor és az abszolutizmus Szeghi Kiss László naplójában / Dr. Kovássy Zoltán = Honismeret, 7. évf. 5-6. sz. 1979. 94-96. p.

KISS LÁSZLÓ, szeghi

Szendrőn is élt, Borsod megyei tisztviselő, 1848-49-ben a megye Kossuth-párti főszámvevője Miskolcon, naplójában a szabadságharc időszakáról is ír. Kiss Gyula és Lajos apja.

Irodalom

A reformkor és az abszolutizmus Szeghi Kiss László naplójában / Dr. Kovássy Zoltán = Honismeret, 7. évf. 5-6. sz. 1979. 94-96. p.

KISZELY ERNŐ, benedekfalvi

1848-ban a Benedekfalvi nevet használja. 1825-ben született. Apja Kiszely Antal, Borsod megyei földbirtokos.

1848 nyarán a Liptó megyei nemzetőrség főhadnagyává választották. Augusztustól önkéntes, majd hadnagy a 10. Vilmos huszárezredben a feldunai hadtestnél. 1849. március (február 16.)-tól főhadnagy, végül százados ugyanitt a Kmetty-hadosztályban.

A kiegyezés idején haszonbérelő, a Borsod megyei honvédegylet tagja. 1890-től ugyanaz, földbirtokos **Boldván**. 1907-ben hunyt el.

Irodalom

Kossuth Lajos kapitányai / Bona Gábor. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó. Budapest, 1988.

KOMJÁTHY SÁMUEL

Komjáti birtokosa, 1848-49-ben Torna vármegye alispánja volt.

Irodalom

Edelény és térsége / Koleszár Krisztián. CEBA Kiadó. Budapest, 2004. 72. p.

KONYHA PÁL

Zubogyi származású.

Irodalom

Adalékok az 1848/49. évi magyar forradalom és szabadságharc Történetéhez Gömörben / Összeáll., szerk.: Kardos László. Pro Pátria Pelsőciensis Társaság. 1999. 44. p.

KRUSOVSZKY JÁNOS

Szögligeten (Torna megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1825-ben, római katolikus. Iskolamester. 1844-től önkéntes, 1847-től őrzető a 60. Wasa gyalogezredben.

Nőtlen. 1849. március 1-től őrmester a 63. honvédszászlóaljban. Májustól (4) hadnagy, július 7-től (1) főhadnagy alakulatánál a II. hadtestben Komárom feladásáig. 1858. augusztus 22-én besorozták régi ezredéhez. Prágában hunyt el 1859. december 9-én.

Irodalom

MOL.: Hm. Aradi nem ikt. ir. 1849. sz. n., HL: 1848/49 36. könyv, KAW.: Gb. 60. LIR. 1857-1860. 13/176. Bona Gábor.

KUN (KUHN) FERENC, kókai

Felsőnyárádon (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1819-ben, evangélikus. Szabómesterséget tanult. 1839-től közsztész, 1844-től tizedes a 19. Schwarzenberg gyalogezred 3.

zászlóaljánál. Nőtlen. Zászlóaljával 1848 júliusától a szerb felkelők ellen harcolt, ősszel csatlakozott a honvédsereghez. 1849. áprilistól (márc.16) hadnagy. Június elején áthelyezték a 98. zászlóaljba. Augusztus 25-től (26) főhadnagy ugyanitt, a komáromi várőrségnél. A vár feladása után besorozták a 19. gyalogezredhez. Győrben hunyt el 1855. augusztus 17-én.

Irodalom

Közlöny 1849/89. és 133., Komáromi Lapok 1849/64., Szinnyei: Komárom 278., HL.: 1848/49 28/308., KAW.: Gb. 19. LIR. 1841-1850. 5/18. és 1851-1857. 25/43. Bona Gábor.

KUN TAMÁS

Orvos, egészségügyi szervező, a Borsod megyei orvos egyesület tiszteletbeli elnöke. Kun Bertalan református püspök testvérbátyja. **Felsőnyáradon** született 1815. február 23-án. A gimnáziumot Miskolcon végezte. Innen a sárospataki főiskolára ment a teológiai tanulmányok folytatására. Teológusként és végzett jogászként mégis az orvosi pályát választotta, és beiratkozott a pesti egyetemre. 1843. május 14-én kapta meg az orvosi oklevelét, és 1843-44-ben Pólya József „elmeor magánintézetében” mint segédorvos dolgozott. 1846-ban Miskolcon telepedett le, s ebben az évben Borsod megye tiszteletbeli főorvosának nevezték ki. A szabadságharc alatt a Miskolcon 3000 betegre berendezett kórházban a Belügyminisztérium által kinevezett osztály- majd igazgató főorvos, 1849-ben a minisztérium egészségügyi osztályán titkár lett. 1858-ban a tiszalöki orvosi állást fogadta el, ahol egy évig dolgozott. 1860-ban Mezőcsát község második főorvosa, 1861 őszén a megye első főorvosa lett. Miskolcon hunyt el 1894. január 6-án. Gazdag szakirodalmi munkásságot folytatott.

Irodalom

Magyar írók élete és munkái VII. kötet / Szinnyei József. Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala. Bp. 1900. 467-471. hasáb.

LAKATOS MIKLÓS

1822-ben született. Országgyűlési képviselő volt. Felesége **bódvaszilasi** volt. 1848-49-ben honvéd főhadnagy volt. 1913. május 30-án hunyt el Budapesten. Forrás: a család által kiadott gyászjelentés.

LIPTAY JÁNOS

Szendrőn (Borsod megye, Borsod-Abaúj-Zeemplén megye) született 1795-ben. Magyar, nemes, római katolikus. Nyugállományú százados (1814-1841 között a 9. és a 4. huszárezredben szolgált). Nőtlen. 1848. március 22-én a miskolci nemzetőrség századosává választották. Július 19-től őrnagy Borsod megye gyalogos nemzetőrségénél. November 25-én kinevezték az 52. Bocskai honvédszászlóalj parancsnokává, de nem fogadta el. 1848/49 fordulóján egy Borsod megyei önkéntes zászlóaljjal a felső-tiszai hadtestben szolgált. Később ismét a megye nemzetőr őrnagya. A szabadságharc után hadbírórság elé állították, de felmentő ítéletet kapott (Kassa, 1850. április 30.). Miskolcon hunyt el 1855. december 11-én.

Irodalom

Közlöny 1848/35., 170., 178., Szendrei: Miskolc IV. 63-64., HL: 1848-1849. 51/25., KAW.: Gb. 4. HR. 1841-1848. 1/70., Uo.: Hauptleute 1. Klasse 36/187., HL: Kassai hadb. 92. cs. 3060. Bona Gábor.

LOVÁSZ PÁL

1849-ben az oroszok elleni harcban esett el. **Hidvérgardói** származású.

Irodalom

Abaúj-Torna vármegye / Sajtó alá rendezte: Dr. Ladányi Miksa. Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala. Budapest, 1935. 290. p.

LÓNYAI FERENC, nagylónyai és vásárosnaményi

Lónyay László földbirtokos, országgyűlési képviselő (1848/49.) és Bónis Teréz fia. Nagybányán született 1822. augusztus 17-én, református. Földbirtokos, gazdálkodó. Nőtlen. 1848-ban a Borsod megyei nemzetőrség tisztjévé választották. Október 19-től (16) hadnagy a 22. honvédszászlóaljnál. 1848/49 fordulóján részt vett a felső-tiszai harcokban. 1849. június 14-én áthelyezték a Hadügyminisztérium Tábornokari osztályára. Világosnál tette le a fegyvert.

Várfogságot szenvedett Kufsteinben (1856-ban szabadult). 1857. december 12-én hunyt el. A *császtai* (ma *Edelény* része) temetőben helyezték örök nyugalomra. Síremlékét az Edelény-borsodi református templom kertjében helyezték el 2002-ben.

Irodalom

Közlöny 1848/143., Magyar Nemzeti Zsebkönyv I. 403., Nemesi évkönyv 1957. 158., MOL.: Hm. Ált. 1848. 8221., 1849. 20278. és 20923., HL.: 1848/49. 51/17., Szluha Márton adatai. Bona Gábor.

LÓNYAY LÁSZLÓ, nagylónyai és vásárosnaményi

Vásárosnaményban született 1791. február 4-én. (Sírkövén, tévesen 1792-es évszám szerepel.) Felesége Bónis Terézia. Édesapja beregi alispán volt. Iskoláit Debrecenben és Sárospatakon végezte. Tanulmányait befejezve hazatért Bereg megyébe, bekapcsolódott a megyei közéletbe, ahol korán elhalt édesapja nyomdokait követte. Bereg vármegyén kívül voltak birtokai Zemplén és Borsod vármegyében is. Borsod vármegye főszolga-

bírájának majd táblabírájának választotta. Felesége halála után, 1836-tól a már 1827-től árendába vett, majd 1835-től zálogba kapott **császtai** (ma **Edelény** része) birtokán élt. Az 1830-ra meghirdetett országgyűlésre Borsod megye Ragályi Tamás táblabírót és Lónyai László főszolgabírót választotta meg.

Az 1848-49-es eseményekben aktívan részt vett: Borsod megye nemzetőrségének őrnagya volt. A szabadságharc leverése után nem bántották, de 1850-ben négyheti elzárásra ítélték fegyverrejtegetésért. 1861-ben az edelényi választókerület országgyűlési követévé választotta. Beszédeit az Országgyűlési Naplók őrzik. Az öregedő Lónyai László még életében szétosztotta vagyonát két gyermeke között, fenntartva magának a császtai birtokot. Itt hunyt el 74 éves korában, 1865. október 20-án. A nép annyira szerette, hogy Edelényből a császtai házához vezető utat, több száz öl hosszban, önként szórták le kavicssal egyetlen nap alatt, hogy a temetésére minél többen akadály nélkül mehessenek. Egyik nekrológ írója így méltatja: „Mindig szabadelvű és meleg lelkű férfi volt, egy a legszilárdabb jellemek közül.” Síremlékét 2006-ban Császtai egykori temetőjéből áthelyezték a hajdani falu területére.

Irodalom

Magyar írók élete és munkái VII. kötet / Szinnye József. Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala. Bp. 1900. 1383. hasáb.

Magyarország családai. VII. kötet / Nagy Iván. 161. lap.

A császtai Lónyayak. / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. Edelényi Füzetek 10. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1995.

MAJOR JÓZSEF

Csobádon (Abaúj megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1812. január 28-án. Major György és Kováts Zsuzsanna fia. Magyar, nemes, református. Miskolc város tanácsnoka. Nős, két gyermek apja. 1849 januárjában a Borsod megyei önkéntesek („ve-respántlikások”) századosaként a felső-tiszai hadtestben szolgált. Június 18-tól (ápr. 1) százados, a Borsod megyei védészázalaj parancsnoka. Április-májusban részt vett a császári Vogl-hadtest, később az orosz főserег elleni felső-magyarországi harcokban. Borosjenőn tette

le a fegyvert. 1850. július 3-án Pesten halálra, majd 1852. május 5-én négy év várfogságra ítélték. 1853. augusztus 25-én kegyelmet kapott, Kufsteinből szabadul. Később uradalmi tisztartó volt Eszláron. 1867-től a Borsod megyei Honvédegylet tagja. **Besenyőn** (ma **Lád-besenyő**) (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) hunyt el 1898. február 8-án.

Irodalom

Közlöny 1849/136., Steier: Tót kérdés I. 558., Waldapfel Eszter Ill. 233., Orosz Hads. Lt.: Hm. Haditap. oszt. 1849. 5351., HL: Pesti hadb. 1852-7/62., Uo.: Rendőri megfigy. 67/39., Mikár Zs. I. 20., Tört. Lapok 1898/3.23. o., Szül. akv.: MOL: A 1385. Bona Gábor.

MALINÁK GUSZTÁV

A Szepes vármegyei Szomolnokon (ma Smolnik, Szlovákiában van) született 1831. december 30-án. Már 17 évesen tűzérként részt vett az 1848-49-es forradalom és szabadságharcban. 1850-től a rozsnyói katolikus szeminárium hallgatója, ahol két évig tanult. Ezt követően a pesti központi szemináriumban folytatta teológiai tanulmányait. 1855-ben, Rozsnyón szentelték pappá. Előbb Szomolnokon volt segédlelkész, majd 1861-től Rimaszombaton volt káplán. 1869-től **Szilason** (ma **Bódivaszipas**) plébános. Halálának pontos időpontja nem ismert, Szinnyei 1883 előttre datálja.

Irodalom

Magyar írók élete és munkái / Szinnyei József.

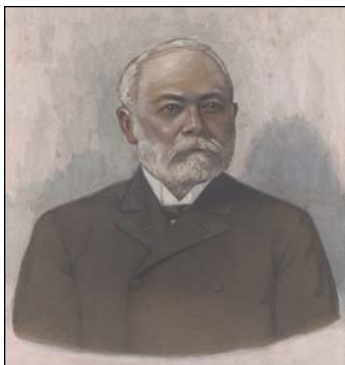
A tornai szabadsághősök / Kovács Zsigmond. In.: A szabadságharcz Emlék-Albuma. Kassa. 1898.

A rozsnyó-egyházmegyei papság irodalmi működése / Szőlőssy Károly. Magyar Sion. Esztergom. 1892.

MAZURKA FERENC

Szuhogyi plébános, tábori pap volt a nemzetőröknél.

MENNER ADOLF

Tatán született 1824. április 27-én. Apja tehetséges zenész, 17 éves korától haláláig Esterházy Miklós gróf zenekarának karnagya. Gimnáziumi tanulmányait Tatán és Győrött végezte, majd beiratkozott a bécsi orvosi egyetemre, ahol Európa híres professzorainak előadásait hallgatta. Másodéves egyetemi hallgató volt, amikor váratlan csapás érte; meghalt édesapja, aki anyagi támogatója volt.

Tanulmányait félbe kellett szakítania, s hogy magát fenntarthassa, nevelői állást vállalat Ischiben. A szabadságharc kitörésekor az első adandó alkalommal hazajött és felajánlotta szolgálatait a reguláris magyar hadseregnek, ahol még diploma nélkül honvéd orvosi beosztást kapott.

A szabadságharc leverése után Pesten beiratkozott az orvosi egyetemre, és 1852-ben fejezte be tanulmányait. A híres Bókay gyermekgyógyász professzor klinikáján helyezkedett el, akinek első tanársegéde lett. A gyermekklinikán nagy részvétlenséggel találkozott és anyagi nehézségekkel küzdött. Sokszor még a konyha szükséges költségeit is Bókaynak kellett megelőlegezni. Lehet, hogy ez is közrejátszott, de főképp a politikai megbélyegzettség, hogy elhagyta Pestet, ahol a terror a legjobban tombolt, s elvállalta **Edelény** község felkínált állását. 1854 januárjában már megkezdte orvosi működését. Igaz, hogy Edelénynek akkor csak 2500 lakosa volt, de ráhárult egy óriási körzet minden belgyógyászati, sebészeti, szülészeti és boncolási problémája.

A Család Könyvében közlik írásait, melyek geológiai és csillagászati tárgyak (Vulkanizmus, 1855; Neptunismus, 1856; A Hold, 1858), és az Orvosi Hetilapban (Holdkór, Az agynak némely bonczélettani viszonyairól, Adalék a váltóláz tanához, A holdkór-ok, A tudás hatása, 1886; Az atomok szerkezetéről, 1892). A szerény körorvosi fizetés kevésnek bizonyult hat gyermekének neveltetéséhez. Gondjait betetézte feleségének korai halála. Ekkor a legkisebb gyermeke 4 éves volt, a legidősebb 17. Sógornője gondoskodik a háztar-

tás vezetéséről, és a gyermekek neveléséről. Harminchat évi edelényi szolgálat után, orvosi és tudományos működésének elismeréseként, 1890-ben Borsod vármegye tiszti főorvosának nevezték ki, s ekkor költözött családjával Miskolcra.

Emberi tragédiája akkor érte el a tetőpontját, amikor négy éven belül három felnőtt lányát veszítette el, akik az akkor még gyógyíthatatlan tbc áldozatai lettek. A nagy családi gyász megtörte. 1896-ban nyugdíjba vonult, s kiköltözött Ottó fiához Diósgyőr-Vasgyárba. Ott fejezte be életét 1901. április 15-én, s alussza örök álmát a vasgyári temetőben.

Irodalom

Magyar írók élete és munkái VIII. kötet / Szinnyei József. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése. Bp. 1902. 1083-1084. hasáb.

Dr. Menner Adolf (1824-1901) és a Menner család. / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1999.

MÉSZÁROS ANDRÁS

Életéről nem tudunk semmit, csak a **perkupai** temetőben lévő sírját ismerjük, melyen a következő sírfelirat olvasható:

ITT NYUGSZIK
Ns. MÉSZÁROS ANDRÁS
1848/49-es honvéd
Sz.: 1824, mh.: 1885

MIKLÓS FERENC, miklósvári

1786-ban született, **finkei** (ma **Edelény** része) birtokos, a szendrői járás főszolgabírája, 1848-ban Borsod megye alispánja, a honvédelmi bizottság tagja volt. 1854-ben hunyt el Finkén. Miklós Gyula apja.

Irodalom

Miskolc írásban és képekben 5. / Dobrossy István. Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda – Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár. Miskolc, 1998.

MIKLÓS GYULA, miklósvári

Miklós Ferenc Borsod megyei alispán és Ágoston Anna fia. *Finkén* (ma *Edelény* része), (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1832. november 26-án, református. Eperjesi diák. Nőtlen. 1848 nyarán honvéd önkéntes lett. Állítása szerint decembertől hadnagyi, 1849 márciusától főhadnagyi rendfokozatban parancs-őrtiszt volt Ábrahám ezredes, hadügy-minisztériumi osztályfőnök mellett. 1849. szeptember 23-án, Aradon besorozzák a 3. huszárezredhez. 1851-től hadnagy, 1854-

főhadnagy, 1856-ban kilép.

Később birtokán gazdálkodik. 1860-ban a szendrői járás főszolgabírájává választják. Az osztrák önkényuralom átmeneti visszatérésekor (1861-1865) hivataláról lemondott és azt csak 1867-ben vállalta el újra, s a koronázáskor ő vezette a borsod megyei bandériumot. 1871-1881 között az edelényi választókerületet képviselte az országgyűlésen. A felső borsodi református egyházmegye tanácsbírája is volt. Az 1879. évi székesfehérvári terménykiállítás keretében tartott gazdakongresszuson figyeltek fel rá. Magas szintű tájékozottságot, hozzáértést árult el szőlészeti és borászati kérdésekben. Még ebben az esztendőben borászati kormánybiztosnak nevezték ki. Az ezt követő húsz év alatt örökre beírta nevét az ország szőlő- és bortermelésének történetébe.

A 19. század utolsó évtizedei a magyarországi szőlőkultúra legtragikusabb időszakát jelentették, ekkor pusztította az ország szőlőkultúráját a filoxéra. Mint kormánybiztosnak, a filoxéra elleni harc szervezése volt az elsődleges feladata. Létrehozta a központi mintapincét a szakszerű borkezelés oktatására, bemutatására. Fellendítette a konyakipart a gyenge minőségű borok felhasználására. Ő kezdeményezte a felsőbb szőlészeti és borászati tanfolyamot hazánkban. Rendszeresen ellenőrizte és tanácsokkal látta el az alsó fokú szőlészeti, borászati szakemberképzést is.

Szerkesztője volt Magyarország első borászati törzskönyvének. Számos amerikai vesszőszaporító telepet létesített, többek között Sajószentpéteren, Szendrőn és Tarcalon. 1884-ben létrehozta Kecskeméten az országos minta szőlőiskolát, mely azóta is Miklós-telep néven ismert. Működési ideje alatt lendült fel a Borászati Lapok című folyóirat, amelynek éveken át szerkesztője és számtalan szakmai és mezőgazdasági cikk írója volt. Feladatai végzése közben rengeteget utazott. A sok munka egészségi állapotának romlásához vezetett és életének 62. évében, 1894. május 2-án Budapesten szívszélhűdés következtében meghalt. A finkei temetőben lévő családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.

Országgyűlési beszédei a Naplókban (1871-81) vannak. Kecskemét díszpolgárává választotta 1884-ben. Egykori szülőháza (ma Időskorúak Szociális Otthona) falán tábla őrzi az emlékét. Az egykori családi sírbolt (ma a finkei temető ravatalozója) mögött a nevét viselő kertbarát kör síremléket állított a város neves szülőtte emlékére.

Irodalom

Mikár I. 20., Vas. Újs. 1894/18., Tört. Lapok 1894/10. és 19., (Portré: ui.), Nagy Iván VII. 477., Kempelen VII. 204., Szinnyei: Magyar írók VIII. 1323-1325., Borovszky: Szabolcs m. 526., U. ő.: Zemplén m. 535., KAW.: Gb. 3. HR. 1850-1860. 1/15. Bona Gábor.

Miklósvári Miklós Gyula 1832-1894 = Borászati Lapok. 26. évf. 19. sz. (1894. máj. 6.) 215-217. p.

Magyar írók élete és munkái VIII. kötet / Szinnyei József. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése. Bp. 1902. 1323-1325. hasáb.

Miklós Gyula (1832-1894) In: Magyar agrártörténeti életrajzok I-P / Szerk.: Für Lajos és Pintér János. Mezőgazdasági Múzeum. Bp. 1988. 520-525. p.

Miklós Gyula halálának 100. évfordulóján: Emlékezés, emléktábla avatás Edelényben / Slezsák Imre = Szülőföldünk 23-24. Ózd-Miskolc. 1995. jún. 92-96. p.

OKOLICSÁNYI JÓZSEF, okolicsányi (okolicsnói)

Okolicsányi László és Sándor Krisztina fia. **Szendrőn** (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1822. április 15-én, római katolikus. Nőtlen. 1848 augusztusától a Borsod megyei

önkéntes nemzetőrzászlóalj katonája, részt vett a Jellačić elleni harcokban. Október 24-től őrmester a Miskolcon alakuló 22. honvédzászlóaljnál. Alakulatával decembertől a felső-tiszai hadtest kötelékében harcolt. 1849. május 11-től (15) hadnagy és zászlóaljsegédtiszt a 94. zászlóaljnál, július 5-től a Tiszai hadseregnél. 1867-től a Borsod megyei Honvédegylet tagja, megyei törvényszéki ülnök. Miskolcon hunyt el 1869. augusztus 11-én.

Irodalom

Közlöny 1849/104., *Mikár* I. 21., *Szinnyei: Magyar írók IX. 1249-1250.*, *MOL: OnőHt. Ált.* 1848. 8052., *Uo.: Hm. Ált.* 1849. 11898., *HL: 1848/49 35/248.*, *Szluha Márton adatai. Bona Gábor.*

OKOLICSÁNYI LAJOS, okolicsnai

Miskolcon született 1812. június 6-án. Okolicsányi János Borsod megyei alispán és Bükk Krisztina fia, Okolicsányi József honvéd alezredes testvére. Magyar, római katolikus. Megyei hivatalnok. Nőtlen. (Felesége később Vitéz Mária lett.) 1849. január 27-től (16) százados az 1. Zólyom megyei (később 51.) honvédzászlóaljban a fel-dunai (VII.) hadtestben. E minőségében a világosi fegyverletételig végigküzdötte a szabadságharcot. Borsod megye volt alkotmányos alispánjaként halt meg ***Szuhogyon*** 1862. július 15-én.

1848-ban az edelényi kerületben országgyűlési képviselővé választották.

Irodalom

Hadtörténeti. Múz.: Kézirattár 9107/Em., *MOL.: Hm. Ált.* 1849. 1112., *HL: 1848-1849 51/17.*, *Nagy Iván pótköt.* 342., *Okolicsányi Zsolt, Bp., szíves akvi. Adatai. Bona Gábor.*

OKOLICSÁNYI ZSIGMOND, okolicsnai

Szuhogyon (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1826. október 28-án. Okolicsányi János Borsod megyei főjegyző és Derekassy Teréz fia. Magyar, római katolikus. Jogot végzett. Megyei aljegyző volt. Nőtlen. (1858-tól felesége Balog Emília.) 1848. október 19-től (16) hadnagy a Trencsénben alakuló 40. honvédszászlóaljnál. November-decemberben részt vett az észak-nyugat magyarországi harcokban, majd csatlakozott a komáromi várőrséghez. 1849. áprilistól (1) főhadnagy zászlóaljánál, ugyanitt július 10-től (1) százados a losonci újonc-telepen. A kiegyezés után miniszteri titkár, majd kúriai bíró. Budapesten hunyt el 1884. május 4-én.

Irodalom

Szinnyei: Magyar írók... IX. 1252., Okolicsányi Zsolt, Bp., szíves akvi. adatai, Közlöny, 1848/137., HL: 1848-1849 Tiszti mutatókönyvek 36., MOL: Hm. Ált. 1849. 19932., U.o.: Bm. Honv. segély 1868. 3260., Vas. Újs. 1884/19. Bona Gábor.

OROSZ GYÖRGY

Felsőtelekesen élt, Jekelfalussy Lajos volt a parancsnoka. (Déd-unokája, Orosz Máté közlése.)

PÁLKÖVY ANTAL (1849-ig Palkovits)

Sajókazán (egykor az Edelényi járáshoz tartozott) (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén Megye) született 1816. december 4-én. Apja tanító volt. Magyar, nem nemes, evangélikus. Teológiát végzett Lőcsén. 1840-től lelkész, 1843-tól a sárospataki református Kollégium irodalom és történelem tanára. Felesége 1843-tól Kálniczky Terézia, gyermektelen. 1848.

szeptember 12-én a Zemplén megyei önkéntes nemzetőrszászlóalj századosává választották. Október közepétől alakulatával a feldunai hadtestben szolgált. 1849 februárjában a zászlóalj szolgálati ideje le-
telt, hazatértek. Június 18-tól (ápr. 10.) százados a Zemplén megyei
védszászlóaljban. A nyári hadjárat idején a felső-magyarországi (IX.)
hadtest, ill. a Közép-tiszai hadsereg kötelékében küzdött alakulatával.

1850-től ismét a sárospataki főiskola tanára. Sárospatakon hunyt
el 1862. május 6-án.

Irodalom

*Szinnyei: Magyar írók... X. 196-197., Matolay Etele 3., Közlöny 1849/84.,
139., HL: Kassai hadb. 93. cs. 1850. 4578., MOL: Hm. Ált. 1849. 4777.
és 24833., Gyászjel. OSZK., portré: Sárospataki Református Kollégium
tulajdonában. Bona Gábor.*

PALÓCZY LÁSZLÓ

Politikus. Miskolcon született
1783. október 14-én. Az 1820-as
években ügyvéd volt az **edelényi**
Coburg uradalomban. A megyét
1826-ban, 1832-ben és 1836-tól
több országgyűlésen képviselte, ahol
mindannyiszor a kerületi jegyző-
séggel tisztelték meg. Az addig lati-
nul vezetett jegyzőkönyvet ő kezdte
magyarul írni. Az 1848-49-es for-
radalom és szabadságharc alatt az
országgyűlés korelnöke volt. A

szabadságharc bukása után a pesti Újépületben tartották fogva és
1850. július 31-én az osztrák haditörvényszék felségsértés miatt kötél
általi halálra ítélte. Palóczy azonban több társával kegyelemben rés-
zesült. 1861. március 18-án Miskolc országgyűlési képviselővé vá-
lasztotta. Az országgyűlést, mint korelnök még megnyitotta, azonban
áprilisban megbetegedett és 1861. április 27-én, néhány napi beteg-
ség után meghalt. Miskolcon helyezték örök nyugalomra. Költemé-

neyei, írásai a korabeli lapokban, beszédei az Országgyűlési Naplókban, valamint a Közlönyben (1848-49) jelentek meg.

Irodalom

Országgyűlési Almanach 1843. 27. lap.

Magyar írók élete és munkái X. kötet / Szinnyei József. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése. Bp. 1905. 222-225. hasáb.

Miskolcz város története 1800-1910 / Szendrei János. Kiadja a város községe. Miskolc, 1911. 4. kötet: 237-249. p. 5. kötet: 325-327. p.

PAPP JÁNOS

1817-ben született. Torna megye Alsó járásának főszolgabírója volt, főhadnagy a szabadságharcban. 1848 októberében ő szervezte meg Torna megye nemzetőr csapatát, annak tisztje volt. 180 nemzetőrt toborzott. 1867 után vármegyei főjegyző, majd másodalispán volt. 1877-ig a Torna vármegyei törvényszék elnöke volt. 1899. július 28-án hunyt el **Hidvégárdón**. Sírja a református temetőben van.

Irodalom

Torna vármegye története / Király József – Szilasi István. Bódvavendégi, 1968. (Kézirat)

Emléklap 1848-49. Torna, 1998. márc. 15. / Összeáll.: Köteles László. (Kézirat.)

PAPP KÁROLY

Nádaskai (ma **Tornanádaska**) földbirtokos, főhadnagy.

Irodalom

Emléklap 1848-49. Torna, 1998. márc. 15. / Összeáll.: Köteles László. (Kézirat.)

PETHŐ JÁNOS

Perkupai földműves, őrmester.

Irodalom

Edelény és néhány Edelény környéki település idős embereinek emlékezései a szabadságharcról, jobbágy és úr viszonyáról és a századfordulós választásokról – dr. Szolnok Lajos gyűjtése 1946-ban. In: 1848-1849 emlékei Edelényben és környékén / Gyűjtötte: Laki-Lukács László, szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1998. 14. p.

POGONYI DÉNES, pogonyi

Nádaskán (ma **Tornanádaska**) (Torna megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1826. március 29-én. Pogonyi Antal közbirtokos és Dancs Júlia fia. Magyar, református. Jogot végzett Eperjesen. Joggyakornok. Nőtlen. (Felesége br. Egloffstein Amália, a '48-as nemzetőr ezredes lánya, később Horváth Vilma lett.)

1848 őszén a Közép-Szolnok megyei önkéntes lovasszárad századosává választották, részt vett az erdélyi harcokban. 1849. május 5-től (ápr. 1) alszázados, végül századkapitány a 13. Hunyadi huszárezred feldunai hadseregben (VII. hadtestnél) szolgáló részénél. Az 1850-es években gazdálkodó, 1863-ban ügyvédi vizsgát tett. 1867-től Közép-Szolnok megye alispánja, majd titkár a magyar igazságügyi minisztériumban. Később a pénzügyi feltörvényszék bírása. (1870-től szabadságolt állományú honvéd százados, 1881. leköszönt.) Halálának a helyét és idejét nem ismerjük.

Irodalom

OSZK Kézirattár: Dudás gyűjt. 427-431., Szül. akv.: MOL: A 1414., Közöny 1849/99. 11., MOL: Hm. Ált. 1849. 9429., HL.: Tiszti akvi. Lapok 28202. Bona Gábor.

PUKY JÁNOS, bizáki

Síremlékét **Tomorról** szállították az **Edelény-borsodi** református templom kertjébe 2002 októberében, amikor megkezdték az 1848-as szabadságharcban részt vettek sírkertjének kialakítását. Honvéd hadnagyként szolgált. A sírfelirat a következő:

**Itt nyugszik
BIZÁKI
PUKY JÁNOS
SZ. 1813. AUG. 20.
MH. 1882. MÁJ. 19.**

RAGÁLYI FERDINÁND NÁNDOR

Ragályon született 1814-ben. Gömör vármegyei földbirtokos, politikus. Ragályi Gedeon birtokos és Csernyus Apollónia fia. Iskoláit Sárospatakon végezte 1834-ben, az 1832-36-os pozsonyi országgyűlésen joggyakornok volt. Beutazta Svájcot, Olaszországot és Németországot. Mint a haladó-párt független tagja részt vett az 1840-es években, megyei mozgalmakban, hivatalt azonban nem vállalt. Az 1848-i népképviselői országgyűlésen a rozsnyói kerület radikális képviselője. 1848. október 3-tól a dunántúli sereg élelmezési biztosa. 1849. január 13-án Kossuth Lajos Luzsénszky Pállal együtt Görgey táborába nevezte ki kormánybiztosnak. 1861-ben és 1865-68-ban ismét a rozsnyói kerület országgyűlési képviselője. 1875-ben az országgyűlésen Makót képviselte. Ragályon hunyt el 1881. március 27-én.

Irodalom

Magyarország Családai IX. / Nagy Iván 581., 583. l.

Halotti beszéd kis-csoltói Ragályi Nándor felett / Nagy Pál. Rimaszombat, 1881.

Petrik Könyvészete és gyászjelentés.

Magyar írók élete és munkái / Szinnye József.

RAGÁLYI GYÖRGY

Borsodon (ma **Edelény** része) született 1818. május 11-én. A sárospataki diákevek után Pestre került, ahol Ragályi Tamás mellett jurátus volt, akivel az országgyűlésre is elment Pozsonyba. Hazatérése után alszolgabíró, majd táblabíró lett Borsod vármegyében. A főszolgabíróságot nem vállalta 1845-ben, visszavonult borsodi birtokára. Gazdálkodott és egyházkerületi előljáró volt. Az 1848-as esemé-

nyek, mint a szabadságharc eszméjéért lelkesülő ifjút, őt sem hagyták hidegen. A Nyárad-völgyi nemzetőrök híres és szeretett kapitányaként síkraszállt a haza védelmére.

Borsodon halt meg 1889. június 9-én. A borsodi nemesi sírkertben temették el (az erdészet által használt fatelep mellett volt a sírkert), majd 2002. október 6-ától az Edelény-borsodi református templom kertjében található a síremléke.

Irodalom

Borsodnak hírneves követe: Ragályi Tamás / Laki-Lukács László. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1995. Edelényi Füzetek 13.

RAGÁLYI KÁROLY, kiscsoltói

Borsodon (ma **Edelény** része) született 1809-ben. Édesapja Ragályi Zsigmond, aki a borsodi református egyházmegye főgondnoka volt. Iskoláit Sárospatakon végezte. Iskolái befejezése után megyei aljegyző lett, majd al-, később főszolgabíró volt. A szabadságharc idején Borsod megye alispánja volt. Az 1861. évi országgyűlésen, a főrendiházban felhívta a figyelmet az osztrák nevelési rendszer fontosságaira. Jákfalván, 1862. augusztus 10-én Torna vármegye főispánjaként hunyt el.

Irodalom

Borsodnak hírneves követe: Ragályi Tamás / Laki-Lukács László. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1995. Edelényi Füzetek 13. Bona Gábor.

RAGÁLYI MIKSA

Az 1849. május 18-án megtartott Torna megyei közgyűlés elfogadta a debreceni nemzet-gyűlést és forradalmi kormányt, mint főhatóságot és az egész megyei közigazgatást és törvénykezést fennhatósága alá rendelte. A kormány és a megye összekötője Ragályi Miksa teljhatalmú kormánybiztos lett. 1849. június 25-től Rozsnyó, Gömör és Torna megye főszerelési biztosa lett. Az 1848-49-es forradalom

és szabadságharcban való részvétele miatt fogságba került. 1843-ban Gömör vármegyét, 1861-ben Gömör megye putnoki kerületét képviselte az országgyűlésben. Felesége gr. de la Motte Luize volt. **Jákfalvai** birtokos volt.

Irodalom

Borsodnak hírneves követe: Ragályi Tamás / Laki-Lukács László. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény. 1995. Edelényi Füzetek 13. Bona Gábor.

RAGÁLYI TAMÁS

Balajton született 1785. december 28-án Ragályi József és Szepessy Kata gyermekeként. Sárospatakon és pesten tanult. Tanulmányai befejezése után Pesten Segítő címmel „hónapos írást”, lapot ad ki a „szépnek előmozdítására”. Huszonegy esztendő ekkor. A füzet formátumú folyóiratból csak hét szám jelenik meg, melyben költeménye és prózai munkái is vannak.

Ragályi Tamás nem sok időt töltött Pesten, visszatért Borsodba, és a megyei életnek szentelte erejét. Mint kitűnő szónok, csakhamar nagy népszerűsége tett szert. 1811-ben megnősült, felesége az alsószuhai Ragályi magdolna lett.

Az 1825-re összehívott országgyűlésre a megye Vay Ábrahám alispánt és Ragályi Tamást küldte. Az 1825. évi országgyűlés nemcsak alkotmányos életünk, hanem a magyar nyelv fejlődése szempontjából is rendkívül fontos és érdekes. A borsodi követ is harcosan, szenvedélyesen felszólal a magyar nyelv általános használatáért, pl.: a deákn nyelv kiküszöbölését, a magyar pénzekre magyar írást követel; a magyar ifjak külföldi iskoláiban való tanulását szorgalmazza, a bécsi Theresianum mindenhatóságával szemben. Az országgyűlés folyása közben Vay Ábrahám helyett követtársává Palóczy Lászlót választotta a megyei közgyűlés, Ragályi nagy öröme.

Az 1830-ra meghirdetett országgyűlés Borsod megyei követe ismét a táblabíró Ragályi Tamás, és Lónyay László, **Császtapuszta** (ma **Edelény** része) birtokosa. A rövid időtartamú országgyűlés (három és fél hónap) csak elodázta a megoldásra váró problémákat, szinte egyetlen eredménye az anyanyelv hivatali használatának törvényesítése.

A diétákon meleg barátság szövődött közte és báró Vesselényi Miklós, az „árvízi hajós” között. Levelezésük lelkeik „öszvehangzásáról” tanúskodik.

Az 1832-ben megnyíló országgyűlésre készülve Borsod megye követválasztó közgyűlésén a kormánypárt győzelmet aratott azzal, hogy megbuktatta az ellenzéki Ragályi Tamást, pedig a lefolyt két országgyűlésen „Borsodnak hírneves követe egyesítette magában a legtöbb oly tulajdonságokat, melyek egy pártvezérben megkívántatnak.” írja róla Horváth Mihály.

Elmaradása országszerte sajnálkozást keltett az ellenzéki pártban, s elégtételként több más megyében beiktatták a követjelöltek közé. Végül sok huzavona után, Torna megye követeként foglalhatta el helyét a diétán. Ő azonban annyira szívére vette ezen eseményeket, hogy azután merő dacból a kormánypárthoz szegődött, és mint ilyen, hatását egészen elvesztette.

Az országgyűlés befejezése után (1836-ban) királyi táblai ülnök, majd alnádor lett, s végül 1841-ben a hétszemélyes tábla bírájának nevezték ki. A Magyar Tudományos Akadémia 1831. február 15-én törvénytudomány-osztályi tiszteleti taggá választotta. A szabadságharcban nem vett részt, annak csendes szemlélője volt, azonban mint a reformkori országgyűlések magyar ügyének egyik szónoka, úgy érezzük, hogy e kötetben szerepeltetnünk kell.

64 éves korában, 1849. január 14-én hunyt el: „Utolsó tisztessége megadása **Borsodon** (1950-től Edelény része), temettetett Balajton, a családi sírboltba” január 17-én.

Emlékét kopjafa őrzi a balajti köztemetőben, az egykori családi sírbolt előtt.

Irodalom

Borsodnak hírneves követe: Ragályi Tamás / Laki-Lukács László. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény. 1995. Edelényi Füzetek 13. Bona Gábor.

REVICZKY JÓZSEF revisnyei

1828. október 28-án született Gercselyen (Zemplén vármegye, ma Hrčel, Szlovákia). Apja Reviczky János földbirtokos, főszolgabíró, anyja Szirmay Mária. Magyar, római katolikus, joggyakornok, nőtlen. (Felesége 1859-től Török Ilona volt.)

1849. augusztus 6-án beállt a Kassán alakuló 9. honvédszászlóaljhoz (vörössipkások, a 11. kolozsvári honvéd zászlóalj is kiérdemelte a vörössipka viselését a szabadságharc alatt, a szerk.). A délvidéki harcok során tizedes lett. Október 19-én (16-án) hadnagy, december 3-án (1-jén) főhadnagy a Zemplén megyében szervezett 42. zászlóaljnál, mellyel december közepétől a felső-tiszai (I.) hadtestben szolgált. A tavaszi hadjárat során a katonai érdemjel 3. osztályával tüntették ki. 1849. június 19-én (1-jén) százados alakulatánál a III. hadtestben. Világosnál tette le a fegyvert.

1849. augusztus 28-án besorozták a 7. gyalogezredhez, 1851. június 27-én pénzért kiváltotta magát. 1852. március 21-én Bécsben szervezkedés vádjával 4 év várfogságra ítélték, melyet Josefstadtban töltött le. 1860-ban járási szolgabíróvá, 1867-ben megyei alügyésszé választották Zemplén megyében. A honvédegyetel tagja. (1870-1872 között szabadságolt állományú honvéd százados.) **Felsőkelecsényben** (Borsod vármegye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) hunyt el 1876. december 1-jén.

Irodalom

Kempelen Béla IX. 103., Borovszky: Zemplén m. 496., 502., Közlöny 1848/142., 178., 1849/139., KAW.: Gb. 30. LIR 1851-1857 31/136., U. o.: Civil Gonv. zu Wien 577., MOL: Hm. Ált. 1849. 20/295., HL: Tiszti akvi. lapok 34583., U. o.: 1848-1849 51/17., U. o.: Rendőri megfigy. 71/108., Mikár Zsigmond I. 108., Vas. Újs. 1876/52.

RUEHIETL MIKLÓS

Uradalmi gazdatiszt volt. Ozorán született 1804. december 6-án. 1814-ben Győrbe került tanulni, majd Veszprémben, Kaposváron és Székesfehérváron járt gimnáziumba. Szombathelyen és Szegeden bölcsészetet tanult. Tanulmányai befejezése után Sopronba került

gazdasági gyakornoknak. 1828. április 14-én kinevezték Konkolyi László másodalispán mellé írnoknak, majd, mint Esterházy hercegi íródiák a csobánci uradalomba, Gyulakeszire költözött. 1831 októberében a bujádi uradalomba került, ahol már írogatott a Társalkodóba és a Regélőbe. 1835 októberében a **szádvári** uradalomba (a központja **Bódvaszilason** volt) helyezték át, ekkor már az Ismertető című gazdasági folyóiratnak tevékeny munkatársa volt: Gyűjtötte a Torna megyei tájzavakat. 1848-ban nemzetőr hadnagynak választották. A szabadságharc bukása után zaklatták és Kassára hurcolták, de gróf Nyáry kormánybiztos szabadon bocsátotta. 1861-ben nyugdíjba vonult. Turán telepedett le és később postamesternek nevezték ki, ahol 1872-ig volt. Boldogon halt meg 1889. szeptember 12-én.

Irodalom

Magyar írók élete és munkái XI. kötet / Szinnyi József. Kiadja Hornyánszky Viktor. Bp. 1906. 1378-1380. hasáb.

Ruehietl Miklós, a szádvári uradalom gazdatisztje, mint publicista (1835-1849) / Rémiás Tibor = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXVIII-XXIX. Miskolc, 1991. 239-255. p.

SÁFRÁNY MIHÁLY

Uradalmi ispán fia. **Sajókazán** (egyszer az Edelényi járáshoz tartozott) (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1828. január 13-án, református. A miskolci gimnáziumban végzett. Tanító és teológushallgató volt. Nőtlen. 1848. augusztus 13-án Pesten beállt a honvéd tüzérséghez. Szeptember közepén az 1. hat fontos üteggel beosztották a Jellačić elleni sereghez. Tüzmaster, 1849. április 12-től (10) hadnagy az 1. ill. – átszámozás folytán – a 6. hatfontos lovas-, végül július 25-én a 11. hat fontos gyalogütegnél a VII. (feldunai) hadtestben a világosi fegyverletételig.

Befejezte tanulmányait, 1852-től káplán Miskolcon, 1856-tól **Imolán**, 1859-től lelkész Mezőcsáton, 1868-tól Bánfalván, 1871-től Visnyón (ma Nagyvisnyó). Nagyvisnyón (Gömör megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) hunyt el 1903. augusztus 24-én.

Irodalom

Sáfrány Mihály emlékiratai. II. kiad / Sáfrány Géza. Miskolc, 1941. (Portré u. i.)

Vas. Újs. 1903/37., MOL.: Hm. Ált. 1849. 10458., Uo.: Görgey gyűjt. 42. cs. sz. n., HL: 1848/49. 33/188., 43/416 ½ és 51/1. Bona Gábor.

SÁGHY LAJOS

Szuhogyi származású mártír a szabadságharcban.

Irodalom

Borsodi honvédek az 1848-49-es szabadságharcban / Dr. Kovássy Zoltán. = Napjaink, 18. évf. 3. sz. (1979. márc.) 18-20. p.

SOMOGYI LÁSZLÓ

Politikus, író. 1815. augusztus 16-án született Miskolcon, elszegényedett nemesi családban. A gimnáziumot szülővárosában végezte el. 1832-ben a pesti egyetemre ment, ahol bölcsészetet hallgatott. 1836-ban Kassán végzett a jogi pályán. 1837-ben hívta meg báró Maithényi Antal lipthói főispán helyettes titkárának Pestre. 1839. november 18-án ügyvédi vizsgát tett. 1840-ben a pozsonyi országgyűlésen volt Maithényi báróval. 1841-ben

Maithényi Antalnak, ekkor már lipthói főispánnak volt uradalmi ügyésze, Lipthó- és Hont megyék táblabírája lett. Letette a váltóügyvédi vizsgát. 1843-ban ismét a pozsonyi országgyűlésre ment, ahol

tovább képezte magát az ének-, hegedű-, fuvola-, festészet- és rézmetszésben, míg az országgyűlés előtt a vizek szabályozására összeült országos küldöttség írnokának alkalmazták.

1844-ben öröksége átvételére visszaköltözött Miskolcra. 1846-ban Borsod megye aljegyzője lett. 1848-49-ben, mint a Borsod megyei önkéntes vadászcsapat tagja részt vett a hadjáratban. 1850-ben megnősült és Nemesbükkre költözött. 1861-ben Borsod megye törvényszéki bírójává választották, de e tisztségről a tiszttikkal együtt leköszönt. 1865-ben báró Vay Miklós főispán másodalispánná nevezte ki. 1867-ben az edelényi kerület Deák-párti programmal országgyűlési képviselővé választotta. 1872-ben a miskolci királyi törvényszék elnökévé nevezték ki. 1876-ban megbetegedett és nyugalomba vonult **szuhogyi** birtokára, ahol 1890. március 15-én hunyt el. Költeményei, elbeszélései és cikkei jelentek meg a korabeli lapokban.

Irodalom

Magyar írók élete és munkái XII. kötet / Szinnyei József. Kiadja Hornyánszky Viktor. Bp. 1908. 1273-1274. hasáb.

SZABÓ ÁGOSTON

1830-ban született polgári családban. Gimnáziumi tanulmányai befejezése után önkéntesen ment a harctérre és huszárhadnagyként küzdött végig a szabadságharcot. A bukást követően bujkált, majd jogi tanulmányokat folytatott. A magyar királyi kúria nyugalmazott tanácselnökeként hunyt el 1910-ben **Ragályon**.

Irodalom

Adalékok az 1848/49. évi magyar forradalom és szabadságharc Történetéhez Gömörben / Összeáll., szerk.: Kardos László. Pro Patria Pelsöciensis Társaság. 1999. 35. p.

SZABÓ JÓZSEF

Imolán született, tizedesként harcolt a szabadságharcban.

Irodalom

Adalékok az 1848/49. évi magyar forradalom és szabadságharc Történetéhez Gömörben / Összeáll., szerk.: Kardos László. Pro Patria Pelső-ciensis Társaság. 1999. 42. p.

SZATHMÁRY-KIRÁLY BARNABÁS

Hangácson (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1820-ban. Szathmáry-Király György és Szentimrey Eszter fia. Magyar, nemes, református. Jogot végzett Eperjesen. 1839-ben hadfi, 1840-ben hadnagy, 1848. augusztus 1-től főhadnagy a 37. Máriássy gyalogezred 3. zászlóaljánál. Nőtlen. (1859-től felesége Lieb Cecília.)

1848 nyarán alakulatával a szerb felkelők ellen harcolt a bánsági hadszíntéren. Október 15-től (1) honvéd táborkari százados, segédtsízt a hadügyminisztériumban. November 4-től a Zemplén megyei tartalék sereg parancsnoka, mellyel részt vett Katona őrnagy erdélyi hadjáratában. Decembertől ismét a hadügyminisztériumban szolgált. 1849. január 31-től segédtsíztként Dembiński altábornagy mellé rendelték, február 2-án bejelentette lemondását és átment a császáriakhoz. A hadbíróság megfosztotta rangjától (Bécs, 1850. március 20.). Később a birtokán gazdálkodott. Munkácsy Mihály, a festő (akinek nővére Szathmáry felesége lett) nevelője. Miskolcon hunyt el 1901. december 22-én.

Irodalom

Közlöny 1848/128., 132., KLÖM. XIII. 349-350., XIV. 340., KAW.: Gb. 37. LIR. 1840-1860. 1/17., Uo.: Milit. Gouv. zu Wien 753., Szinnyei: Magyar írók XII. 449., Borus József 115-116., Turul 1939. 71., Vas. Újs. 1902/1. Bona Gábor.

Tizennyolc év előtt / Szathmáry-Király Barnabás. Rácz Ádám gyorsnyomtatása. Miskolc, 1867.

SZATHMÁRY-KIRÁLY JÓZSEF

Boldván született 1793. július 5-én, Szathmáry-Király József és Szemere Klára gyermekeként. II. Rákóczi Ferenc fejedelem nemes apródjának, Szathmáry-Király Ádámnak unokája. Borsod vármegye első alispánja 1831-től 1843-ig. 1845-ben a megye főispáni helytartójává (főispán-helyettes) nevezték ki. Fényes ünnepség közepette vitték akkor Boldváról Miskolcra.

1848. március 17-én, Miskolcon őrsereg felállítását határozták el rendfenntartás céljából. Az őrsereg szervezését 15 tagú teljhatalommal felruházott bizottmányra bízta, elnökévé Szathmáry-Király József főispán helyettest választották, aki a megyei közgyűlésen kerek kalapban, kokárdával jelent meg és kifejezte a reformok feletti örömet. Példaadó módon ő maga kezdte meg 1848. április 1-jén az órállást a miskolci városháza előtt. A megszervezett Borsod megyei nemzetőrség sok gondot okozott vezetőinek.

Szathmáry-Király József Vay Lajos új főispán hivatalba lépéséig (1848. május 8.) látta el a főispán-helyettesi feladatokat, a bizottmány elnöke 1848. október 14-ig volt, amikor a honvédelmi választmánynak adták át helyüket. Schulzig Ferenc császári altábornagy 1849. január 25-én vonult be Miskolcra, akitől nem fogadott el hivaltalt.

Képzett, művelt ember volt. Volt tanáráról, kortársairól több, általa készített arckép maradt fenn. 1861. május 21-én, Palóczy László halála miatt Miskolcon, a déli kerületben országgyűlési képviselővé választották. Valószínűleg Miskolcon hunyt el 1869 szeptemberében, de Boldván helyezték örök nyugalomra.

Irodalom

Borsod vármegye / Szerk.: Csikvári Antal. Budapest, 1939. Vármegyei szociográfiák 5.

SZEGŐ RAFAEL

1831-ben született *Aggteleken*. 1849-ben Komáromban halt hősi halált. Aggteleken helyezték örök nyugalomra a református egyház anyakönyvi bejegyzése szerint.

Irodalom

Aggtelek község családjainak története / Antal István Bertalan. Aggtelek, 1995. 22. p.

SZILÁGYI JÁNOS

1830-ban született a bodrogi Vajdácskán (Zemplén vármegye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye). Sárospatakon tanult, amikor kitört 1848. március 15-én a forradalom. Teológiai tanulmányait nem fejezte be, mert beállt önkéntesnek a szabadságharc hadseregébe. A világosi fegyverletétel után *Damakon* talált búvóhelyre, ahol a kiegészítés tanított. Itt kötött házasságot Demeter Ottiliával. Életéről sajnos nem tudunk többet.

Irodalom

Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban I-III. Bona Gábor. Heraldika Kiadó, Bp. 1998. CD-ROM.

SZINYEI MERSE FÉLIXNÉ

Leánykori neve **Jekelfalussy Valéria**, jekelfalusi és margitfalvi. 1823 augusztusában (más források szerint 1824-ben vagy 1826-ban) született Kelcsén (Zemplén vármegye, ma Nová Kelča, Szlovákia). Lánykorát *Szendrőben*, a szülői háznál töltötte. Édesapja Jekelfalussy József, édesanyja gróf Csáky Anna. 1841-ben ment férjhez. Ő alapította a Sáros megyei nőegyletet, melynek sokáig elnöke volt. Maga is írt verseket, a Kisfaludy Társaság egyik alapítója. A szabadságharc alatt minden ezüst holmijukat és ékszereit a szabadságharc céljaira ajánlotta fel. Részt vett az eperjesi hadikórház megszervezésében. A szabadságharc bukása után 50 kancsuka-ütesre ítélték, amit csak otthona elhagyásával kerülhetett el. Gyermekeivel a *múcsonyi*

rokonoknál talált menedéket. A neves festő, Szinyei Merse Pál így került gyermekkorában egy időre Múcsonyba. 1882. október 25-én hunyt el, és Virányos temetőjében helyezték örök nyugalomra.

Irodalom

Wikipédia.

SZÜCS BERTALAN

Miskolcon született 1827-ben. Joggyakornok. Nőtlen. 1848 szeptemberétől a Borsod megyei önkéntes nemzetőrzászlóalj katonája, részt vett a Jellačić elleni harcokban. Október 19-től (16) hadnagy a Miskolcon megalakult 22. honvédszászlóaljnál. Végül főhadnagy (?) alakulatánál a Kazinczy-hadosztályban.

1852-ben megnősült, Bubrik Máriát vette feleségül.

1867-től a Szabolcs megyei Honvédegylet tagja, gazdálkodó. Gazdasága csődbe jutott, körjegyző lett **Hangácson**. **Szendrőn** (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) hunyt el 1905-ben. (Más forrás szerint 1906-ban hunyt el Hangácson.)

Irodalom

Közlöny 1848/143., Mikár I. 85., Vas. Újs. 1905/17., MOL: Hm. Ált. 1849. 20923., HL: Orsz. Honv. Egylet 5. cs. sz. n. Bona Gábor.

TÓTH ISTVÁN

Torna megyében született 1817 körül, református. Uradalmi gazdatiszt volt Baraczházán (Torontál megye). Nős, öt gyermek apja.

1848 szeptemberében a Torna megyei önkéntes nemzetőrcsapat katonája lett, részt vett a Jellačić elleni hadjáratban. Később csapatával őrmesterként beosztották az 1. Pest megyei önkéntes nemzetőrzászlóaljba, a fel-dunai hadtesthez. 1849. február 24-én (január 16) hadnagy ugyanitt, illetve a zászlóaljból szervezett 66. zászlóaljnál. Az ácsi csatában lösebet kapott (július 2.). Világosnál tette le a fegyvert.

1850-től tanító Borsod megyében (**Dubicsány**, 1860-tól Szikszón, 1866-tól Mogyoródon). 1867-től a Heves megyei Honvédegylet tagja.

Irodalom

Közlöny 1849/38., Mikár I. 50., MOL.: Hm. Ált. 1849. 1112., Uo.: Bm. Honv. segély 1868. 2868., HL.: 1848/49. 51/17.

TÖRÖS ISTVÁN oroszlánosi

Törös Zsigmond kilépett császári királyi főhadnagy, földbirtokos és Kónya Borbála fia. **Senyén** (ma **Sajósenye**), (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1831-ben. Törös János testvéröccse. Iskoláit Miskolcon és Eperjesen (ma Prešov, Szlovákia) végezte. A szabadságharcban a 9. kassai vörös sipkás honvéd zászlóaljban szolgált, mint őrzetető, 1848. augusztus 17-én azonban betegeskedése miatt szabadságoltatott. 1876-1878 között Borsod megye szendrői járásának esküdtje volt. Senyei birtokát még életében eladta testvéreinek, Pálnak és Jánosnak. Neje fáji Fáy Mária (szül. 1838. július 22.), Fáy Ferenc és restei Nikházy Zsuzsanna leánya. Miskolcon hunyt el 1880. február 21-én. Senyén helyezték örök nyugalomra.

Irodalom

Az oroszlánosi Törös család története / Törös Sándor. Szerzői kiadás. Szeged, 1933. 60-64. p.

TÖRÖS JÁNOS, oroszlánosi

Törös Zsigmond kilépett császári királyi főhadnagy, földbirtokos és Kónya Borbála fia. **Senyén** (ma **Sajósenye**) (A település az Edelényi járáshoz is tartozott.), (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1824-ben, református. Jogot végzett. Ügyvéd. Nőtlen. 1848 júniusában Miskolcon beállt a kassai veressipkás 9. honvédzászlóaljhoz. Augusztus 16-tól tizedes, majd őrmester. 1849. április 4-én Tápióbecskénél megsebesült. Július 19-től (16) hadnagy a 132. zászlóaljban a tartalék hadtestnél. Világosnál tette le a fegyvert. 1867 és 1890 között a Borsod megyei Honvédegyelet tagja, az utóbbi

időpontban gazdálkodó. 1905-től Budán élt. Kecskeméten hunyt el 1910. július 10-én.

Törös Jánosról írja a Kassai Hírlap 1906. június 14-én megjelent 139. száma a következőket:

„A vörös sipka. A kassai múzeumot érdekes ereklyével gazdagította Antalóczy Antal '48-as honvédegyesületi elnök. Az ereklye egy vörös sipka, amelyet a szabadságharc egyik vitéze, oroszánosi Törös János 132-ik zászlóaljbeli hadnagy viselt tizenkét csatában. Történelmi nevezetességgé e sipka azért is, mert amikor 1849. március 1-én Magyarország Kormányzója, Kossuth Lajos a cibakházi táborban a IX-ik honvédzászlóaljon szemlét tartott, a zászlóaljhoz intézett lelkesítő beszéde közben Törös János őrmester fejéről levette a vörös sipkát és a sorakozott arcvonala előtt felemelve, e szavakat mondta: „Ez az a dicső vörös sipka.”

Törös János nem nősült meg. Gazdaasszonyának leányait, ennek elhalálása után saját gyermekeiként neveltette, s ezek egyikénél, Ruzsinszky Lajos kecskeméti államvasúti raktárnok nejeénél élte le utolsó éveit.

Irodalom

Közlöny 1849/165., Mikár I. 21. és II. 48., Nagy Iván XI. 322., Turul 1893. 33., MOL.: OnóHt. Ált. 1848. 4839., Uo.: Hm. Ált. 1849. 19509. és 31389., HL: 1848/49. 51/17., Uo.: Országos Honvédegyesület 30. cs. sz. n. Szluha Márton adatai. Bona Gábor.

Az oroszánosi Törös család története / Törös Sándor. Szerzői kiadás. Szeged, 1933. 59-60. p.

URBÁN KÁROLY

Szini református tanító, tizedes.

Irodalom

Emléklap 1848-49. Torna, 1998. márc. 15. / Összeáll.: Köteles László. (Kézirat.)

VAJÁNYI LAJOS

Barkán született 1828-ban. Édesapja, Vajányi Mihály 1831-ig barkai, 1831-től 1854-ig perkupai református lelkész volt. Vajányi Lajos tanulmányait Losoncon kezdte, majd Sárospatakon folytatta. 1848-ban a tornai önkéntes csapattal a szabadság védelmére kelt. Torna vármegye 459 fegyverforgató embert állított ki, melyből 180 fő nemzetőrként szolgált. Zsarnay Pál alszolgabíró ötven főből álló gerillacsapatot szervezett. A parancsnok ő maga lett, hadnagyai pedig Vajányi Lajos és Gyarmati Lajos. A megye főispánja ebben az időben Ragályi Miksa volt, aki erélyes kézzel intézte a megye ügyeit. A gerillacsapat is az ő felügyelete alatt állt, és a rendeltetése a rend fenntartása és a nemzetőrség begyakoroltatása volt a megyében. A siker érdekében a megye több falujából berendelték a puskaműveseket és a lakatosokat Tornára, ahol fegyverműhelyt rendeztek be. A honvédelem székhelye Torna volt, de amikor az oroszok betörték a megyébe, átköltöztek Barkára.

Vajányi Lajos vitézül végigküzdötte a szabadságharcot, és honvéd főhadnagyként tette le a fegyvert. 1849 őszén visszatért Sárospatakra folytatni tanulmányait. 1852-ben Szádelőben kápláni vizsgát tett. Előbb helyettes lelkész Körtvélyesen, majd atyja halála után, 1854-től a **Perkupa-Varbóc**-i gyülekezet lelkésze. Harminchét évig szolgált, munkálkodott Perkupán.

A Tornai Református Egyházmegyében előbb aljegyző, majd főjegyző, végül tanácsbíró volt. 1884 őszén Szádelőben esperessé választották. Hat és fél évig, haláláig viselte e tisztséget. Működése alatt az egyházmegyét a rend, a békesség és az előrehaladás jellemezte. A népnevelés volt az, amelyet mindenek felett a szíven viselt. Egyházmegyéje, majd az egyházkerület tanügyi bizottságának volt az előadója, és tagja volt a Sárospataki Főiskola igazgatótanácsának. Polgári téren Torna vármegye megyebizottságának volt a tagja, és évtizedekig betöltötte a szini országgyűlési választókerület elnöki tisztségét. Lelkeszi jövedelmi földjein egész kis mintagazdaságot működtetett. Kedvelte a méhészetet, lelkésztársai körében méhészegyletet szervezett. Az egész világ gazdaságát érzékenyen sújtó filoxéra pusztításakor az egyházakat a kipusztult szőlők újratelepítésére, amerikai szőlőfajták ültetésére sarkallta. Ebben a munkában ő maga járt

elől. Szakmunkákat olvasott, országos szőlőtelepekre járt és átadta tapasztalatait paptársainak, a hozzáforduló embereknek.

Orvos is volt. Nemcsak a léleknek, a testnek is. Messze vidékről jártak hozzá bizalommal a szenvedők gyógyulást keresve. A hason-szenvi gyógymód (piciny adagokban beadott ugyanazon gyógyszerrel szünteti meg a betegséget, melyek nagy adagban az egészséges embernél éppen a betegséget idézik elő) rendíthetetlen híve és hivatott mestere, művelője volt. Az 1872-73. évi kolerajárvány idején önfeláldozóan segített a vidék betegeinek a gyógyításában. E téren szerzett érdemeit a királyi kegy a Ferenc József-rend lovagkeresztjének adományozásával jutalmazta. Visszautasítani nem lehetett, de soha többé nem tette fel és nem is beszélt róla szívesen. A kitüntetésen lévő évszám „1849”, a hazának és neki is a leggyászosabb esztendőt juttatta eszébe. Tettét különben is emberbaráti kötelességének tartotta. Nagy zeneértő volt, kedvelője a szívet-lelket nemesítő dalnak.

Családalapításra későn határozta el magát. Felesége Massiczay Gabriella (Kassa, 1854 – Szalonna, 1938) volt. Gyermekük nem volt. Fáradalmait neje és testvérei körében pihente ki. Sógorai: Nehéz József szini református tanító, Jedlicska József szalonnai és Vécsey István szendrői földbirtokosok. Perkupán hunyt el 1891-ben.

Irodalom

Vajányi Lajos / Laki-Lukács László. = A Borsodi Tájház közleményei 21-22. 11. évf. 1-2. sz. 2007. 84-85. old.

Közlöny 1849/I., Mikár I. 95. és II. 321., Vas. Újs. 1891/29., MOL: Bm. Honv. segély 1868. sz.n. (17. cs.) Bona Gábor.

VASS IMRE

Mérnök, barlangkutató, szakíró. Rozsnyón született 1795. június 4-én. Oklevelét 1818-ban a pesti Institutum Geometricumban kapta. Kezdetben uradalmi mérnök, majd Gömör vármegye hites földmérője közel két évtizeden keresztül. Az **aggteleki** Baradla-barlangban 1826-29 között addig ismeretlen, több mint 15 km hosszúságú járatokat fedezett fel s 1829-ben részletes térképet készített róluk. A kutatásairól magyar és német nyelven is kiadott könyv az első tudományos igényű hazai barlangtani munka. Később Pestre költözött, és 1846-ban a Tisza-szabályozáshoz jelentkezett munkára. Az 1848-49-

es szabadságharcban, mint hadmérnök vett részt: kiemelkedő mérnöki munkája volt a dorozsmai és a szegedi sánc készítése. 1850-ben császári és királyi mérnöknek nevezték ki. Sárospatakon hunyt el 1863. március 20-án. Síremléke ma is megvan a Bodrog-parti város temetőjében. Aggteleken a Baradla-barlang bejáratánál lévő sziklafalon tábla őrzi az emlékét.

Irodalom

Vass Imre, az Aggteleki-barlang első kutatója / Kessler Hubert. = Turisták Lapja, 1940.

Vass Imre, az első magyar tudományos barlangkutató / Sárváry István. = Karszt és Barlang, 1962. 1. sz.

Mikor született Vass Imre? / Székely Kinga = Karszt és Barlang, 1985. I-II. sz. 59-60. p.

Adalékok Vass Imre életéhez és munkásságához / Székely Kinga. = Karszt- és Barlangkutató, X. évf. (1981-95). Bp. 1995. 19-26. p.

VATTAY TAMÁS, vatai

Szalonnán (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1816-ban, református. Volt őrmester (1834–1846 között a 10. huszárezredben szolgált). 1848-ban Borsod megyében nemzetőr századossá választották. 1848/49 fordulóján a megye mozgósított

nemzetőrzászlóaljával a felső-tiszai hadtestben szolgált. 1849 februárjában (16) főhadnaggyá nevezték ki a 7. Reusz huszárezredhez. (Betegsége miatt ide csak júliusban vonult be.) A turai lovassági útközetben Dessewffy tábornok parancsértisztjeként a katonai érdemjel 3. osztályával tüntették ki (július 20.).

Irodalom

Közlöny 1849/30., MOL: Hm. Ált. 1849. 4870., 23851. és 26339., KAW.: Gb. 10. HR. 1841-1848. 5/77. Bona Gábor.

VATTHAY BARNABÁS, felsőwattai

Szalonnán (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1823. december 7-én. Vathay György földbirtokos és Ábrahám Anna fia. Magyar, református. 1844-től önkéntes, 1845-től tizedes a 10. Vilmos huszárezredben. Nőtlen. 1848. szeptember-októberben ezrede Galíciából hazatért felével részt vett a Jellačić elleni harcokban.

Októberben hadnagy ezredénél a honvédseregben, a feldunai hadtestnél. Novembertől (1) főhadnagy, 1849. február 22-től (16) alszázados ugyanitt (a VII. hadtestben). A nyári hadjárat idején az említett hadtestből kivált Kmetty-hadosztályban szolgált ezredével, ekkor századkapitány. Borosjenőn tette le a fegyvert (augusztus 22.). Besorozták a császári hadseregben újjáalakult ezredéhez, 1852-ben őrmesterként leszerelt. 1867-től a Borsod megyei Honvédegylet tagja. A kiegyezés után egy ideig csendbiztos, majd birtokán gazdálkodott. A szalonnai református egyház főgondnoka. Szalonnán hunyt el 1869. november 26-án.

Irodalom

KAW.: gb. 10. HR 1850-1860 15/117., MOL: Hm. Ált. 1848. 12172., 1849. 1112., 5255., 10623., Uo.: Görgey csal. Gyűjt. 42. cs. 3. tétel 41., Közlöny 1848/202., Orosz Hads. Lt.: Hm. Hadi tap. Osz. 1849. 5351., Mikár Zsigmond I. 20., Vas. Újs. 1882/7., Szül. és hal. Akv.: MOL: A 1458. Bona Gábor.

ZOLNAY JÁNOS (JÓZSEF)

(Sajó-)Szentpéteren (Borsod megye, ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) született 1814-ben, római katolikus. 1832-től közcitéz, 1835-től őrzetöz, 1840-től tizedes a 34. Porosz herceg gyalogezredben. Nőtlen. 1848 októberétől honvéd hadnagy ezrede szabadságharchoz csatlakozó 1. zászlóaljánál. Október 28-án kitűnik a fehéregyházai (Pozsony m.) összecsapásban. 1849. január 15-től (1)-től főhadnagy. Az egyik ütközetben súlyosan megsebesült. 1867-től **Szuhakállón** élt, a Borsod megyei Honvéd egylet tagja volt.

Irodalom

Közlöny 1848/148. és 1849/4., MOL: Bm. Honv. segély 1868. 2862., HL: 1848/49 14/138. és 156., KAW.: Gb. 34.LIR. 1841-1850. 6/42.

ZORGER JÁNOS

Hadnagy volt a szabadságharcban, **Szentandrás**on (ma **Torna-szentandrás**), Torna megye (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), született 1822-ben.

Irodalom

Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban I-III. / Bona Gábor. Heraldika Kiadó, Bp. 1998. CD-ROM.

A közcitézokról, nemzetörökről és az alhadnagytól alacsonyabb rendfokozattal rendelkezőkről csak elszórtan vannak adataink, így nem tudjuk, hogy szám szerint hányan vettek részt a szabadságharcban az 1950-ben létrehozott és 1983-ig fennállt **Edelényi járásból**.

Az irodalom rövidítéseinek feloldása

- Ács Tivadar I. 39. = *Magyarok és a Risorgimento*. Bp. 1961.
- Bona Gábor = *Bona Gábor könyvei: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. Heraldika Kiadó, Bp. 2000. *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban I-III*. Heraldika Kiadó, Bp. 1998. *Kossuth Lajos kapitányai*. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1988.
- Borovszky: Szabolcs m. 526. = *Magyarország vármegyéi és városai*. Főszerk.: Borovszky Samu. Bp.
- Borovszky: Zemplén m. 535. = *Magyarország vármegyéi és városai*. Főszerk.: Borovszky Samu. Bp.
- Borus József 115-116. = *Dembinski fővezérsege és a kápolnai csata*. Bp., 1975.
- Gudenus János IV. 171. = *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*. 1-4. köt. Bp., 1990-1998.
- HL: Pesti hadb. cs. sz.n. = *Hadtörténeti Levéltár, Budapest, Abszolútizmus kori iratok, Pesti Rendkívüli Katonai Hadbíróóság iratai*.
- HL: Aradi hadb. 113/102/346. = *Hadtörténeti Levéltár, Budapest, Abszolútizmus kori iratok, Aradi Rendkívüli Katonai Hadbíróóság iratai*
- HL: 1848/49. 51/17. = *Hadtörténeti Levéltár, Budapest, 1848/49-es gyűjtemény, 51. doboz, 17. sz. irat*.
- HL: rendőri megfigy. 64/69. = *Hadtörténeti Levéltár, Budapest, Bach-kori gyűjtemény Rendőri nyilvántartó lapok a politikailag gyanús és megfigyelés alatt tartott személyekről*. 64. csomó 69. sz. irat.
- HL: Tiszti akvi. lapok 29795 = *Hadtörténeti Levéltár, Budapest, A Magyar Királyi Honvédség tiszti anyakönyvi lapjai 1868-1910*.
- HL: Kassai hadb. 92. cs. 3060. = *Hadtörténeti Levéltár, Budapest, Abszolútizmus kori iratok, Kassai Rendkívüli Katonai Hadbíróóság iratai*.
- HL: Orsz. Honv. Egylet cs. sz. n. = *Hadtörténeti Levéltár, Budapest, Az Országos Honvéd-Segélyegylet iratanyaga*. 1-32. csomó.
- Hellebronth: Családtört. jegyzetek 1914/2. 41. = *Hellebronth Kálmán: Családtörténeti jegyzetek*. Bp., 1912-1914.
- KAW.: Gb. 4. HR. 1841-1848. 14/22. = *Kriegsarchiv Wien (Bécsi Hadilevéltár)*
- Kempelen Béla I. 404. = *Magyar nemes családok*. 1-11. köt., Bp., 1911-1932.
- KLÖM XIII. 216. = *Kossuth Lajos Összes Munkái XIII. kötet, 216. old.*
- Kom. Lapok 1849/40. = *Komáromi Lapok (napilap) 1849. év 40. szám.*
- Közlöny 1849/62. = *Közlöny (napilap) 1848-1849) 1849. év 62. szám.*
- Krasznay Péter 68. = „*Naplójegyzetei Krasznay Péter kemecsei lakosnak ...*” *Visszaemlékezések 1830-1861*. S. a. r. Benda Gyula. Bp., 1998.
- Matolai Etele 3. = *Visszaemlékezéseim honvéd életemre*. Sátoraljaujhely, 1883.

- Mikár I. 21. = Mikár Zsigmond: I. Honvéd Schematismus, vagyis az 1848/9-ki honvédseregből 1868-ban még életben volt főtiszteknek névkönyve. Pest., 1869.
- MOL: Bm. Honv. segély 1868. 2862. = Magyar Országos Levéltár (Budapest), Belügyminisztérium: Honvéd segélyalap (1867-1872.) 1868. 2862. sz. irat.
- MOL: OnóHt Ált. 1848. 7800. = Magyar Országos Levéltár (Budapest), Országos Nemzetőri Haditanács Általános iratok. 1848. 7800. sz. irat.
- MOL: HM. Ált. 1848. 9481. = Magyar Országos Levéltár (Budapest), 1848–49-es hadügyminisztérium: Általános iratok 1848. 9481. sz. irat.
- MOL: Hm. Aradi nem ikt. ir. 1849. sz.n. = Magyar Országos Levéltár (Budapest), 1848–49-es hadügyminisztérium aradi nem iktatott iratok (1849.)
- Nagy Iván = Nagy Iván: Magyarország családai. I-XII. Pest, 1857-1865. Pótkötet, Pest, 1868.
- Nemesi Évkönyv 1927-1928. 145. = Éves genealógiai folyóirat 1-13. köt. Budapest 1923-1935. (Szerk.: Daróczy Zoltán), ill. 14-53. köt. Luzern, 1959-1972. (Szerk. Zoltán v. Barcsay-Amant)
- OSZK Kézirattár: Dudás gyűjt. 427-431. = Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)
- Potemkin Ödön 36. 49. = Az 1849-ik évi magyar hadsereg feloszlásának okai az aradi és a temesvári táborozással. Pest, 1867.
- Schöpflin: Színész lex. I. 409. = Magyar Színművészeti Lexikon. Szerk.: Schöpflin Aladár. 1-4. köt., Bp. é.n.
- Szendrei: Miskolc IV. 63-64. = Szendrei János: Miskolc város története 1-5. Miskolc, 1886-1901.
- Szinnyei: Magyar írók I. 1007-1009. = Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 1-14. kötet, Bp. 1891-1914.
- Szinnyei: Komárom 278. = Szinnyei József: Komárom 1848/49-ben. (Naplójegyzetek.) Bp, 1887.
- Tört. Lapok 1892/21. = Történelmi Lapok (folyóirat) 1892. év 21. szám.
- Turul 1939. 71. = Turul (genealógiai folyóirat) 1939. év
- Vas. Újs. 1900/7. = Vasárnapi Újság (hetilap) 1900. év 7. szám.
- Waldapfel III. 241. = A forradalom és szabadságharc leveretése. 1-4. kötet, S.a.r. V. Waldapfel Eszter, Bp., 1950-1965.
- Wurzbach Lex. IV. 4-5. = Wurzbach, Constantin: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreichs. 1-52. Band, Wien, 1865-1880.

Az 1848-49-es szabadságharc emlékei Jósvafő környékén

Az 1999-ben megjelent **JÓSVAFŐ** (Település a világörökséggé nyilvánított barlangok kapujában - ANP) című könyvecskénk készítésekor bukkant Székely Kinga szerkesztő a Bécsi hadügyi levéltárban őrzött korabeli könyomatra, amely Schlick osztrák tábornok visszavonuló csapatait ábrázolja a „Jósafoi szorosban” 1849. január 26-án.

A kép keletkezésének körülményeit kutatva jutottam el a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum intézményébe, ahol Dr. Holló József vezérőrnagy, főigazgató segítségével fontos dokumentumokhoz jutottam a 153 évvel ezelőtti eseményekről. Ezekből következzen itt kettő.

Részlet **Doberdói Breit József: „Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története”, I. kötet „A téli hadjárat”**; Budapest, 1929., Grill Károly Könyvkiadóvállalata c. kötetéből; 256-258. old.

*„Február 10-én Parrot dandára **Szénig (Szinig)** A szerk.), az egész vonat **Szilasig (ma Bódvaszilás)** A szerk.) jutott, a többi csapatok pihenőt tartottak. 11-én parrot dandár 13 órányi fáradtságos menet után Tornalyára ért, a vonatnak azonban a legnagyobb megerőltetés dacára alig egy harmadrésze juthatott át az aggteleki hegyeken; Fiedler dandára **Józsafő** és Aggteleket, a Pergen dandár Petrit, a Krieger dandár Szén, Perkupa és Varbócot s végül a Deym dandár, mint a hadtest utóvédje, Szilas, Komjáthit és Nádaskát (ma Tornanádaska. A szerk.) szállotta meg. Február 12-én Parrot Batka, Dulháza és Tamásiig, pergen Beje, lenke, Királyi és Méhiig, Krieger Gömör és Tornaljáig, Deym pedig Agtelek, **Józsafő**, Petri és Szénig jutott.”*

*„**Rajtaiútes Szénnél** (1949. február 13-án) A Piller- és Guyonhadosztályok a vett parancs értelmében február 12-én Schlicket követve Tornára értek, ahol híre érkezett, hogy az osztrákok utóvéde az éjjelt **Szénnél** tölti.*

Ezt éjjel rajtaütéssel meglepni szándékozván, Piller hadosztályát akként indítá el Tornáról, hogy pitymallatkor Szén alá érjen; így tör-tént s a hadosztály elővédje oly váratlanul csapott rá a mit sem sejtő, különben is gyöngye erejű előőrsökre, hogy azokat pár pillanat alatt visszavetve, velük egyidejűleg jutott a helységbe, itt az álmukból fel-vert osztrákok között páni félelmet és rendetlenséget okozván. A hely-ségben 4 gyalog század, 1 vértess osztály és ½ lovas üteg szállásolt, de ellenállás kifejtésére egyik sem gondolhatott, hanem jó részük le-vágatván, illetve foglyul ejtetvén, a többi amerre csak lehetett, leg-többje félig meztelenül gyorsan elillant, a tisztek podgyásza és a csa-patok összes tábori szerelékei szintén a magyarok kezébe estek.”

Részlet **Borus József: „Dembinski fővezérsege és a kápolnai csata – Az ellentámadás problémája 1849 februárjában”** Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1975. c. kötetéből; 136-138. old.

„A teljes körülzárással fenyegetett császári hadtest február 8-án már Kassán és közvetlen környékén összpontosult, elszigetelve mind a budai császári főhadiszállástól, mind a Görgey-hadtestet követő Götz és Jablonowski császári tábornokok erőitől. Szorult helyzetében Schlik este 9 órára haditanácsot hívott egybe, melyen három javaslat merült fel: Eperjesen keresztül áttörni Galiciába; Kassából „Sza-ragosszát csinálni”, azaz a városban védekezni; az ellenség döntő támadásának bekövetkezte előtt visszavonulni Szepsin – Tornán ke-resztül Tornaljáig és Rimaszombatig, és kapcsolatot keresni a főse-reggel.

*A haditanács e legutóbbi lehetőséget választotta, és a hadtest éj-félkor már megkezdte az elvonulást nyugati irányba, Szepsi felé. A menet nagy nehézségek közepette, egyszer jeges, máskor sáros uta-kon, magyar huszároktól állandóan kísérve és támadva, lehangolva haladt keresztül Tornán és **Aggteleken**. Így azután nem került sor Miskolcnál a Dembinski által feltételezett csatára, s az altábornagy épp február 10-én, amikor ő császáriakkal való megütközést ter-vezte, értesült arról, hogy Schlik hadteste onnan jókora távolságra Torna felé vonul. Abban a reményben, hogy **Edelényen** át oldalba tudja támadni, február 11-én a Kazinczy-hadosztállyal elindulva, Sa-jószentpéter felé ment. Útközben azonban hírt kapott az ellenség elő-*

nyéről, ezért Sajószentpéterről nem Edelény, hanem Putnok irányába folytatta a menetet. Ez utóbbi helységben értesült arról, hogy a Schlik-hadtest Tornalján táborozik. A kapott hír szerint a legénység parancsra hozzálátott fehéreneműjének kimosásához, s ebből Dembinski azt következtette, hogy az ellenség hosszabb ideig marad Tornalján és környékén. A császáriak megtámadásához viszont a Kazinczy-hadosztály nem volt elegendő, ezért az altábornagy segítséget kért az ekkor neki még alá nem rendelt Görgey-hadtest legközelebbi, Piller János ezredes vezette hadosztályból. Erre a segítségre azonban várakozni kellett, s ezzel elkövette a későbbi működésére is annyira jellemző hibát: időt engedett az ellenségnek. Ha ugyanis mindjárt megérkezésekor támad, csak a császáriak elővéd dandárának egy részével keveredik harcba, mivel a hadtest zöme február 11-én még Jósavafő és Szilas között éjjelezett.”

← Dembinski
és Schlik →

(Megjelent: Jósavafői Helytörténeti Füzetek 16. 2002. július. 28-29. old.)

Dr. Zalán Benedek

Az 1848-49-es szabadságharc Jósvafő környéki emlékei

A Helytörténeti Füzetek 16. számában már olvashattunk arról, hogy mi történt az 1848-49-es szabadságharc idején, Jósvafő környékén. A jósvafői és a színi völgyi események pontos rekonstruálásához szükségesnek tartom a téli hadjárat csapatmozgásainak nagyobb léptékű megismerését.

Görgey seregeinek gyülekező területe Pozsony körül volt, ahonnan Komárom, Buda, Vác fele fordultak észak, a Felvidék irányába. Miután Görgey 1849 január elején sorsára hagyta a fővárost, többféle taktikai lehetőséget kellett számításba vennie. A magyar (katonai) vezetésen belüli pozícióharcok is fontos szerepet játszottak az események későbbi menetének alakulásában. Az egyik variáció szerint Windischgraetz körülbelül 30 ezer katonájával tovább folytatja az egyszer már megvert Perczel üldözését Szolnok irányába, így akár Kossuth debreceni kormányzatát is veszélyeztethette volna. Ebben az esetben az egyetlen komoly erőt képviselő harcképes hadsereg Görgeyé lett volna. Egy másik elképzelhető forgatókönyv szerint Perczel seregei Kossuth és a Tiszántúl segítségével erősödhetek volna valamelyest, így folyamatos csetepaté bontakozhatott volna ki közte és Windischgraetz között, míg Görgey csapataival a Felvidéken pihen és erősödik. Windischgraetz végül nem mozdult, hanem

Pesten maradt. Mialatt Görgey a Felvidéket járta a Honvédelmi Bizottmány eredményes munkát végzett. Új seregek alakultak új vezérek alatt (pl.: Klapka, Damjanich, Vécsey stb.). Bem és Perczel is a Honvédelmi Bizottmánynak engedelmeskedett. Kossuth már a katonaság tekintetében is erősebb volt Görgeynél.

Görgey először Lévát majd Zólyomot, Besztercebányát érinti, de eközben bekerítették Schlick és az ő segítségére érkező, Görgeyt követő Götz és Jablonowsky tábornokok erői. At kellett törniük a Branyiszközi-hágón, ami sikerült is. Az 1849. február 5.-i győztes csata magyar hőse a korábbi császári tiszt Guyon Richárd. Ezután értek Eperjesre. Innen kezdtek el aztán dél fele ereszkedni. A Görgey vezetése alatt álló hadsereg Schlick császári tábornok seregét követte. Schlick serege Galíciában gyülekezett, a Duklai hágón keresztül ju-

tott be a Kárpát-medencébe és még Görgeyt megelőzve Eperjes és Kassa érintésével 1849 januárjában dél fele tartott. Ezt a mozgást azonban akadályozta Klapka seregeinek gyülekezése Tokaj környékén. Így az 1849 februárjának elején Kassa körül összpontosuló Schlick tábornok által vezetett császári hadtestet a teljes körülzárás fenyegette.

Problémájuk abból adódott, hogy jelentősebb császári erők nem voltak a térségben. A császári főhadiszállás Budán volt, a Görgey seregét követő erőktől – amelyeket Götz és Jablonowsky tábornokok vezettek – pedig már el voltak vágva. Kelet felé csak Erdélyben állomásoztak császári seregek.

Görgeynek ezek után fel kellett vennie a kapcsolatot Klapkával és a Miskolcon parancsoló teljhatalmú kormánybiztossal, Szemere Bertalannal. Görgey ez által a Honvédelmi Bizottmány irányítása alá került. Elismerte a debreceni kormányt, de Kossuth nem őt, hanem Dembinszkyt nevezte ki főparancsnoknak. Ezek a magyar vezetésben meglévő belső ellentétek vezettek a jósza- és szini eseményekhez képest időben később lezajló kápolnai csatavesztéshez (1849. február 26-27.) és a tiszafüredi tiszti zendüléshez.

A következőkben Franz Kočička főhadnagynak a Schlick hadtest 1848-1849-es téli hadműveleteiről szóló leírásából szemezgetve próbálom összefoglalni a Jósza-völgyi eseményeket. Franz Kočička a gróf Schlick tábornok által vezetett hadtest tizedik gyalogos századában szolgálva szemtanúként élte át a történéseket. Művét melynek eredeti címe: „*Die Winter-Campagne des Graf Schlik'schen Armee-korps 1848-1849*” 1850-ben adta ki Olmützben (ma Olomuc- Csehország) Eduard Hölzel.

Az 1849. február 8-12. közötti időszakban a Schlick hadtest folytatta a visszavonulást. A Lemesanban állomásozó csapatokat visszarendelték Budamérbe, az 1848. december 11.-én a Tarczán újjáépített hidat elbontották. A Kassa körül gyülekező csapatok készségben maradtak. A két magyar hadtest létszámát 33.000 főben határozták meg, amelynek nagy része reguláris csapatokból és lengyel katonákból állt. 72 darab ágyúval rendelkeztek.

Megbízható értesülésük volt arról, hogy Perczel parancsnoksága alatt állomásozik egy harmadik hadtest, hogy a Párizsból nemrég visszatért Dembinszky már Miskolcon van és szándékában áll Kassa fele előrenyomulni, hogy az egyetlen még Torna fele nyitva álló visszavonulási útvonalat veszélyeztesse. Kočička a magyar csapatok

morális állapotát jónak vélte, azokat harcban járatosnak tartotta, vezetőit pedig képzett és jó katonáknak. A körbezárt osztrák csapatok 13200 főt számláltak és 45 löveggel rendelkeztek.

Február 8-án este 9-kor Kassán haditanácsot tartottak. Három elképzelés vetődött fel. Az egyik az előző Helytörténeti Füzetben idézett híres hasonlat volt, miszerint mintegy második Saragossaként utolsó emberig tartják a várost. A második szerint megkísérelték volna az áttörést Galíciába, a harmadik szerint vissza kell vonulni a magyar támadás előtt és kapcsolatot keresni a fősereggel. A legutóbbi lehetőséget választva a haditanács elrendelte az elvonulást – amely már éjféltor kezdődött, ezúttal trombitaszó nélkül –, hogy megakadályozzák a teljes körbezárást. A menekülteket, sérülteket, foglyokat más irányban indították el, hogy a csapatok mozgási sebességét növeljék. A miskolci úton ereszkedtek lefelé. Szina településnél szerettek volna harcba bocsátkozni Klapka seregeivel. A domboldalakon el is foglalták a kedvező pozíciókat és várták a magyar sereget. Várakozásaikkal (vágyaikkal) ellentétben nem alakult ki komoly harc. A császári parancsnokok magyar vereség esetén a visszavonulást egyenesen Miskolc fele folytathatták volna. Így utolsó lehetőségként az Aggteleken át vezető út maradt számukra, mert Szinán túl lefelé nem kockáztatták az előrenyomulást. Az osztrák csapatok helyzetét nehezítette, hogy elhelyezésük nem volt megfelelő – gyakran 50-60 embernek kellett kis helyiségekben összezsúfolódnia –, nagy távolságokat kellett megtenniük, napközben meleg volt, de éjszaka fagyott. A kassai hegyeken tárolt fegyverek elszállítását sikerült anélkül megkezdeniük, hogy Görgey megtámadta volna őket. A Hernádon lévő hidat felgyújtották. Kočička Kassa elhagyásának szerencsés időpontja kapcsán azt is megjegyzi, hogy akkoriban már az élelmiszerkészletek is kimerülőben voltak. Elismeri, hogy Görgey jól manőverezett. A szituációt egy sakkpartinhoz hasonlította, ahol, míg ők egyet, Görgey ugyanazon idő alatt kettőt léphetett. A pszichikai helyzetet elemezve megállapítja, hogy a visszavonulás mindig egy bizonyos fokú lesújtottsággal jár. Annak ellenére, hogy el kellett ismerniük az ellenfél fölényét, igyekeztek nem kételkedni saját erejükben. Bár a legkeményebb tél már elmúlt, a katonáknak pihenés, nyugalom és erőgyűjtés helyett újabb és újabb erőpróbákkal kellett szembenézniük.

A szerző elmeséli Tomasini hadnagy esetét, akit felderítésre küldtek (mely utak biztonságosak ill. azért hogy keressen kapcsolatot Götz vagy Jablonowsky egységeivel), de Rosenaunál a lakosság fel-

tartóztatta, megbilincselte és átadta a magyaroknak. Később Debrecenbe szállították. Értesüléseik szerint Rosenaunál egy lejtős szakasz alá volt aknázva, hogy a császári csapatokat a levegőbe tudják röptetni, de Götz és Jablonowsky tábornokok másfele jártak, Schlick hadteste pedig kezdetben a Bódva völgyében haladt. Ez valószínűleg csak álhír volt és azt a célt szolgálta, hogy megfélemlítse az ellenfelet. 1849. február 10-én Schlick csapatai megszállták Tornát, Szint, Szilast.

Tanácskozást tartottak a visszavonulás még szabályozottabb, biztosítottabb lebonyolítása érdekében, hogy előnyüket növelni tudják. Ekkor már az élelmezés megoldása is problémákat okozott. A parancs kiadásakor megpróbálták elő- és utóvédet állítani a főerő köré, de Szendrőig egy alakzatban kívántak vonulni. Közben kisebb magyar csoportok folyamatosan követték és támadgatták őket a területen, ami Kočička szerint gerillaháborúra volt teremtve.

Mindeközben a visszavonulási útvonal is egyre jobban veszélybe került. Görgey Götz és Jablonowsky nyomására Miskolc és Tokaj felé kellett hogy forduljon. A térkép alapján a Sajó völgy kínálkozott útvonalként Miskolcon és Putnokon át Tornaljára és Rimaszombatra vezetve. Schlick csapatai február 10.-én már Moldauig (?) jutottak, de Klapka seregei Miskolc felé közeledtek. Moldau, Tornalja és Miskolc egy egyenlő oldalú háromszöget képez. A hegyi utak – amik számukra maradtak – rossz állapota nem adott lehetőséget arra, hogy átlagos napi menetet megtéve olyan gyorsan Tornaljára érjenek, mint tehetnék volna a nyitott miskolci országúton. Ezért, hogy a fontos csomóponthoz egy nappal hamarabb érjenek oda, mint az ellenség, az átlagos menet dupláját, tripláját kellett megtenniük. Az elővéd Parrot vezetésével február 11-én hajnali 5-kor elindult Szinből az aggteleki hegyen át Tornaljára, ahova nagy nehézségek árán este 6-ra ért oda. Pontosabban egyharmadának sikerült a hegyen átjutnia, sok kocsinak meg kellett várnia, míg a hold feljön, hogy lassan tovább tudjanak haladni. A hágó Jósvafő és Aggtelek között befalazott kőtömegekkel volt elzárva, amit valószínűleg a lakosság hordott oda. Ezt sikerült elbontani, de ezzel a megpróbáltatásoknak még nem volt végük. A keskeny, rossz állapotú hegyi út gyakran 25-30 fokban emelkedőt jelentett. Gyakran volt ékekre, emelőkre szükség. Tetézve gondjaikat, az utat jégpáncél borította, így majdnem hogy lépésenként estek el a lovak. Herzmanowsky ezredes lova lábát törte. Azon nyomban le is lőtték. Először a csapatok, majd végül a kocsik (1400

db.) keltek át. 36 órán át tartott az átkelés. A csapatok többsége már rég elhagyta a hágót mikor az utolsó kocsik még a hegyen voltak.

Fiedler vezérezredesnek és egységeinek reggel fél hétkor kellett elhagynia Moldaut, hogy Jósmafőre és Aggtelekre meneteljenek, de csak három századnak sikerült este tízre Aggtelekre érnie, a többi Jósmafőn maradt. A Pergen dandár hétkor indult és délután fél ötre ért Petribé, a Krieger dandár fél nyolckor indult és estére elérte Szint, Perkupát. Dehn dandárja Szilas, Komjáthi, Nádaska, Szentandrás térségében volt. A főhadiszállás átkerült Szilasra.

Kočička azzal jellemzi a helyzetet, hogy általában ha elértek egy állomáshelyet, akkor marhát vágtak és szétosztották a húst. De a déli pihenő nélkül megtett tripla menet után a katonák az alvást többre tartották, mint a hasuk megtöltését. 1849. február 12-én Parrot dandárja reggel fél nyolckor továbbindult Tornaljáról és elfoglalta Batkát, Dulházát és Tamásit. A Szendrőn zsákmányolt húsz kocsinyi élelmiszer nagy része az üldöző huszárok kezébe került. A főhadiszállás egy dupla menet után Tornaljára ért, Fiedler dandárja Fügére, Baraczára és Runyára. Dehn hátvédandárja estére Aggtelek, Jósmafő, Petri és Szin településeken állomásozott.

A hadtest gyors mozgatásával – ami az utolsó rendelkezésre álló erőtartalékokat vette igénybe – Schlick tábornoknak sikerült a Putnok felől jelentős számban közeledő ellenség elé kerülnie, ami további visszavonulást tett lehetővé.

A szini rajtaütés (1849. február 13.)

Szinben 4 gyalog század, 1 vértés osztály és egy fél lovas üteg volt elszállásolva. A csapatok aznap egy nehéz napi menetet tudtak a hátuk mögött. Kočička írásában hosszasan ostromozza az utóvédet. Miután az előre várható volt, hogy az ellenség folyamatosan üldözni fogja őket, szerinte természetes lett volna, hogy biztosítják a hadosztály védelmét. Ez pedig a helyzet komolyságának megfelelő lépésekkel lett volna megvalósítható, nem pedig felületes intézkedésekkel. Hibaként rója fel azt is, hogy alacsonyabb rangú tiszteknek adták át az intézkedés lehetőségét, így nem sok minden történt.

A helység balról és jobbról is hegyláncok közé van beékelve. A csapatok a hegyoldalakat biztosították, magán az úton kevés katonaság volt, a helység kerítésénél lövészállások voltak. A magyarok ezáltal is jobb terepismeretüket használták ki. Egy meredek hegyolda-

lon, ahol a császáriak nem tudtak lövegeket felállítani, több száz honvéd nyomult be a lakosság közreműködésével szinte észrevétlenül a lakóházakig, még mielőtt a völgyben a támadás megindult volna.

1849. február 13.-án reggel fél ötkor, még mielőtt bárki a még alvó katonákat felébreszthette volna, az említett faluszéli házaknál már mindenütt 15-20 fős ellenséges csoportok álltak. Hatalmas szerencse volt, hogy a trombitás éppen akkor adta meg a reggelihez hívó jelet, különben valószínűsíthető, hogy nem sokan éltek volna túl a támadást. A védekezésre senki sem gondolt, az egyetlen cél az ép bőrrel történő menekülés volt. A jobboldalra eső hegyeken át próbáltak menekülni, ahol a legkedvezőbb pillanatban feltűnt egy gyalogos egység. Eddig egy félreeső kis helységben voltak elszállásolva, és az első lövések zajára siettek ide. Az ő megjelenésük akadályozta meg az ellenséget a további üldözésben. A gyalogos századok vesztesége átlagosan 30-35 ember volt, ugyanez az arány a vérteseknél 61 fő, beleértve a lovakat és a felszerelést. A megmaradt egységek először Petribe vonultak, majd onnan reggel 7-kor tovább Tornaljára, miután már nem üldözték őket.

Az általunk figyelemmel kísért eseményekről említést találunk még Klapka György 1851-ben Lipcsében, az Otto Wigand kiadónál megjelent **„Háború 1848-49-ben Magyarországon és Erdélyben”** című könyvében.

Ír az 1849. február 8-án történt hidasnémeti csatáról, a színi rajtaütésről és a február 14-ei tornaljai harcokról. Az írások között megtaláljuk Dembinszky Görgeynek 1849. február 12-én Miskolcra küldött levelét, és Görgey 13-án Kassáról kelt válaszát, melyekben tájékoztatják egymást csapataik illetve a császáriak helyzetéről.

Klapka a csapatok helyzetének felvázolásakor megállapítja, hogy február 13.-án a Piller és Guyon vezette hadosztályok Schlicket üldözvén már a tornai úton voltak, egészen Szinig előrenyomulva. Klapka felsorolva Schlick visszavonulási lehetőségeit és kijelenti, várható volt, hogy az aggteleki hegyen át a Sajó **Jósvafői** völgybe, onnan pedig Tornalján át a Rimaszombatra vezető utat fogja választani, mert így kerülhetett a legkönnyebben kapcsolatba a császári főszereggel. Ha már egyszer Rimaszombatot elérte, akkor gyakorlatilag sikerült tervét megvalósítania. Az előőrsök már február 11-én átkeltek az aggteleki hegyen és megszállták Tornalját, a főtest 12-én, így már csak az utóvéd maradt a hegy másik oldalán Jósvafő, Petri és Szín településeken. Piller hadosztálya 13-án napfelkeltekor érte el

Szint egy kemény menet után. Klapka is említést tesz az általa „spórolósnak” minősített védőállásokról. A váratlan támadással sikerült ijedelmet és kavarodást előidézniük, az osztrákok minden irányba, a hegyek fele menekültek. 240 foglyot ejtettek. A szerencséseknek sikerült először Petribe, onnan pedig az aggteleki hegyen át menekülniük. Görgey a sikeres rajtaütés és az ellenség Aggtelek felé való ki-szorítása után abbahagyta az üldözést, és ezzel császáriak számára megszűnt a bekerítés fenyegetettsége.

Kočíčka könyvének címlapja és Schlick tábornok ábrázolása.

(Megjelent: Jósavafői Helytörténeti Füzetek 17. 2002. december. 14-19. old.)

Javaslat emlékmű állítására Jósvafő határában

Jósvafő története nem bővelkedik országos jelentőségű eseményekben, vagy nem ismerjük ezeket, vagy már a feledés homályába merültek. Helytörténeti kutatásaink során nemrég bukkantunk azokra a leírásokra, amelyek az 1848-49-es szabadságharc „Téli hadjárata” során a Jósza völgyében lezajlott eseményeket írják le (Jósvafői Helytörténeti Füzetek; 16. füzet, 2002). Ebből ismerhettük meg azt a jósvafői és aggteleki lakosság által véghezvitt hőstettet, amelynek során a mai Kőhorog hágójára földből és kövekből olyan torlaszt emeltek, amely jelentősen hátráltatták Schlick tábornok csapatainak átkelését Tornalja felé (1400 hadiszekérrel!!!).

Ez év őszén javaslattal fordultam Jósvafő képviselőtestületéhez: a „Tavaszi hadjárat”

2009-es 160. évfordulójára állítsunk emlékművet a Tengerszem Szálló (volt jósvafői barlangbejárat) útágazásánál lévő füves területen. Az összerótt kőhalom tetején álló oszlopon a Bécsi Hadtörténeti Levéltárban őrzött – a Jósvavölgyi visszavonulást ábrázoló – rézkarc domborműve és valami ilyen tartalmú felirat állna:

„Emlékeztessen ez a hely Jósvafő és Aggtelek lakosainak hősieks összefogására, amellyel 1849. február 11-12-én megakadályozták a visszavonuló osztrák hadak Schlick tábornok vezette csapatainak áthaladását a Kőhorgon”.

A képviselő testület nem volt elutasító. Bízom benne, hogy sikerül pályázatot benyújtani közterületen állítandó képzőművészeti alkotás támogatására, ebből az oszlop és a tábla talán finanszírozható lesz, a kőanyag pedig reményeim szerint kistérségi felajánlásokból és a Nemzeti Park Igazgatóság támogatásával biztosítható lesz.

KÉREM, TÁMOGASSA ÖN IS AZ EMLÉKMŰ MEGVALÓSÍTÁSÁT!!!

Szablyár Péter

(Megjelent: Jósvafői Helytörténeti Füzetek 27. 2007. december. 17. old.)

Az emlékmű javasolt helye.

A dombormű alapját képező rézkarc.

Székely Kinga

Az 1848-49. évi szabadságharc dokumentuma a Baradla vendégekönyvében

A Jósuvafői Helytörténeti Füzetek már több ízben is foglalkozott az osztrák seregek 1849. évi februári visszavonulásával, amikor érintették Jósuvafő és Aggtelek településeket.

Markó Miklós rozsnyói származású újságíró munkásságának kutatása közben a témához kapcsolódó leírást találtam a Képes Krónika 1923. május 20-i számában. Markó, Az aggteleki cseppkőbarlang feltámadása című cikkében ezt írta:

„A barlang nagytermeinek és folyosóinak nevezetes szerepe volt az 1848-49. évi szabadságharcban, mikor az osztrák seregek a branyiszkói hegynél február 5-én vereséget szenvedtek Guyontól. Visszavonulásuknál Fiedler tábornok Enyickén egyesült Schlick altábornagy seregével és mintegy nyolcezer emberrel az Abaúj megyei Szin (Helyesen: Torna megyei. A szerk.) nevű helységeken keresztül vonult február 21-én. Ekkor esett útjába Aggtelek, s minthogy a falu csupán 102 házból állott, a nagy hidegben mintegy hatezer ember a barlangban tölté az éjszakát, ahol, mint rendesen, akkor is igen enyhe idő volt.

A félszemű Schlik altábornagy arra használta fel a hosszú téli estét, hogy kíséretével a barlang legszebb részein óriási tábori tüzeket rakatott, úgy, hogy a barlang tündéri látványosságot mutatott a boltozatairól lelógó, ezerféle alakú kristálytisztá, átlátszó cseppköveivel és százával hulltak le a nagy füsttől megfulladt, alvó denevérek. Azóta a barlang Ó-ága egészen füstös...”

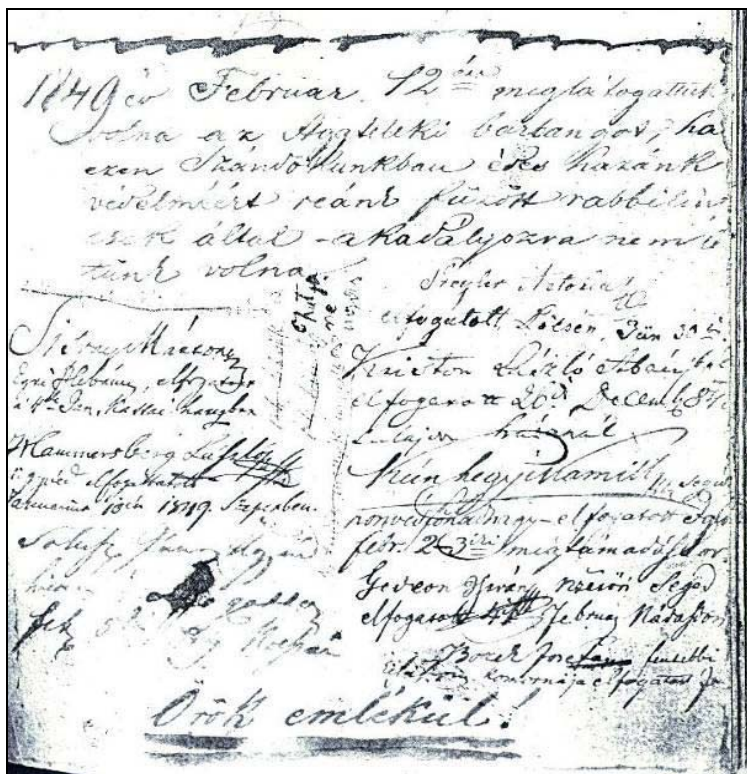
Miután az átvonulásról különböző időpontok ismertek (január 26, február 10-12. Helytörténeti F. 16. sz. 2002.) felfigyeltem a cikkben szereplő újabb dátumra, és akkor eszembe jutott a Baradla vendégekönyvében szereplő rab honvédek bejegyzése.

Az 1835-ben megnyitott, és feltehetően a vendégfogadóban őrzött könyvben ez olvasható:

„1849 év Február 12-én meglátogattuk volna az Aggteleki barlangot, ha ezen Szándokunkban édes hazánk védelméért reánk fűzött rabbilincsek által akadályoztatva nem lettiünk volna”

A szöveg alatt hét név és az elfogatás helye és ideje szerepel. A bejegyzést „Örök emlékül” szavakkal zárták a magyar honvédek.

Bár a beírásra már a vendégek könyv restaurálása előtt az 1980-as években felfigyeltem, de annak, a magyar szabadságharchoz kapcsolódó történelmi jelentőségét csak most értettem meg. A rab honvédek a visszavonuló osztrákokkal töltötték az éjszakát Aggteleken, bizonyítékot szolgáltatva a nevezetes esemény időpontjára. A Markó cikkben szereplő dátum pedig elképzelhető, hogy egyszerű sajtóhiba, a két szám felcserélésének eredménye. Sajnos Markó arról nem tett említést, hogy a leírtak hagyományon, vagy írásos dokumentumon alapszanak, pedig ez fontos lenne a térség történetének további kutatásához.

Korabeli bejegyzés a Baradla vendégeknyvéből.

(Megjelent: Jószaí Helytörténeti Füzetek 29. 2008. december. 13-14. old.)

Id. Görgey István

**1848 és 1849-ből – Élmények és benyomások.
Okiratok és ezek magyarázata – Tanulmányok és
történelmi kritika**

(Budapest. Franklin Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és
Könyvnyomda, 1885.)

Huszonnyolcadik fejezet (216-222. oldal)

Az ellenség meglepetése Szénnél (1849. február 13). – Sikere ki nem elégítő. – Miért nem fogta el Görgey Arthur Schlicket?

Részlet:

„Február 10-én az ellenségnek legeleje Szénbe (Szinbe. A szerk.) és Szilasra jött; legutója pedig, mely 9-én Guyon előtt a kassai hegyen gyorsan visszahúzódott volt, a zöm után iparkodott Sepsziig. Azon estve lovagolt be Arthur bátyám zöme élén Kassára és találkozott Klapkával, és ekkor tudta meg csak az eddig előtte ismeretlen történeteket, melyek tudása nélkül helyesen nem intézkedhetett.

Február 11-én Schlick eleje, a Parrot-dandár – hogy a zöme szabad utat találjon – 11 órai menetet tőn, estélig már Józsa-főn s az aggteleki hegyen túl járt és Tornaljáig nyomult. A Fiedler-dandár aznap Sepsiből Józsa-főig és Aggtelekig, a Pergen dandár Petriig, a Krüger-dandár Szén, Perkupa és Varbóczig hatolt; a hátvéd Deym-dandár Szilas, Komjáthy, Nádaska és Szent-András helységeken laktanyázott. – E napon bátyámnak Guyon hadosztálya a szepességi úton Meczenzéig, a Piller hadosztály a tornai úton Csécsig haladt... Emlékezetbe hozom, hogy csak az nap értesült bátyám arról, hogy Dembinszki visszaparancsolta Klapkát, és hogy ennél fogva ő, utóbbinak közreműködése nélkül kénytelen Schlick után operálni; és csak az nap késő este lőn az is világos bátyám előtt, hogy Schlick felhagyott a szepességi úttal, a Götz és Jablononszki bekebelezésével, s hogy e helyett a Bodvavölgyek tart.

Február 12, a mely napon Kmethy-hadosztályunk oldalvédül még mindig a Szepességen, Weisz el csapatja még Eperjesen állott s a mi elődandárunk Cséácsról Sepsin, Tornán át még csak Szilasig nyomozható az ellenséget hátul. Schlick hadtestének előtt már 4/5 része túl volt a veszélyes helyzeten, a józsa-fői szoroson, az aggteleki hegyen: Parrot dandárja pedig már az nap reggel Tornaljától odább

nyugatnak indulva a Sajó völgyét elhagyta; a Miskolcz felől elibe induló Dembinszkinék orra előtt keresztül vágott aztán a miskolcputnoki országúton és 13-án, a széni ütközet napján, a Rima völgyén is keresztül a rimaszombati útra; s ezen az úton 14-én már Osgyánon túl, Nagydarócson és Keresztúron táborozott, Parrotnak közvetlen nyomában mindenütt a hadtest zöme.

Ezen kétségbevonhatatlan adatok alapján a szigorú történetíró majdan ki fogja mondani, hogy Schlicknek ily aránylag kevés veszteséggel történt elszabadulása körül Görgey Arthurt semmi mulasztás nem terheli. Schlick oly pillanatban szánta el magát az elmenekülésre, a mikor még szabadon választhatott irányt, utat.

Az útvonal, melyen ő Kassáról Rimaszombat, Losonc felé épen még idejében elvonult, a legegyszerűsebbek egyike, csaknem egész egyirányú. Fő iránya egész egyenes. Így egyenes vonalon az nincs hatalmában egy 15-16,000-nyi hadtest vezérének, hogy 13-14,000-nyi jól vezetett és jókor kitérő ellenséget, hátulról nyomon követve, úgy lekössön, hogy megállásra, csata elfogadásra, vagy épen eldöntőre kényszerítse. Görgeynek sem volt ez hatalmában, - mikor Dembinszki Miskolczról Tornaljára derékszögben nem siet az ellenségnek elébe kerülni.....

Ezért igazságtalan merőben Dembinszkinék, s az utána indultaknak vádaskodása akár Görgey, akár Piller ellen. ...tehát sietett volna hát Dembinszki február 8-kától kezdve mindhárom hadosztályával Tornaljára! Ha oly erőltetett napimeneteket – jó országúton – tétet, minőket Schlick és Piller rossz mellék- és bércei utakon tőnek: akkor ő már 9-én délben Tornalján lehet (ugyanannyi idő alatt tette meg tényleg Dembinszki ez utat február 12-én reggeltől 13-án délig). Már február 10-én délben – vagy nem bánom, akár 11-én – egész kényelemmel Aggteleken, Jósasfőn, a szorosnak birtokában lehet!...vagy Tornalja körül valamely más, előre jól kinézett állodásban, jóllakott és pihent csapatokkal fogadhatja szembe s oldalt Schlick előcsapatját, mert ez (Parrot) 11-én még csak Szénből indult reggel, és csak este 6 órára érkezett Tornaljára, 11 órai hegymászástól kifáradt katonáival. – És ha Dembinszki e támadó vállalatáról Görgeyt Kassán biztosan és váltott lovakkal jókor értesíti: akkor biztosan számíthat vala Görgeynek legerélyesb közrehatására..... Schlicknek ily olcsó áron megmeneküléséért Dembinszki maga, egészen és egyedül felelős.”

(Megjelent: Jósasfői Helytörténeti Füzetek 33. 2010. december. 6-7. old.)

Dr. Ravasz István alezredes
(Hadtörténeti Intézet és Múzeum)
avatóbeszéde

(Jósvafő, 2011. február 12.)

Tisztelt avató közönség!

Bizony, megszenvedtük Schlick generális seregében e csodálatosan szép térség lakosságának magyar érzelmeit. Látják, engem, a császári sereg utóvédet vezető alezredesét, el is fogtak, s most egy magyar honleány kísért ide: hogy vagy beszélek Önöknek vagy fejemet vétetik.

Minekutána a seregbe hadtörténész-muzeológusként soroltattam be, most hát meg kell, hogy hallgassák szavaim.

A történészek általában az általánostól haladnak az egyedi felé, a muzeológusok pedig éppen fordítva. A „felülnézet” és az „alulnézet” között nincs értékrendi különbség, az egyik nem létezhet a másik nélkül és fordítva. Mivel hadifogoly vagyok, előveszem második énemet, haladjunk most a kisebbtől a nagyobb felé.

1849 januárjában seregünk, Herr General Schlick vezetésével, Görgey Arthur seregét megelőzve, Eperjes érintésével dél fele tartott. Görgey azonban követett bennünket, Tokaj alatt pedig Klapka György hadteste gyülekezett. Február elején a Kassa körül összpontosuló, 13.200 katonát és 45 löveget számláló Schlick-hadtestet a körülrzés fenyegette.

Az északról közeledő császári Götz- és Jablonowsky-hadtest és közöttünk ott állt Görgey hadserege, többi seregeink messze, Erdélyben és Buda alatt állomásoztak. Február 8-án este Kassán haditanácsot tartottunk, ahol eldöntetett, hogy nem záratjuk magunkat körbe a városban, s Galíciába sem vonulunk vissza, hanem Windischgratz tábornagy budai főserege felé vesszük az irányt. Még éjjélkor meg is indultunk, a miskolci úton lefelé délnek. Úgy terveztük, hogy Szinánál harcba bocsátkozunk Klapkával, s mőresre tanítjuk a rebeliseket, majd Miskolcon keresztül masírozunk Budának.

Igen ám, de a furfangos magyarok ott nem vállalták fel a nyílt ütközetet, no meg – Jablonowsky és Götz nyomására – Görgey Miskolc és Tokaj felé fordult, így utolsó lehetőségként az Aggteleken át a Sajó völgyébe, onnan pedig Tornalján át Rimaszombatra vezető út maradt számunkra. 10-én elértük Tornát, Szint és Szilast, miközben kisebb magyar csapatok folyamatosan követtek és támadgattak bennünket, miként annak idején Rákóczi kurucai a mi derék labancainkat. A portyázók rajta ütöttek majd’ minden oszlopunkon.

Elővédünk 11-én hajnalban indult el Tornaljára, ám estig csak egyharmaduknak sikerült az Aggteleki-hegyen átjutnia. A hágót Jós-vafő és Aggtelek között kötőmeggel elzárva találtuk, amit a lakosság hordott oda. Ezt sikerült elbontanunk ugyan, de megpróbáltatásainknak még nem volt végük. A keskeny, rossz állapotú hegyi úton gyakran volt ékekre, emelőkre szükségünk, ráadásul az utat jégpáncél borította, így majdnem hogy lépésenként estek el a lovak. Sok kocsinak meg kellett várnia, míg a Hold feljön, hogy lassan továbbhaladjon.

Csak három századnak sikerült este tízre, Aggtelekre érnie, a többi Jós-vafőn maradt.

Február 12-én főszeregünk is megszállta Tornalját, így már csak utóvédünk maradt a hegy másik oldalán, Jós-vafőn, Petriben és Szinben. Dehn generális vezette hátvédendárunkon február 13-án, Szinben rajtaütöttek. A magyarok, a terepet jól ismerő lakosság segédelmével, reggel fél ötre a szélső házaknál voltak. Fehérkabátosainkra több száz honvéd csapott rá Piller ezredes hadosztályából. A váratlan támadással ijedelmet és kavarodást idéztek elő sorainkban, bizony megfutottunk és a hegyek felé menekültünk. 240 hadifoglyot veszítettünk. Ekkor estem magam is fogságba.

Görgey a sikeres rajtaütés és Aggtelek felé való kiszorításunk után abbahagyta üldözésünket, ezzel számunkra megszűnt a bekerítés fenyegetése. Herr General Schlick – engedelmet – úgy húzott főszeregünk irányába, mint a félmagasan szárnyaló vadlibák, amelyekre előszeretettel lödözgetett.

A Jós-vafő és Aggtelek közötti hágón való átkelésünk akadályoztatására emlékeztető, az Úr 2011. esztendeje február havának 12.

napján felavatásra kerülő emlékmű tövében, elérvén a „felülnézet” és az „alulnézet” mezsgyéjét, a helybéli lakosság iránt érzett megbecsüléstől vezéreltetve a császári tisztt, miként sok hős elődje, átáll a honvédek oldalára; akiknek érdemeit elismerendő, kéri az egybegyűlt közönséget, fogadja jó szívvel egy ’48-as székely határőr, Szilágyi Béla 1886-ban papírra vetett Késő Imáját.

(Szavalat, közben öv- és sapkarózsza-csere)

Tisztelt Megemlékező Gyülekezet!

„Erős meggyőződésemm szerint semmi sem használhat többet nekünk, mint a múltunk emlékeivel való foglalkozás; Ha szeretjük a nemzetet, melynek tagjai vagyunk; ha érdekeit előbbre akarjuk vinni; ha jelenét szebbé akarjuk tenni és jövőjét biztosabbá: akkor foglalkozunk múltjával is.”

Andrássy Gyula gróf szavai nyomán emlékezve a négyszáz esztendőre, amelyet Magyarország a Habsburg-ház uralkodása alatt Ausztriával együtt töltött el, látnunk kell, hogy az igazában állandó, elkeseredett küzdelemből állott. E harcban hazánk védelmezte függetlenségét, állami önállóságát, nemzeti méltóságát és kultúráját, Ausztria pedig

Magyarország elszakadási, önállósulási törekvéseit igyekezett elnyomni vagy megelőzni.

A magyar nemzet Március Idusától számított forradalma egyszerre volt soron következő tagja, és mindegyik másiktól eltérő alkotója 1848-ban az akkor már vénnek nevezett Európán

1848-ban az akkor már vénnek nevezett Európán végigsöprő Népek Tavaszának. Betagolódott a többi mozgalmak közé, mint a polgári rend revolúciós megteremtésének kísérlete; s rokonítható egynémely mozgalommal abban, hogy összefonódott a nemzeti függetlenség visszaszerzésének több évszázados céljával; ám egyedi volt abban, hogy az általa teremtett demokráciát fejlődése folyamán fokozatosan szélesítette.

A magát legliberálisabbnak mondó nemzettel ellentétben, noha vigyázó szemét Párizsra vetette, nem állított guillotíne-okat. Halála

sem hasonlított más szabadságharcokéra. Amíg a birodalmon belül birkózott a centralizációra törekvő uralkodóházzal, bírta sok európai, sőt néhány Európán kívüli nemzet rokonszenvét. Mihelyt azonban kimondta, hogy többé nem ismeri el királyának a Habsburg-házat, a szimpátia eltűnt. A rendpárti Európa egésze, de a forradalmi vagy reformer Európa nem egy alkotója is, ettől kezdve nem látott mást a magyar nemzetben, mint törvényes államfője ellen fegyvert fogott rebelliseket. Ez volt az a pont, amikor a nemzet két óriása, Kossuth Lajos kormányzó elnök és gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar életpályája véglegesen és végzetesen elvált egymástól. Pedig Debrecenben még csak nem is respublicát proklamáltak, Magyarország a trónfosztás ellenére is király nélküli királyság maradt, a monarchista államforma minden tartalékát még közel ki nem merített XIX. századi Európában.

De létének mindennapjai sem hasonlítottak más nemzet szabadságharcaira, amelynek gyökere a magyar nemzeti lelkiületben kereendő. A meghasonlás és a keserűség a forradalom, majd a szabadságharc velejárója, életérzése volt a forradalmi lelkesedés és a harcok mindennapok mellett. S ez az életérzés kérdést vetett fel öbennünk, s kérdést vet fel bennünk, ükunokákban is: Miért van az, hogy a magyar a fájdalom népe? Miért van, hogy a tragikum vele jár, s miért, hogy a két magyar versben, amelyben a nemzet saját léte titkát kiáltotta el, keserű és forró lírában, két jajszó olvasható:

„Megbűnhődte már e nép a múltat s jövődőt!”; „Népek hazája nagyvilág, hozzád bátran kiált: egy ezredévi szenvedés kér éltet vagy halált!”

A harc lelkesítő pillanataiban a kor egyszerű magyar embere még Simon Lajos szavaival adhatta meg – önmagának – a választ:

*„Áldassék emberi vér,
amely érettünk megadatott,
áldassék minden ember,
akár eleven, akár halott,
aki szuronyra tűzve,
egünkre hozta a fényes napot!”*

És aztán jött az emigráció, Törökországtól Itálián és Frankhonon át az Újvilágig, ahol a lelkesedés helyét a melankólia foglalta el. A száműzetés keserű kenyerét majszoló honfitársaink, Gyóni Gézát, a katonaköltőt megelőzve, akár maguk is leírhatták volna:

*„Vigye a levelem
Búgó galamb szárnya
Az én édesemnek
Szép Magyarországba.
Mondja el fennszóval:
Semmi bajom nincsen.
Mondja el halkabban:
Megszakad a szívem.”*

S ez a nemzeti alaphangulat kiemeli a magyart a többi nemzetek közül. E sorsbeszédekkel közelebb jutottunk a halálhoz, mint bármely más nemzet. És ez nem hangulat, nem romantika, hanem történelmi valóság, ami törvénybe foglalható. Törvénye pedig így hangzik: mióta élete tart, ez a nemzet mindig létében volt fenyegetett és mindennapi kérdése a lét és nemlét kérdése volt.

Az ázsiai pusztákon hatalmasabb népek útjába került. Szednie kellett sátorfáját. Végzetes és csodálatos módon választotta ki e helyet, ahol megtelepedett, noha sehol sem lehetett volna annyi veszedelemnek kitéve, mint a Kárpátok szent bérceinek koszorújával övezett medencében. A vezérek korában a portyázás halálos kockázat volt, amely rövid idő alatt felemészthette volna a nemzetet. Mikor Szent István a Nyugathoz csatlakozott, megindult a küzdelem a keleti magyar természet és a német–római műveltségi kör között. Hogy ez milyen erőfeszítést kívánt a nemzettől, arról Szent Istvántól Nagy Lajoson át Hunyadi Mátyásig minden magyar király, Koppánytól Szilágyi Mihályon át Apafi Mihályig minden magyar felkelő emléke sokat regél. A keleti magyar, a népvándorlás egy kései csapataként a nyugati végeken megtelepedve, védelmezője lett a Nyugatnak azokkal a keletről átsapó hullámokkal szemben, amelyeknek ívét a tatár Batu kántól Kara Musztafán, a Bécset utolsóként ostromló török

nagyvezíren át Burlakov generálisig, a hazánkban „ideiglenesen” álmázó szovjet haderő utolsó parancsnokáig rajzolhatjuk meg.

E sorsfeszültség már a török hódoltság alatt megosztotta a nemzetet. Volt, aki a Nyugathoz csatlakozott, mert a keresztény kultúrát akarta megvédeni, akár magyarsága árán is; s volt, aki a Kelet mellé sorakozott, mert magyarságát akarta megőrizni, akár a keresztyén kultúrkörtől való távolodás árán is. S mihelyt ez a feszültség megoldódni látszott, megjelent egy új: a Habsburg uralom létérdeke szembefordult a magyar nemzet életérdekével. Ez a küzdelem pedig egészen a XX. századi világháborúig tartott.

Ebbe a folyamatba illeszthetők a magyar szabadság zászlaját magasra emelő időszakok, így Báthori István, Bocskai István, Bethlen Gábor, Rákóczi György, Thököly Imre, Rákóczi Ferenc heroikus vállalkozásai, az 1848-49-iki forradalom és szabadságharc; sőt, ide sorolható a '48-as forradalmárok és '49-es honvédek dédunokáinak más történelmi környezetben, más folyamatok nyomán, más ellenség ellen kirobbant 1956-os forradalma és szabadságharca is.

Nekünk pedig, a sokadik generáció tagjainak az emlékezés hivatása maradt. Szolgálatunk, hogy fényesen tartsuk a forradalmak és szabadságharcok emlékezetét; mert a lánnglelkű költő, Petőfi Sándor szavai mindannyinkat figyelmeztetnek:

*„Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak
S áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.”*

Kedves Bajtársaim – engedelmet: Barátaim!

Végezetül, hiszen volt olyan honvéd hős, aki itt végezte be önzetlen életét, s tért meg a Hadak Útjára, Csaba királyfi jobbára; miközben kedvese talán éppen itt, Jósuvafőn várta őt haza, fogadják áhítattal Az Élet Sorsát.

Fénykép az avatásról (2011. február 12.)

(Megjelent: Jósavfői Helytörténeti Füzetek 34. 2011. július. 4-9. old.)

„Aggteleki expedíció”

Részletek egy 1848-49-es gömöri huszár naplójából

A Miskolci Herman Ottó Múzeum történeti adattárában található egy 612 oldalas kézirásos napló, amely **Czékus Ferenc** gömörpanyiti nemzetőr, majd huszár 1848-49-es emlékeit, tetteit örökíti meg.

A napló írója 1828-ban született, a Tornaljától északnyugatra levő kis településen, Gömörpanyiton. A kisnemesi származású, alig húszéves fiatalember a tornaljai nemzetőrökkel vonult csatába 1848 őszén. Részt vett a dicsőséges pákozdi csatában, majd pedig a magyarok vereségével végződő schwechati ütközetben is. 1849 márciusában állt be a honvédseregbe, vagyis reguláris katona lett. Huszárként szolgált. Rögtön Erdélybe vezényelték, ahol szinte valamennyi jelentős ütközetben harcolt. A fiatal katona nyilvánvalóan az átlagosnál magasabb katonai képességekkel rendelkezett, mert 1849 júniusában Bem testőrségének tagja lett és a legendás hadvezér mellett harcolhatott Piskinél, majd augusztus 9-én Temesvárnál, ahol az erdélyi hadsereg szinte megsemmisült. Czékus

Ferenc orosz hadifogságba esett. Néhány hétig a gyulafehérvári várbörtönben raboskodott, majd a cáriak több más katonával együtt szabadon engedték. Több héten keresztül, főként éjszakánként gyalogolva, a vérszagra éhes oláhok bosszúja elől menekülve végül 1849. szeptember 9-én este látta meg szülőfaluja harangtornyát. Az ifjú katona folyamatosan naplót vezetett és a hétköznapi ember szemszögéből örökítette meg az eseményeket. Írásban fennmaradt munkájával bizonyította azt, hogy a történelem bármennyire patetikus, tragikus, felemelő, vagy szörnyű, de mindenképpen nagyszabású eseményeinek árnyékában nem szűnik meg, nem áll meg a mindennapok élete. A hétköznapi emberek ugyanúgy verejtékezve teszi tennivalóját, mint annak előtte csak más formában, legfeljebb a glória melléksugarai érintik meg egy-egy pillanatra.

Czékus Ferenc naplójában 1848-1849 Gömöri eseményei is megjelennek emberi formában, a hétköznapi gondjait, ellentmondásait

tükrözve. Ezekből kívánunk a következőkben egyet részletesebben bemutatni, amely „*Aggteleki expedíció*” címmel szerepel a naplóban.

A dunántúli csatákban harcoló naplóíró katona 1849. november 29-én érkezett haza a schwechati csatavesztést követően. Hősrünk nem szívesen tette ezt, mert nagyon lelkesedett hazája felemelő ügyéért és annak vezetőiért, Kossuthért, Görgeyért. A zászlóaljában szolgáló nagybátyja és a rimaszécsi lelkész győzte meg arról, mint írja: „haza kell térnem, mind á mellett családomat biztosítani á hámár bé következhető veszélytől fiúi kötelességem.” Czékus Ferenc nem sokáig élvezhette a családi tűzhely melegét. 1848. december 11-én, mint minden gömöri településen, ugyanúgy Gömörpanyiton is dobpergés verte fel a csendet és adták hírül, hogy veszélyben a haza. Hírül adták, hogy december 6-án Schlick altábornagy vezetésével oszt-rák csapatok törtek Galíciából a Duklai hágón át a Felvidékre. A császáriak december 10-én Kassa mellett Budamérnél vereséget mértek az eléjük vezényelt magyar csapatokra. Felszólítottak minden gömöri nemzetőrt, hogy másnap reggel jelenjenek meg Tornalján, honnan Aggtelekre vonulnak. Ott a „Kőhegy”-en akadályozzák meg Schlick hadseregének továbbvonulását. Ekkor még nem lehetett tudni, hogy az ellenség milyen irányban kíván tovább támadni. Czékus Ferenc leírja naplójában, hogy „Gyalog, dobszóval haladtunk á faluba ott egy udvarban telepedtünk le, mert minden ház, ól, csűrök tömve voltak néppel, á következő reggel kirukkoltunk, kapitányt választottunk.” Azonban a kapitányválasztás a putnokit kivéve, ahol Serényi gróf lett a kapitány, más járások századainál nem járt sikerrel. A közfelkiáltással megválasztottak betegsége, vagy más okokra hivatkozva a tisztséget elhárították maguktól. Czékus Ferenc tornaljai századának kapitányává egy Szörcsei Gusztáv nevezetű birtokost, főhadnagya Kosut Antal szolgabíróát választották meg. A hadnagy egy kiszolgált katona lett, Cémark János tornaljai vendéglős, aki a nemzetőröket oktatta a haditudományokra. A vezetők elvállalták ugyan a megbízatást, de miután lelkesítő, hazafias beszédet tartottak a kapitány közölte, hogy „mindazonáltal nem mehet hadba, mivel felesége van, s á nép tompa zúgással válaszolt, hogy nekünk is van.” A főhadnagy is azt mondta, hogy ő sem mehet, „mivel kis gazdaságát nem hagyhatja, mire á nép rá mondta, hogy mi sem hagyhatjuk.” Egyedül Cémark János nem emelt kifogást. (A szabadságharc bukása után kivégezték.)

A sikertelen választások után igen rossz hangulat uralkodott a táborban. A nemzetőrök nagy része úgy gondolta, hogyha a náluk okosabbak nem vállalják a kapitányságot, akkor nagyon bizonytalan lehet a harc kimenetele. A sikertelen választások vége az lett, hogy „féktelen dorbézolások mentek véghez egyik századnál úgy, mint a másikonál, egyik hordó bor á másikat követte szakadatlanul.”

A kapitányválasztás második napján a jelen levő kormánybiztos, Bónis Lajos (aki segített Szemerének Orsovánál elrejtteni a magyar koronát és a koronázási jelvényeket) felsorakoztatta a századokat, ő maga pedig lóháton á középre állván gyönyörű hazafias lelkes beszédet mondott, á többek közt azt is emlétette, hogy á gyávák kik nyomorúlt élteket á hazáért, ivadékaik jövő boldogságáért feláldozni nem merik, azok á hazától az élelmet és lénungot nem érdemlik.” Ezt követően a kormánybiztos szinte könyörgött a jelenlevőknek, hogy válasszanak kapitányt legalább egy hónapra. Majd két hétre, s végül egy ütközetre. De ezt mély hallgatás követte. Mire a kormánybiztos feltette a kérdést, hogy ki vállalja egyáltalán a harcot. Mire Czékus Ferenc és még négy nemzetőr kiállt a sorból. A kormánybiztos félórai várakozás után érces hangon kiáltotta: „Ötezer ember közül csak öt és magam és segédemmel összesen heten volnánk”. Mire a tömeg hangosan kiáltotta: „Haza! Haza! Haza akarunk menni! A kormánybiztos nagy haragjában csúnya szavakkal lehordta a gyáva embereket. Takarodjanak is haza Kendtek!” kifejezéssel fejezte be beszédét. Erre a nemzetőrök szétoszlottak. Szerencsére Schlick csapatai elkerülték a gömöri vidéket, a Hernád völgyében folytatták előrenyomulásukat, így a gömöri nemzetőrök viselkedése nem járt tragikus következményekkel.

Összességében megállapítható, hogy a gömöri, többségében kismesekből álló nemzetőrség 1848 szeptemberében tapasztalt lelkesedése, hazafias áldozatvállalási készsége lelankadt. Czékus rezignáltan írja az aggteleki események kapcsán, hogy „Ott láttam a híres, nyegle embereket, kocsmai verekedőket á meghunyászkodással állni, á leköpést tűrni, hogy csepp lelki erő bennük nem volt.” A gömöri nemzetőrség Aggteleken tapasztalt viselkedése is bizonyítja, hogy az önkéntesek nem képviseltek számottevő katonai erőt, s ezért kellett minél nagyobb erőket fordítani a reguláris hadsereg szervezésére.

(Megjelent: Jószaííi Helytörténeti Füzetek 34. 2011. július. 1-13. old.)

Torna megye a szabadságharcban

Az 1848-49-es szabadságharc örökre emlékezetes nagy eseményeiből a magyar hon legkisebb megyéjének, a volt *Torna* megyének is kijutott a maga dicső része.

Mindjárt akkor, amidőn Kossuth Jellasicsnak Székesfehérvárra való előrenyomulása idején szétküldte a megyékhez a *Szózat a magyar nemzethez* című hazafias kiáltványát, a kis Torna vármegye rendjei 1848. október 3-án tartott bizottmányi ülésükön elhatározták, hogy a „*kiindulandó nemzetőrök száma 180 legyen*”. Felszerelési költségeikre ugyanakkor 4240 pengőforintot szavaztak meg. Az önkéntes nemzetőrök szolgálati idejét hat hónapban állapította meg, mely időn túl ezek már nem voltak kötelesek szolgálni.

Kimondták egyúttal, Gedeon János kormánybiztos indítványára, hogy a 180 nemzetőr a katonaságtól megkülönböztessék. A megye különben – ezek beszámításával – 459 honvédet állított ki.

A nemzetőri csapat tisztjei a következők lettek:

– **Lovász Miklós**, százados (a kiegyezés után első alispán, majd országgyűlési képviselő);

– **Papp János**, alsójárásí főszolgabíró, főhadnagy (a kiegyezés után előbb főjegyző, majd másodalispán, később törvényszéki ülnök);

– **Lükő Géza**, főszolgabíró, hadnagy a kiegyezés után alispán, majd hosszú időn át országgyűlési képviselő);

– **Zsarnay Pál**, alszolgabíró, hadnagy (a szabadságharc után elmenekült, de senki sem látta többé).

A jól felszerelt csapat szeptember végén útnak indult, s a schwechati csatában már részt vett. De csakhamar a Trencsénbe beütött Simunics ellen küldött csapatba lett beosztva. A Pozsony megyei 5. századból álló honvédszászlóaljnak képezték a 6. századát, s Lipótvárra rendeltettek várőrségül.

Később, mikor Görgey a bányavárosokon keresztül megtette a híres visszavonulását a Szepesség felé s onnan Kassára, a tornai század is ezen hadseregbe lett beosztva. 1849 elején már Tornán járt az elvesztettnek hitt sereg. Schlick csapatait Szinnél utolérve, azt futásra kényszerítették, mely alkalommal pár száz svalizsért is elfogtak. A tornaiak részt vettek a szerencsétlenül végződött kápolnai nagy ütközetben is.

Ugyanebből a jól kiképzett századból alakította ki Zsarnay Pál mintegy 50 főből álló gerillacsapatát. A parancsnok ő maga lett, hadnagyai pedig Vajányi Lajos és Gyarmaty Lajos. Főispánja a megyének ebben az időben Ragályi Miksa volt, a hírneves Ragályi családból, ki erélyes kezekkel intézte a megye ügyeit.

A gerillacsapat is az ő felügyelete és vezetése alatt állt, s az egyik fő rendeltetése az volt, hogy a rendet a megyében fenntartsa, s a nemzetőrséget begyakoroltassa. Hogy a szervezkedés annál sikerebb legyen, a megye több falvából berendeltettek a puskaművesek és a lakatosok Tornára (az időben puskaművesek laktak faluhelyeken is), kiknek a feladata az volt, hogy fegyverműhelyt rendezzenek be.

A honvédelem szervezési helyéül a megye székhelye, vagyis Torna szolgált. Amikor azonban az oroszok betörték és Tornát is megszállták, áttették a megye székhelyét Barkára, ahol, – azt hitték – , hogy a szervezési munkálatok nagyobb biztonságban végezhetők, mivel ez a hely mindenfelől magas hegyekkel van védve, s útjai Torna felől szinte járhatatlanok. Hanem rosszul számítottak.

Egy reggel arra ébredtek, hogy egy csapat orosz lovas, mely leginkább cserkeszekből állt, körülfogta a falut. Megkísérelték a menekülést, de az ott lévők legnagyobb részét a cserkeszek elfogták. Az elfogottak között volt Ragályi főispán, Szentmártony József alszolgabíró, Szentlélek Gyula földbirtokos, Vattay Ábrahám ref. lelkész, Horváth Lajos és Kálmán, akiket az oroszok magukkal hurcoltak egészen Debrecenig. Minden nagyobb városban, így Miskolcon is dobszóval tétetett közzé, hogy minden rebellis úgy jár, mint a tornaiak, ha ellenállást fejt ki.

1848-49-ben Torna megye kormánybiztosa **Gedeon János** volt.

A megye tisztikara a következő volt:

– Főispán: **Ragályi Miksa.**

- Alispán: **Komjáthy Sámuel.**
- Főjegyző: **Pathy József.**
- Főügyész: **Hegymeghy József.**
- Főszolgabírák: **Papp János, Lükő Géza.**
- Alszolgabírák: **Szentmártony József, Zarnay Pál.**

Országgyűlési képviselők: **Zsarnay Imre, Gedeon János.**

Akiket a szabadságharc történetírása feljegyzett Tornáról:

- Barna Antal, *honvéd*, Körtvélyesi református lelkész.
- Biberly Tivadar (Későbbi neve Tornai Szilárd), *hadnagy*.
- Csutor László, *honvéd*, görgői földműves, esküdt.
- Farkas József, *hadbíró*, volt országgyűlési képviselő.
- Farkas Lajos, *guerilla*, perkupai körjegyző.
- Faygel Gyula, *huszárkáplár*, zsarnai földbirtokos.
- Gedeon Miklós, *nemzetőr őrnagy és zászlóaljparancsnok*, Szádalmáson született, Aradon 12 évre ítélik, kegyelemmel szabadul 1852-ben.
- Gyarmathy Lajos, *guerilla-hadnagy*, református lelkész.
- Janik Rudolf, *honvédalezredes*, Tornáról származik, Nyíregyházán őrnagy.
- Kajaba Lajos, *honvédtüzér*, jabloncai földbirtokos.
- Kapossy György, *hadnagy*, jabloncai református lelkész.
- Kéler János, *huszárőrmester*, tornai telekkönyvvezető.
- Lovász Miklós, *százados*, tornai alispán.
- Lükő Béla, *honvédtüzér*, görgői református lelkész.
- Lükő Géza, *hadnagy*, tornai alispán.
- Lükő Kálmán, *vörössipkás-hadnagy*, nyilvántartási biztos Kassa.
- Malinák Gusztáv, *honvédtüzér*, szilasi plébános.
- Papp János, *főhadnagy*, törvényszéki elnök.
- Papp Károly, *főhadnagy*, nádaskai földbirtokos.
- Porkoláb János, *vörössipkás-őrmester*, tornai útbiztos.
- Sihulszky Alajos, *honvéd törzsorvos*, őrnagy ranggal.
- Szányi Gyula, *vörössipkás hadnagy*.
- Tok Samu, *hadnagy*, tornai ügyvéd.
- Tóth Gusztáv, *főhadnagy*, főszolgabíró Szikszó.
- Tóth Imre, *honvéd*.

- Tóth István, *kapitány*.
- Tóth János, *hadnagy*.
- Urbán Károly, *tizedes*, szini ref. tanító.
- Vajányi Lajos, *guerilla-hadnagy*, perkupai református esperes.
- Varga Ferenc, *honvéd*, a tornai takarékpénztár pénztárnoka.
- Williger Pál, *honvédhuszár őrmester*, a tornai takarékpénztár tisztviselője.
- Zsarnay Pál, *guerilla-kapitány*, menekülés közben eltűnt

(Részlet az Emléklap 1848-49. Torna, 1998. márc. 15. című összeállításból, melyet Köteles László, a szlovák parlament képviselője állított össze a magyar szabadságharc 150. évfordulója alkalmából. Megjelent: A Borsodi Tájház közleményei 5. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1999. 12-14. old.)

Dr. Kovássy Zoltán

Egy kortárs naplója 1849-50-ból

Szeghi Kiss László Miskolcon és Szendrőn élte át a történelmi eseményeket, amelyeket gubacstintával írt naplóban rögzített. Ezekből a sorokból meglelevenedik Miskolc és az északi országhatár között fekvő Szendrő egykori élete, a társadalmi és közéleti, harci események, árvizek, tűzvész, az országot megrázó „kolerázadás”, a követválasztások változatos kora.

Szendrő az 1600-as évek elején gyakran volt vármegyei székhely is, ahol a törökök betöréseivel szemben Borsod vármegye törvényhatósága oltalmat kapott. Az egykor oly hatalmas szendrői vár (mondhatjuk azt is, hogy erődrendszer) ma már csak a régi képekről ismert. Évtizedekkel ezelőtt széthordták köveit. Napjainkban csak az alsóvár boltozatos kapuja, s mellette egy épületrész, melynek szobájában II. Rákóczi Ferenc tanácskozott, valamint a református templom tornyának használt bástya őrzi a múlt tárgyi emlékét.

A XIX. század első évtizedei súlyos megpróbáltatásokat jelentettek a szendrőieknek. Pusztított a himlő, nagy volt a gyermekhalandóság, tifusz tizedelte a lakosságot. A természeti csapások – főként a folyók megújuló áradásai és a gyakori tűzvész – a szabadságharcot követő években megismétlődtek, s mindezt 1855-ben kolerajárvány súlyosbította. A napló több részlete megörökíti ezeket az eseményeket, s írója a gazdasági hátteret is megvilágítja. Gyakran említi Szendrő földesurainak, a Csákyaknak nevét s bár nem bírál, a feljegyzett adatok helyette is beszélnek.

Szeghi Kiss László jellemének alakulására is fényt derítenek a napló lapjai. A kisbirtokos megyei tisztviselő kezdetben saját családi ügyeivel, jövedelmének alakulásával, követeléseinek behajtásával foglalkozik, de fokozatosan átérezte a reformkor eszméit, s 1848/49-ben már Borsod vármegye Kossuth-párti főszámvevői tisztét vállalta. Politikai szemléletének kialakításában nyilvánvalóan sokat számított a megye kiemelkedő fiaival: Palóczy Lászlóval és Szemere Bertalanval való barátsága, melyről a napló sok érdekes adatot tartalmaz. A követválasztásokról készített feljegyzések kezdetben riportszerű beszámolóként, később már éles kritikaként jelentkeznek.

Szeghi Kiss Lászlónak két fia volt, Gyula és Lajos, mindketten honvédtisztek 1848/49-ben. Adataik:

Szeghi Kiss Gyula 1823. szeptember 28-án született
1848. október: őrmester a 29. honvéd zászlóaljnál,
1848. december: hadnagy,
1849. július: főhadnagy.

Szeghi Kiss Lajos 1825. január 18-án született.
1848. okt. 27-én a 22. honvéd zászlóaljnál szolgált.
1848. nov. 10.: átment az aradi tüzérséghez.
1848. december: őrmester,
1849. július: főhadnagy.

Szeghi Kiss Lászlónét (szül. Paulikovics Mária) Szendrőn temették el, a templom kriptájába, a napló szerint a gróf Csákyak sírja mellé. 1825. május 31-én, gyermekági lázban halt meg 22 éves korában. 1980-ban Kántor Lászlóné (aki Szendrőn volt könyvtáros) fedezte fel a katolikus templom tatarozásakor a kriptát és sikerült lefényképeznie a feliratot a kriptában. Mint írja, látszott az érckoporsó.

Azt, hogy Szeghi Kiss László pontosan mikor halt meg, nem tudom, de a napló 1863 végén befejeződik és az írás már alig olvasható.

A 37 x 23 cm nagyságú, 296 oldalas napló első éveiben még latinul róttá sorait, majd 1816-tól már csak magyar szöveget olvashatunk. Az éveket hangulatosan vezeti be.

A reformkor szabadelvű polgárának értékelésével rögzítette a megye és Miskolc városa kulturális, politikai, társadalmi, hadtörténelmi eseményeit, és ezek kapcsán az ország közvéleményének hangulatát is. Most ebből a naplóból hozok nyilvánosságra részleteket, melyek a világosi fegyverletételt megelőző, majd a szabadságharc bukását követő hónapok történetét, a kortárs észleleteivel és kritikájával rögzítették. Különösen vonatkozik ez az egy időben nagy hullámokat vert Görgey-vitára, melyet Szeghi Kiss László (a mai legmodernebb történelemszemlélettel) már akkor helyesen látott.

Nézzük, mit olvashatunk a naplóban!

1849:

„június 28-án estvéli 7 óra tájban 7 Muszka egy káplárral bejöttek Miskolczba annak kijelentésével, hogy ők nem harcolni, hanem

békességet, csendességet eszközölni jöttek, kiket igen sokan körül vettek ugyan, de őket senki sem bántván, amint be jöttek, a szerint mentek ki a Városbul, de ezen nap a Megye házarul, és a Város házarul a Magyar Zászlók is be huzattak.”

„6-ik Juliusban Mijarovics János ügyvéd, Hirt nevezetű minortát s másokat katonák között, a Megye Házához fel kísértettek, mivel az Osztrák ellen, és különösen a Császár ellen beszéltek volna, ellenek az a vád tétetett, később kezességre kibocsájtattak.

És ha bár számosan voltak, kik kezességet vállaltak Mijarovics János hites ügyvédért, és Hendel nevezetű kalaposért s többekért, ezeket vasba kísérték gyalog katonák között Pest fele.”

„Miután Kossuth 10-ik Augustusban a teljes katonai hatalmat Dictatori Czómmel Görgei Arthur Fő Vezérnek által adván, s a Magyar Tábort Arad mellett egészen rábízván, a Táborbul el távozott, Görgei pedig, Rüdiger Cári Fő Tábornoknak 13. Augustusban magát és az egész Magyar Tábort neki által adta, és ennek példáját a többi Magyar Fő Tábornokok és Vezérek is követve fegyvereiket le rakták.”

Feljegyzi a naplóíró, hogy szeptember 2-án, miután a cári seregek lassan kivonulnak az országból, „...ezek helyét a császári katonaság foglalta el, hogy pedig jövőre nézve miképen fejlődnek ki Szegény Magyar hazánknak körülményei, jelenleg sűrű homályban fekszik, s csak a reménység nyújt némi megnyugvást, hogy a Mennyei Felség nem engedendi meg Magyar Ország végső el enyészését.”

„Meg jegyzésre méltó, hogy miután a Magyar, vagyis Kossuth féle Banknották összeszedetni, és beadatni rendeltettek, azok mennyisége általam összeszámláltván, a Miskolczon be adattak Száma volt 2838 darab 100-as 18713 d. 10-es (stb.), mind ezek összesen tettek: 763268/45 pengő pénzben, Nehézségek 225 font 30 lat.”

„A Katonai Ostrom állapot, és a Magyar nép nagy szorongatása, s nyomatása világosan ki tetszett a November 17-ik napján véghez vitt Császári parancsolat rendelve szerint, ugyan is azon napnak reggeli 10-11 óra között a Miskolcz Városi Órház, vagyis úgy nevezett Bacter ház előtt nagy tűz rakattatott, és a Szegénységtől, sőt bárkitől is beszédett Magyar vagy is Kossuth féle Banknották, miután a hely egy csapat gyalogság, és egy csapat lovas katonaság által körülvétezt, az összeszedett 2 ferslágban be rakatva lévén, azok a bentfekvő Császári Könnyű Lovas katonaság Ezredese G. Al-

berti jelen létében a tűzbe vették, meg égettettek. Nézők minél kevesebben voltak, mert vérzett Szíve mindennek, és sok átkok szórattak el az egészen kiűntetett zsarnokság, és erőszak eljárás alatt, ugyanis ily nagy csapást tenni egy egész ország lakossáin, meg foghatatlan bosszuállás, s sok leg ártatlanabb ember tönkre tétetett ez által. Nekem magamnak 55 Bankotta vagy is ugyan annyi ezüst forintom semmisítetett meg, és még csak reménység sem sugárzik, hogy csak valami részben is ki pótolhatnák a veszteség.”

„Egyéberánt miután tökéletesen be bizonyult, hogy Görgei Világos vár mellett az ott összejött Magyar honvédeket az oroszoknak fel adta, ha bár az igen erős Komárom Várban Klapka tábornok még darab ideig tartotta magát, mindazon által September vége fele alku-dozás után fel adta a császáriaknak, az feltételek közé tartozott, hogy Klapka Fő Tábornok és az egész komáromi vár őrizet szabadon mehessen ki, a tisztek fegyvereiket megkapván és azok szabadon hordatván. Görgei most szedi gyümölcsét árulásának Klágenfurtban csendesen lakozván 10 ezer forint évi fizetéssel.”

Meg említésre méltó az is, hogy miután az Osztrák minden Táborai a honvédek által semmivé tétettek, s már majd Bécsig voltak a Magyar táborok, ezek a rájött cári seregnek, mely 260 ezerre tétetik, kiket a Burkusok is mintegy 50 ezerrel szaporítottak, könnyen meg nem felelhettek, azonban ha a Magyar fővezérek között egyezés lett volna, ha Görgei a Kormányzó Elnök rendeletjeinek, mi szerint Görgeinek jóval előbb kellett volna Arad körül egyesülni a Bem és Dembinszki Táborával, eleget tett volna, még hosszabb ideig tarthatott volna a háborúskodás, de Görgei cselszövényei oda vitték, hogy ő táborát mintegy akarattal körülvétesse a cári és császári seregekkel, sem Bemmél, sem Dembinszkiével nem egyesült és így egy ember veszteség nélkül Világos váránál a harc és a háború gyalázatosan bérekesztetett, s Görgei az aradi, és egyéb helyeken és várban lévő hadi Tiszteket is felszólította a feladásra, s ha bár nehezen lehet hinni, hogy az oroszok a magyarok által le győzettek volna, legalább olly egyesség mellett lehetett volna a feladást tenni, mint Klapka végzette azt Komáromban, hogy minden tisztek és honvédek szabadon mehessenek haza.”

„Azonban nem így mentek a dolgok Haynau Osztrák Fő Tábornok és Császári Katonai Rögtön Ítéző Szék Elnöke és Fő Biztos előtt.

Ugyanis a pesti német újság szerint, volt Magyar Országai Miniszter Elnök Gróf Battyáni Lajos a szokott helyen agyonlővetett, az október elejétől szóló Pesti Német Újság szerint az Aradi Várba fogva volt Magyar Fő Tábornokok pedig, úgy mint Ittebey Kiss Ernő, G, Véchey, Damianich, Knezich, Pöltenberg, Nagy Sándor, összesen 13 Tábornok részint ott helybe főbelővettek, részint fel akasztattak, melynek híre igen nagy levertséget, el keseredést s fájdalmat okozott minden igaz magyar szívében.”

„Hogy pedig jövődőre nézve miképen fejlődnek ki Szegény Magyar Hazánknek körülményei, jelenleg sűrű homályban fekszik.”

Illy merő bizonytalanságokban, kellemetlen, és kedvtelen állapotban köszönt be Szegény Magyar Országára, és így Borsod Vármegeire nézve is az 1850-ik év.”

„Az Al Ispányi hivatal is meg szűnt, és lettek Köz Igazgatási Fő és Al Szolgabírák, valamint 5. törvénykezési Fő Szolgabírák, és eképen az egész Megyei Szervezet egy csapással megszünttetett. Szomorú csapás valóban a Megyékre, de az erő a hatalom, és Katonai Sujtó Ostrom állapot az egész országban mind ezeket életbe léptette. A Jó Isten tudja mi lesz még Szegény hazánkkal.”

A volt honvédtisztek császári hadseregbe történt besorozásával, így fiaival kapcsolatban is, a következőket jegyezte fel a naplóíró:

„Így folyt le valóban szomorú és keserves módon a Szülőkre és rokonokra ezen ujobbi ujonczozás, katonai vizsgálatok miatt az egész farsang anélkül, hogy csak egy táncz multság is lett volna. Valóban szép jellemet mutattak és bizonyítottak a Nők, mert vagy két ízben öszve jöttek ugyan is sok katonatisztek a táncz teremben, de sem leányok, sem asszonyok nem jelentek meg, fájlalván sorsokat az Iffiaknak, kiknek egymásutáni szigorú üldöztetése mély sebeket ejtett Női szíveken.”

„25. Novemberben ismét levél érkezett, hogy Kerületi Fő Ispányok az egész Országban csak 5-en lesznek, nevezetesen a Pesti, Sopronyi, Pozsonyi, Nagy Váradi és Kassai kerületekben. Vajha mi lett szegény Magyar Országbul, tehát az öt Fő Ispány fogja képviselni a Mágánásokat? Hanem mire jutottunk!”

„Szomorú és keserves fájdalmas az az eset is, hogy a Megyeháza jelenleg kaszánya lett, ugyan is Decemberben 18-án kezdődvén a katona ujoncozás, a Gyűlésekre szolgált terem is és hivatalos szobák katona állításra és laktanyává fordítatott, a régi szép rendszereknek nyoma sincs, sőt még az 1848, 1849-iki bizottmányi ülések Jegyző könyvei is bé szedettek. Illy változékony kormányzat, illy el keseredés mit foghat még szülni csak a Jó Isten tudja, mert mind ez ideig tartaték ostromállapot, és felállítatván az úgy nevezett Császári Királyi Csendőőrök, Szegény Magyar hazánk, úgy körül van hálózva a Német Minisztérium embereivel, hogy ez mozdulni sem tud, sem pénze nincs, sem fegyvere, mind untalan bé szedetni rendelik. Bár a Jó Isten megfordítaná ez állapotot.”

„Illy búsan, illy elkeseredett ki nézéssel lépett be az 1851-ik esztendő, mellynek elején, nevezetesen pedig egész Januárius és Február havában igen szép napok voltak, de köz multság nem tartatott, ha bár néhány ízben, főképen az itt létező Ezredes G. Alberti igyekezett a jó kedvet helyre állítani, a Szép Nemek dicséretére légyen mondva, közülük csak igen kevesen jelentek meg az erőltetett Multságokban, a nép leveretve, el csüggedve, és el keseredve, csak mag köréhez csatlakozott, s kerülte a mulató helyeket.”

Befejezésül ugorjunk át néhány évet és a napló utolsó mondatával, melyet az 1863. évi lengyel forradalom alkalmával jegyzett fel Szeghi Kiss László, zárjuk le a felelevenített múltat.

„Szinte hogy Magyar Ország mikor szabadul fel az Osztrák szerfeletti nyomorgatásából!”

Ezzel a mondattal zárult le a naplóíró élete is.

(Megjelent: A Borsodi Tájház Közleményei 5. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1999. 15-20. old.)

Izsó Miklóssal kapcsolatos emlékek

1849. ápril. 20.-án

A 17.-ik Zászlóalj Nagy Sarlótól levonulva, Esztergom Nána alá ért, az volt megbízatása, hogy az ellenség által elfoglalt Esztergom környékét figyelemmel kísérje és védje. Fazekas László százados volt az előőrs vezetésével megbízva, aki mindenképp felett szerette volna tudni, hogy hogy állnak a dolgok a Duna túlsó oldalán, hogy arról fellebbvalóinak értesítést adjon. A tulsó oldalán volt egy uricsalád özvegye, Szent György mező faluba, akinél sok honvéd menhelyet talált. A többi szolgálatot tett levelek átvétele és továbbításával.

Április 20-án este történt, hogy a század óhajását nyilvánította néhány megbízható embere előtt. No fiuk, kinek van bátorsága egy levéllel átmenni a Dunán? És onnan feleletet hozni? Izsó Miklós vállalkozott, ki bízva jó uszóképességébe és pénzébe. Hajnalba elindult. Szembe vele a tulsó oldalon Szent György mező és két vízi dunai malom, az innenső oldalon a nádasba bevezető gyalogut s ott a malomhoz tartozó csónak, belelépve a csónakba, neki a Dunának evezve, kormányozva, de alig ment felerészére a Duna szélességének a reggeli szürkületbe észrevette a híd végén sétálgató őr fegyver csillogását, amelyben az ellenséget ismerte fel. Bátorsága azonban nem hagyta el, hanem bevezett az egyik malomba, ott beszédbe elegyedett a hazafias molnár mesterrel és segédjével, s tudatta velük, hogy hova akar menni, a molnár és a segédje nehéznek találták az utat baj nélkül mert az egész falu Esztergom s környéke teli volt ellenséges katonákkal, hamar Izsó egy merészet gondolt, a segédtől jó pénzen ruhát vett s átöltözött molnár legénynek, jól belisztezve arcát haját, két zsák lisztet megvett, egyet a legénynek, másikat magának, bele a csónakba a két zsák lisztel, kiszálltak a partra, a legény az egyik zsákot, Izsó a másikat vállukra véve beállítottak Szent György mezőn az urinő udvarába, azt mondva: hazahoztuk a két zsák lisztet – az urinő Izsó intésére megértette a dolog állását, jól leszidta őket, hogy ilyen sokáig kellett a lisztre várakoznia: no jó, hát csak hozzátok be,

ide a kamrába, bevitték a zsákokat, s ott azon kéréssel átadta Izsó a megbízólevelet az urinőnek, hogy rejtse jól keblébe, mert ez mindkettőjük életébe kerülhet, aztán kijöve a kamrából az udvaron heverésző katonák közt az uriaszony utánok kiálltva: megálljanak hát, adok egy kis borraivalót, az urinő bement pénzért a szobába, s kihozta a már ottlévő értesítést is az ellenség állásáról, amit Izsónak lopva odacsusztatott. Így elválva, elsiettek ladikjukhoz, beveztek a malomba, ott megvendégelte Izsót a molnármester, ki is lelkesedéssel adta elő hazai szeretetét, aztán átöltözött, bucsutvett tőlük, ladikba ült, hogy századához siesen, de alig, hogy elhagyta a malmot, lehetett látni, hogy a tulsó oldalán a Dunának, ahol előtte való nap a 17. század zászlóalja megállt, ellenséges lovaskatonák sétálgatnak, mi volt tennivalója, minthogy az esztergomi oldalon lecsónakázott egy órányira, ott remélte, itt már csak nincs ellenség, át is ment, de csalódott, ott pedig az ellenség gyalogsága tanyázott, mit tehetett: elveszettnek érezte magát, míg a véletlenség segítségére hozta a falu kondását, aki hazafelé terelgette jószágait, kiszólt hozzá Izsó a partra „Hé atyafi, egy szóra” – az odament, jópénzért megértette a dolgot, ruháját megosztotta Izsóval, így aztán ketten hajtották a rőfögő állatokat a nyugodtan heverésző ellenséges katonák mellett de nem a falu felé, mert a kanásztól értesülve, hogy a magyar katonák, még a délelőtti órákban lehúzódtak Vác felé s így elhagyva az ellenség táborát, a kölcsön ruhát visszaadva, beért a faluba estére, hol is kocsit fogadott és sietett századához, ahol is a hozott értesítést átadva századosának, ami igen fontos és hasznos ügyeket tartalmazott Komáromból, amelyben intik a vezérlő tábornokot, hogy ne siessenek Budavár bevételével, amely igen nagy áldozatba fog kerülni. Ezen fontos ügy elvégzéséért szép jutalmat és egy csillagot kapott Izsó.

A bujdosás

1850-ben Kurityán nevű faluban találkoztunk Izsóval, mint erdészsegéd gróf Pallavichinyinál, feltűnt a grófnak szabadságszerető viselete, miközben el is árultatott kiléte. A gróf magához rendelte és kérdőre vonta multját és kilétét, amit Izsó nem tagadott, a gróf azt a kérdést intézte hozzá, hogyha, mint ellenségek a csatatéren épp így, mint most szembetalálkoztunk volna, mitévő lett volna: Izsó őszintén

azt mondta, hogy megadásra szólítottam volna a gróf urat, s nem adtam volna meg magamat? Kérdi a gróf: lelövöm a gróf urat, mondá Izsó, tetszett a grófnak az őszinte nyilatkozat. No lássa, ezen szavai után nekem sincs más tennivalóm, mint azonnal az előjáróság elé állíttatni önt.

Másnap elhagyta az erdészeti állást és az előjáróság felügyelete alatt, mint hadkötelezett Edelénybe kísértetett sorozatra, ott a sorozóbizottság közt egy hadi jóbarátjával találkozott, kivel tudatta helyzetét s az azt ajánlotta neki, hogy meneküljön, de hogy? s mikor? Ezen jóbarát bevezette azon szobába, ahol a besorozott katonáknak a hajukat levágják, s így jött ki a helyiség bírájától elbucsuzni, mint besorozott katona.

Még azon éjjel jóbarátja segélyével eljutott Kara nevezetű faluba, honnan tudatta szüleivel helyzetét, kérte atyját, hogy a karai erdőn keresse fel az erdei lak közelében, a találkozás megtörtént. A bujdosás megkezdődött, a nappalt mindig ott töltötte, ahol senki sem járt, élelmet hol édesatyja, hol Józsi öccse vitte utána, mivel levelezni veszedelmes volt – többek közt 51-ben január 2.-án Józsi öccsétől a karai erdőhegy ormán alkonyatkor elbucsuzott, ő Kara falunak s öccse a szülőházhoz indult. Később Izsót egy csoport Farkas észrevette, futásnak eredt s a farkasok utána. S mikor látta, hogy a farkasok kiabálása dacára is majd beérik, felmászott egy fára, a farkasok alól s ő a fatetőn reggel 5 óráig s óhajtoztak egymásra.

A farkasoktól megszabadulva beért az erdő alatti juhásztanyára, elmondta ott a farkasokkal való kalandját, s e jószívű embernek szíves látására talált, kik még meleg reggelivel is megvendégték, de az éjjeli hideg annyira erőt vett rajta, hogy beteg lett és e jóemberek szivességét igénybe kellett venni, kik is a legnagyobb készséggel osztották meg segédkezésüket.

Innen indult a bizonytalan utra, mindig éjjel, nappal félrehuzódott – s így 8 napi utazás után felért Zsip nevezetű faluba, hol nagyatyja falusi rektornál talált egypár hétig menhelyet, s onnét jutott Rimaszombatba, Jakovecz nevű kőfaragóhoz, s ott tanulta a kőfaragóságot. Ez idő alatt ismerkedett meg hazánk nagy szobrászával, Ferenczyvel, ki felismerte benne a tehetséget, gyermekeként megszerette és a legnagyobb odaadással oktatta s vezette be a művészet titkai-
ba, mit oly rövid idő alatt elsajátított, hogy mesterét is meglepte. De

a bujdosás napjai nem könnyültek. Ferenczy, ki tanítványához sok reményt kötött, azon volt, hogy magasabb kiképzés végett menjen minél előbb, szobrászati akadémiára, ez a lelkes mester elkövetett mindent, hogy külföldi utlevelet szerezhessen neki és hogy küldje Rómába, hol Ferenczynek egyik jóbarátjánál már munkája is biztosítva volt, de az utlevél megszerzése egy oly keresett egyénnek, mint Izsó, igen kényes volt minden jóakarás mellett is, késleltetett. Így telt néhány nap nap után. Az ipariskolában rajzolni tanították. Ferenczy-nél dolgozott, s mindenütt más neve alatt. Ezidő alatt faragta Ferenczy kazinczy szobrát a muzeum részére, ferenczy megbetegedvén és Izsóra bízta annak bevégzését, de ezidő alatt 1855-ben felismerték, munkáját a majdnem egészen kész Kazinczy szobrot otthagya, pestre menekült az elfogatás elől. Pesten hol egyik, hol másik kőfaragónál napszámoskodott, mivel igen sok munkás és kevés munka volt, neki kevés jutott, ki még biztonságban sem járhatott.

Ekkor épült a Lánchíd jobb s baloldalán lévő kis épület, annak a felső kőfaragó munkáit ő faragta, de az is elfogyott, ismét munkanélkül volt.

Eközben Ferenczy s több jóakarói szereztek egy Bécsbe szóló utlevelet, s ezzel 1857-ben Bécsbe ment, hol egy hónapi várakozás után bejutott Meixner nevű szobrászhoz...

(Forrás: Izsó József: Epizódok Izsó Miklós életéből. In.: Izsó Miklós levelei / Szerk.: Soós Imre. Múzeumok Központi Propaganda Irodája. Budapest, 1958. 107-115. p. [A szöveget az eredeti helyesírás szerint adták közre.]

A Szózat zeneszerzője

Bukovszky Péter őrnagy, a 14. honvédszászlóalj parancsnoka 1849. március 4-én, Tiszafüreden a következő jelentést intézte a VII. hadtest főparancsnokságához Polák Vilmos őrnagy, dandárparancsnok és Poeltenberg Ernő ezredes, hadosztályparancsnok láttamozásával:

Egressy Benjámin főhadnagy és Nándory Pál alhadnagy urak a múlt hó 27-én történt ütközet alkalmával a csatatérről megszökvén; – alázatosan kérik a hadosztályparancsnokság, hogy ezen két tiszti helyeknek más alkalmas egyénekkel leendő betöltését megengedni méltóztassék.

Görgei március 18-án a következő háttérrel látta el a jelentést:

Ensel hadbíró úrnak oly utasítással, hogy Nándory Pált, ki a 45. számú hivatalos Közlöny és Egressy Benjámint, ki közhír szerint Debrecenben tiszti állásáról lemondott:

a haditörvény ama rendelete értelmében, mely szerint a katona, mindennemű vétségeiért, melyeket mint katona elkövetett, még lemondása után is feleletre vonható: haditörvényszék elé idézze, s az idézményt a hivatalos Közlönyben szokott módon közzétesse.¹

Egressy Béni főhadnagy 1849. március 2-án Ároktőről jelentette a 14. honvédszászlóalj parancsnokságának, hogy megromlott lábai „nem állhatják tovább a hadjárás sanyarúságait”, ezért lemond tiszti rangjáról. (Az életrajzi irodalom szerint Egressy láblövést kapott Kápolnánál.)² A beadvány csak március 19-én, Mezőkövesden érkezett meg a zászlóaljparancsnoksághoz. Bukovszky ezt követően még aznap továbbította azt a fővezérséghez további intézkedés végett. Mjk százados, segédtiszt továbbította Ensel hadbíróhoz.³ Később április 5-én Nándory Debrecenben Mészáros Lázár hadügyminiszterhez írott beadványában szolgálatképtelenségére hivatkozva lemondott tiszti rangjáról. Mint írta, „Iglónál történt ütközet alkalmával a földre terítettem az ellen lovassága által, s így történt, hogy egész divíziók

ugyanazon a helyen történt átvonulása következtében lovak által összetapostattam. mely alkalommal kiválólag egy ló hátam gerincére tapodván, mellemet össze zusztá [sic!], minek következése az, hogy mellem gyengesége miatt 100 lépést sem tehetek hosszabb pihenés nélkül”. A hadügyminisztérium elfogadta a lemondást.⁴

Március 18-án Görgei az ügyről jelentést tett Mészároshoz is:

Nándory Pál és Egressy Benjámin 14-ik honvéd zászlóaljbeli főtiszték a nevezett zászlóalj parancsnokának jelentése szerint a kápolnai ütközet alkalmával a csatatérről megszöktek.

*Mielőtt törvényes megfenyítettésük iránt a szükséges lépések megtétethettek volna: nem csekély megütközésemre, a hadügyminisztériumnak a Közlöny 45. számában A. H. 5020-5041-5086. számú rendelvénye szerint Nándory lemondása, – anélkül, hogy eziránt kérdés tétezt volna közvetlen eljáróságához – elfogadtatott. – S mint értesemre esett, Egressy Benjáminnak hasonló kiadatott az elbocsátási levele. Miután az osztály elnökének s a hadügyminisztériumnak a hadsereg előtt közzétett rendelvénye szerint a csatatérről gyáván megszökö főtiszték érdemlett büntetésük vételeül haditörvényszék elébe állíttatni parancsoltatnak: s miután elbocsátási levelüket egyedül vétkes és hazug rábeszéléssel eszközölhették ki, – mert gyalázatos tettük tudtával a hadügyminisztérium semmi esetre sem bocsáthatta volna el őket büntetés nélkül – ennél fogva őket, mint szökevényeket, következőleg az ország elnöke, s a hadügyminiszter nyilvános és közhírré tett rendelvényei ellen cselekvőket, április 4-én tartandó haditörvényszékre idéztettem. S felkérem a tisztelt Hadügyminiszter urat, mikint őket az esetre, ha Debrecenben tartózkodnának, mint szökevényeket őrizet alatt seregemhez küldeni méltóztassék.*⁵

A minisztérium igazságügyi osztálya április 6-án írt a katonai és az elnöki osztályoknak. Az elnöki osztállyal tudatta, hogy Egressy és Nándory mindmáig nem érkeztek meg Debrecenbe; a katonai osztálytól pedig megkérdezte, hogy Egressy és Nándory lemondása az osztályigazgatóság tudtával és beleegyezésével történt-e? A katonai osztály április 9-én válaszolta, hogy Nándory március 5-én jelent meg Debrecenben, s nyújtotta be lemondását, amiről az oklevelet személyesen vette át. Egressyről csak azt tudni, hogy nem a 14., hanem a 13. zászlóaljhoz volt kinevezve, de egyik zászlóalj felterjesz-

tett tiszti létszámában sem szerepel. Ennek okát a katonai osztály nem ismeri, mert a leköszönését sem a zászlóaljparancsnokság, sem maga Egressy nem jelentette.⁶ Április 25-én Egressyt kinevezték zászlóaljához főhadnaggyá, s a még Ónodon lábadozó beteg szekérre ült, hogy bevonuljon alakulatához. Komáromig jutott, s bizonyosan tudjuk, hogy július elején már ott volt, mert a várban találkozott unokaöccsével, Egressy Ákossal, a 47. honvédszászlóalj főhadnagyával. Egressy Ákos feljegyzése szerint Béni „még mindig szenvedőn, bepólyált lábbal feküdt egy zsúp szalmán az udvaron”. Itt, Komáromban írta meg a nevezetessé vált Klapka-indulót, s mint a II. hadtest zenekarának vezetője fejezte be a szabadságharcot. A kapituláció feltételei következtében büntetlenül távozhatott 1849 októberében az erődből.⁷

Jegyzetek

- ¹ *Hadtörténelmi Levéltár (Budapest) 1848-49. 15/440a.*
- ² *Egressy Ákos: Emlékeim az 1848-49-dik évi szabadságharcz idejéből. Bp. é. n. [1893] 130. p. Bérczessi B. Gyula: Tollal – lanttal – fegyverrel. Egressy Béni élete és munkássága. Bp. 1986. 146. p.*
- ³ *Hadtörténelmi Levéltár 1848-49. 15/440., 15/440b.*
- ⁴ *Magyar Országos Levéltár (Budapest) H 84 Hadügyminisztérium. Igazságügyi Osztály. 1849:1072.*
- ⁵ *Magyar Országos Levéltár HM Ált. 1849:7196. „A hadügyminisztérium katonai osztályának oly megkéréssel, hogy e jelentés visszavárása mellett ide tudassa, valljon bent érintett 14-d honvéd zászlóaljbeli főtisztek szolgálatból elbocsájtatvák-e vagy sem? – Debrecen, március 28-n 1849. – hadi igazságügyi oszt. főnök – Meirhofer őrnagy, hadbíró”.*
- ⁶ *Magyar Országos Levéltár HM Ált. 1849:9397. Egressyt valóban a 14. honvédszászlóaljhoz nevezték ki, de már okt. 23-án áthelyezték a 13. honvédszászlóaljhoz, hadnagyi rangban. Az iratok tanúsága szerint azonban az áthelyezésre ténylegesen nem került sor.*
- ⁷ *Egressy Ákos: Emlékeim az 1848-49-dik évi szabadságharcz idejéből. Bp. é. n. [1893] 131. p. Bérczessi B. Gyula: Tollal – lanttal – fegyverrel. Egressy Béni élete és munkássága. Bp. 1986. 146-148. p.*

(Forrás: *A köpködős főhadnagy, a lyukas zsebű százados, az önkényeskedő nemzetőr és a többiek: Hadbírószági és fegyelmi ügyek a VII. hadtestnél, 1849. február-április / Hermann Róbert = FONS IV. évf. 2. sz. 1997. 325-355. p.)*

Cselenyák Erika

Gróf Pallavicini Roger, a nemzeti ügy elbuktatója

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc története nemcsak a dicső napokról szól, hisz voltak kerékkötői is a szabadságharcnak, elsősorban a főnemesség körében. Úgy gondoljuk, hogy összeállításunk akkor lesz történelmileg hiteles, ha a térségünkben is előforduló, a szabadságharc ellen munkálkodó gróf Pallavicini Roger, szendrői és kurityáni birtokos esetét is közöljük (*A szerk.*)

Cselenyák Erika: Egy fejezet Szendrő történetéből: gróf Pallavicini Roger, a nemzeti ügy elbuktatója című, a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara Történelem Szakán készített dolgozatából közlünk részleteket az alábbiakban. A dolgozat 2005-ben készült.

Borsod vármegyében – mint már korábban említettem – lassan haladt a katonai szervezkedés. A miniszterelnök 1848. április 21-én kelt rendelete alapján a megye mind a négy járása (így a Szendrői járás is) egy-egy választmányt küldött a nemzeti őrsereg összeírására. Nyáron megkezdődött a toborzás, melynek központja Miskolc volt, a polgári biztos pedig Sütő János. A megyében, néhány kivételtől eltekintve, nem lelkesedtek az emberek. Felszólították a lakosságot, hogy a fegyvereiket engedjék át a honvédelemnek, de a nemesség erre nem volt hajlandó.¹

Ilyen körülmények között készülődött Szendrő városa is a harcokra. Nem tekinthetjük egyedülálló esetnek azt, ami Szendrőben történt. A lakosságnak elég volt annyi, hogy a település közösségének egyik megbecsült tagja ellenállásra készítse őket.

A megyei Bizottmányi ülésekről készült jegyzőkönyvek² egyértelműen bizonyítják, hogy Szendrőben nem volt zökkenőmentes a honvédelmi készülődés. A szervezkedés nehézségét hűen tükrözi az 1848. augusztus 21-én megtartott bizottmányi ülésről készült jegyzőkönyv.

Szendrő városában is sorshúzással döntötték el a nemzeti őrseregben való részvételt. Már azzal probléma volt, hogy nem jelentek meg a sorshúzás alkalmával annyian, amilyen létszámot biztosítani

kellett volna. Az emberek megszöktek a sorshúzás elől. A jegyzőkönyvben a következő olvasható:

„Szendrő városában a kiállítás körül intézkedett küldöttség jelentvén, hogy a kiállítandó 12 nemzetőrből kiállítatott 7 fő s nemzetőröket a sorshúzásból megszökött 32 nemzetőrök által (...) ³ állítandóknak. Jelenti tovább, hogy ezen 32 egyénből 18 megjelenvén, 3 maga helyébe egyet állított 14 pedig sorsot húzott.

Ezek közül 4 húzván ki a menősorsot, egy a menendők közül alkalmatlannak találtatott fogvatkozás miatt, e helyébe a 13 meg nem jelenők közül még egynek ki állítása iránt kér utasítást.

Miután a sorshúzás elől megszököttek megyei határozatnál fogva már ennél fogva is kiállítottaknak tekintendők, a kiállítási küldöttség oda utasíttatik, hogy a sorshúzásra meg nem jelentek közül a még hiányzó egy nemzetőrt kiállítván, ezen szökevények által kiállítatott s nemzetőr felszerelési költségeinek előállítására a szökevény nemzetőröket egyetemesen kötelezze.”⁴

A jegyzőkönyvből élénk tárul az a hangulat, amely igencsak rányomta bélyegét a honvédelmi készülődésre. Az iratból kiderül, hogy Szendrőben az emberek nem bíztak a szabadságharc sikerében, így nem mentek el a sorshúzásra, annak ellenére, hogy kötelező volt. Feltételezhető, hogy ez a hozzáállás is hozzájárult a Szendrőn történt későbbi eseményekhez. A hadrafogható férfiak nem kívántak részt venni a hadgyakorlatokon.

Ha egy településen már a toborzáskor ellenállás bontakozik ki, akkor a honvédelem szervezőinek már ekkor meg kellett volna keresni a problémák okát. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy ez az eset nem példa nélküli, hiszen más településeken és megyékben is számtalanszor megtörtént hasonló eset, valamint azzal is, hogy a megyei készülődés során a szendrői toborzás, valamint a városban kiállított nemzetőrség csupán egy kis hányada volt a megyei haderőnek. Az országban általános probléma lehetett, hogy az emberek kezdetben nem látták feltétlenül az életkörülmények javulását a harc megkezdésétől. Ezzel a rövid megjegyzéssel nem áll szándékomban „rossz” képet festeni Borsod megyéről a szabadságharcot illetően, hiszen mint tudjuk, a kezdeti nehézséget leszámítva az emberek lelkesedése a későbbiekben itt is megvolt. Inkább arra kívánom helyezni a hangsúlyt, hogy ilyen helyzetben „veszélyes” lehet, ha fel-

tűnik egy „nemes úr”, aki a királyához mindig lojális arisztokrácia tagja és ellenállásra szólítja a lakosságot.

Ilyen körülmények között lépett a színre gróf Pallavicini Roger, aki Szendrő közösségének ekkor már megbecsült tagja volt. 1848 nyarán azt mondta a lakosságnak, hogy nem kötelezhetik őket a hadba vonulásra, amíg a fekete-sárga zászlót és a király pecsétetes levelét nem látják.⁵

Ez a kijelentése nevetséges, hiszen a Habsburg uralom elleni szabadságharcra való készülésre soha nem fog érkezni pecsétetes királyi parancs.

A bizottmányi ülések iratai arra engednek következtetni, hogy amikor a toborzás megkezdődött, már a lakosság valószínűleg Pallavicini hatására mutatott ellenállást. Ennek bizonyítéka az 1848. augusztus 7-én kelt jegyzőkönyvi bejegyzés:

„Felolvastatott ez alkalommal Gróf Pallavicini Roger nevében (...) azon folyamodvány, melyben (...)”⁶ nyomozatban lázítás irányában magát lehetővé téve kihallgattatni kéri.”⁷

Ennek következtében világossá válik, hogy Pallavicini már a miniszterelnöki rendelet – melyben a toborzás megkezdését irányozták elő – után nem sokkal, 1848 nyarán lázadásra szólította Szendrő lakosságát, bár a pontos időpontja nem derül ki.

Annyi azonban bizonyos, hogy Pallavicini kijelentése után megindult ellene az eljárás lázítás ügyében. Megkezdődött a tanúk meghallgatása, amelyről két jegyzőkönyvi bejegyzés is készült:

„Pallavicini Roger lázítással vádolt Gróf abbeni perben több tanúk meghallgattatnak.”⁸

Azonban magukról a tanúvallomásokról nem találtam használható iratot. Ez következhet abból a zavartságból is, amely ezt az ügyet körülveszi, de oka lehet az is, hogy nem maradt fenn.

A tanúk kihallgatásáról szóló rövid jegyzőkönyvi bejegyzés után azonban nem indították meg azonnal az eljárást:

„Pankovics András s több halál okozással vádolta Szendrői lakosok elleni perben egy nyilatkozat meghitelesített. Pallavicini Roger Gróf elleni perbeni fogatása függőbe hagyni rendeltetett.”⁹

Az ügy felfüggesztésének oka az lehetett, hogy Szendrő városában ezt a bizonyos gyilkossági ügyet nyomozta a Törvényszék és nem kívánt foglalkozni Pallavicini lázítási ügyével. Annyi bizonyos,

hogy a fenyítő *pernek* nevezett eljárást végül is lefolytatták. Mindközben gróf Pallavicini Roger érezvén, hogy nem fogja tudni tisztázni magát, jelentkezett a szendrői nemzetőrségnél, hogy ő is hadba kíván állni, majd miután ezt megtette, – természetesen nem gondolta teljesen komolyan, hogy ő is beáll a nemzetőrök közé –, kérte felmentését arra hivatkozva, hogy ő tulajdonképpen kurityáni lakos, így ő ott köteles szolgálatot teljesíteni.

„Pallavicini Roger Gróf a Szendrői nemzetőri szolgálattól mint-hogy Kurityánba lakik magát felmenteni kéri – Szalay Pál.”¹⁰

Azt a látszatot kívánta kelteni a gróf, hogy ő is szolgálja a nemzeti ügyet. Feltételezhető, hogy az volt a hátsó szándéka, hogy ezáltal az ellene indított fenyítő perben számára kedvező ítélet születik majd. Mindezt *annak* tudatában tette, hogy mire megkapja a felmentést Szendrőből arra hivatkozva, hogy ő Kurityánban köteles szolgálatot teljesíteni, addigra Kurityánban már nem lesz szükség az ő nemzetőri szolgálatára.

Ez így is történt, mert mire jelentkezhetett volna az ottani nemzetőrségnél, addigra Kurityán kiállította a szükséges létszámú sereget. Így végül is gróf Pallavicini Roger „megúsza” a hadba vonulást.

Miközben a gróf azon fáradozott, hogy felmentesse magát a sorozás alól, döntés született az ellene folyó perben:

„1848. szeptember 13. Borsod megye részéről Dominkovics Lajos¹¹ elnöksége alatt, Pudinszky József, Pikta Miklós, Duronelly Alajos, Lukács Lajos, Szathmáry Pál, Zsóry Flórián, Katona Mihály törvényszéki bírák, Pap József helyettes szolgabíró, Bakó János tiszti főügyész, Faragó György tiszti alügyész, Szűcs Samu helyettesített jegyző jelenlétében megtartott Törvényszék alkalmával.”¹²

A törvényszéki ülésen röviden tárgyalták az ügyet, melyet a jegyzőkönyvbe is bejegyezték. Ennek szövege nehezen olvasható, mégis a lényege azért érthető. Leírja, hogy gróf Pallavicini Roger ügyében a tanúk meghallgattak és ellenük kifogásolható körülmény nem hozható fel. A fenyítő perben hozott ítélet pedig a gróf számára kedvező, ugyanis az eljárás ellene felhagyatott.

„Tiszti ügyészi hivatalunknak megyebeli kurityán helységében lakos gróf Pallavicini Roger mint lázítással vádolt alperes elleni fenyítő ügyében ítéltetett.

A 4. sz. alatti egyének újabb kihallgatása a 2. 9. 10. sz. alatti tanúknak valamint a 4.hez 3. sz. alatti csatolt alperesi tanúknak meghitelesítése, s ezeknek a mennyiben szükséges lenne az alperesi szembesítése elrendeltetik, a tanúk ellen felforogható kifogás és (...) a szokott írások (...¹³) joga mind két félnek felhagyatván.

Melly ítélet folytában a 2. ik sz. alatti 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 12. és 3. sz. alatti és 4. sz. alatt csatolt 2. 5. 6. 7. 8. számú tanúk meghitelesítették.”¹⁴

Az idézett jegyzőkönyvi szöveg tehát egyértelműen bizonyítja, hogy gróf Pallavicini Roger ellen folyó peres eljárás befejeződött, anélkül hogy elmarasztalták volna a lázítás elkövetése miatt.

Azonban a történet ezen a ponton még nem ért véget. Hiszen az 1848 szeptemberében hozott ítélet korántsem jelentette azt, hogy az ügy már soha nem kerül újra elő. Pallavicininék ebből a szempontból nem volt szerencséje. A lázítási ügye körül néhány hónap múlva újabb botrányos események történtek.

A lázítás után lecsillapodott a hangulat a városban, a lakosság viszonylag nyugodt körülmények között készülődött a hadba vonulásra, várva a parancsot. 1848. szeptember és 1849. január között tudomásom szerint egyetlen zavargás történt Szendrő városában. Ez 1848 októberében történt, amikor is a szendrői és szalonai nemzetőrök közül egy több főből álló csoport megszökött és botrányosan viselkedett. Az erdőbe vonultak és éjszaka garázdálkodtak a környéken, seregestől hajtották el a ludakat az udvarokról. Ezt azért merték megtenni, mert azt gondolták, hogy ők úgysem a polgári hatóság alá tartoznak.¹⁵

Véleményem szerint a botrányos viselkedés hátterében megint csak gróf Pallavicini Roger állhatott, bár erre nem találtam írott bizonyítékot sem a levéltárban, sem a szakirodalomban. Azonban az 1848 nyarán történt események távlatában feltételezhető, hogy nem maguktól szöktek meg a nemzetőrök, hiszen tisztában kellett lenniük a tetteik következményeivel, hanem valószínűsíthető, hogy a gróf is közrejátszott ebben a történetben. Azért merem ezt kijelenteni, mert az 1849. évi januári események is ezt a feltételezést támasztják alá.

1849 januárjában újra előkerült gróf Pallavicini Roger neve a törvényszéki iratok között.

A megye szerepe is megváltozott ekkor a szabadságharcban. Ed-
dig ugyanis kisebb megmozdulásokon kívül gyakorlatilag alig-alig
történt harci esemény Borsod megyében, most kiéleződött a helyzet.
Miközben Schlick Kassán várakozott, Mészáros Lázár támadásra ké-
szülődött. 1848. december 26-án a szikszói csata nem hozott sikert,
ugyanis néhány golyó a lovasok közé került és a csapatok szétfutot-
tak Miskolc irányába.

Mészáros Miskolcnál akart megütközni, azonban Schlick vissza-
vonult. Végül 1849. január 4-én, Kassán megtörtént a csata, amelyet
a magyarok elvesztettek. A magyar sereg Dessewffy ezredessel Mis-
kolcon maradt. Pest felől Windischgrätz herceg Schulzig Ferenc al-
tábornagyot küldte Schlick támogatására. Schulzig ellenállás nélkül
1849. január 25-én elfoglalta Miskolc városát és hódoló nyilatkozatot
kért, azonban Windischgrätz herceg nem volt elégedett a szerinte
visszafogott szövegű nyilatkozattal.¹⁶

Ebben a helyzetben gróf Pallavicini Roger is úgy érezte, hogy el-
érkezett az ideje, hogy lépéseket tegyen ügye érdekében. Ezért 1849.
január 26-án, egy nappal Miskolc város elfoglalása után gróf Pal-
lavicini állítólag az ifjú Windischgrätz herceggel az oldalán megie-
lent a védőügyvédjénél, és arra kényszerítette, hogy adja át a haza-
árulási perének (itt már nem egyszerű lázításról beszélünk) összes
iratát, és közölték a védőügyvéddel, akit Szűcs Jánosnak hívtak,
hogy az erőszak alkalmazásától sem riadnak vissza abban az esetben,
ha nem teljesíti követeléseiket. Az ügyvéd engedett az erőszaknak és
átadta a birtokában lévő összes iratot. Az iratok ezután gróf Pálffy
Mórichoz kerültek.¹⁷

A leírtakat három, 1849. január 26-a után keletkezett törvény-
széki irat is bizonyítja.

Kiderül az iratokból, hogy már nem fenytő per folyik gróf
Pallavicini Roger ellen, ahogyan korábban olvashattuk a bizottmányi
illetve törvényszéki ülések jegyzőkönyveiben, a vád már súlyosabb,
és a jegyzőkönyv szerint tisztí ügyészi pert indítottak ellene.

Az első irat 1849. február 15-én keltezett jegyzőkönyvi kivonat,
melyben az aljegyző leírja értesüléseit, hogy a császári sereg január
25-én megszállta Miskolcot, és azóta az újonnan kinevezett tisztvise-
lők sorozatos törvénytelenégeket követnek el. Ennek egyik példája,

hogy a császári sereg egyik tisztje elvitte a Pallavicini-ügy peres iratait védőügyvédjétől.

„K[özpon]ti Sz[olga]bíró Vadnay Barna úrnak!

1849. február 15-én Miskolczot megszállott Cs[ászári] sereg kényszerítésére kinevezett tisztviselők által elkövetett törvénytelenések, s az ezeknek nyomára vezető alispáni naplók megvizsgálásával megbízott kiküldöttek (...) értesülvén e választmány mikép a gróf Pallavicini Roger ellen folyamatban lévő tiszti ügyészi per, a védőügyvédjétől a Cs. sereg egyik tisztje által elvitetett, ezen tény valóságáról hiteles (...) (...) ¹⁸ végett Balkó János főügyész, s Vadnay Barna K[özpon]ti sz[olga]bíró urak kiküldetnek.

Apostol József aljegyző. ’’¹⁹

Az aljegyző, Apostol József értesült a történekről, azonban, hogy bizonyosságot nyerjen, kiküldte Balkó Jánost és Vadnay Barnát, hogy vizsgálják ki az ügyet.

Az irat hátoldalán olvasható egy megjegyzés Vadnay Barnától, melyben leírja, hogy bár ő maga a címzettje az írásnak, mégis továbbítania kell Szűcs Jánosnak, aki gróf Pallavicini Roger ügyének védőügyvédje.

„Szűcs János úrnak a végett adatik tovább, hogy e tárgybani tudomását nyilatkozatban mielőbb terjessze a küldöttség elébe.

Miskolcz 27/II. 1849.

Központi szolgabíró Vadnay Barna ’’²⁰

Balkó János és Vadnay Barna a vizsgálatról az alábbi jelentést készítette:

„A gróf Pallavicini Roger ellen folyamatban volt tiszti ügyészi pernek a Miskolczot megszállott ellenséges sereg egyik tisztje gróf Pálfi Móricz²¹ által lett elviteléről szóló tiszti jelentés.

A megyei honvédelmi választmánynak folyó évi februarius 15-én költ és ugyanezen szám alatt vissza-rekesztett kegyes határozata által a létetvén nekünk alóliartaknak kötelességünkbe, hogy a g.[róf] Pallavicini Roger ellen folyamatban volt tiszti ügyészi pernek, a Miskolczot folyó évi január 25-én megszállott cs.[ászári] sereg egyik tisztje által lett elviteléről szerezzünk hiteles tudomást, s e dolog mi-benlétéről szóló jelentésük hivatalosan jelentjük a tisztelt bizott-

mánynak: hogy mi a fent érintett gróf ellen folyamatban volt tiszti ügyészi perben védőül állított ki t[ekintet]es ügyvéd Szűcs János urat kihallgatván; ennek a 2 szám alatti nyilatkozatául eléggé világos, hogy a császári ellenséges seregnek Miskolczra lett bejövetele utáni napon szálla g. Pallavicini kíséretében bizonyos ifjú herczeg Windischgrätz huszár tiszti egyenruhában megjelenvén, neki gróf Pálfi Móricz meghagyásából a kérdéses pernek előadását és vele a csak most érintett gróf Pálfi Móriczhoz leendő menetelét – elfogatási fenyegetődzés közt – megparancsolta, mit ő a hatalom szónak engedve a sokszor érintett grófnak elő és át is adott, és bár magát igazolhatása végett az arrúl adandó nyugtatványt kétszer is sürgette, tőle semmi megesmerő írást nem kapott.

Kelt Miskolczon (...) ²² 1849.

Tiszti főügyész, Balkó János; Központi sz.[olga]bíró, Vadnay Barna; és Vadnay Bertalan ²³ aláírásával.

Az alábbi levéltári irat Szűcs János levelét tartalmazza, melyet Vadnay Barnabás felszólítására írt a tőle elvitt peres iratokkal kapcsolatban:

„Tekintetes Vadnay Barnabás Úrhoz Borsod Vármegye központi Szolgabírájához intézett nyilatkozata.

Tisztelt Központi Szolgabíró Úr!

Méltóztatván a megyei honvédelmi választmány határozatának közlésével felszólítani, hogy a Gróf Pallavicini Roger ellen folyamatban levő tiszti ügyészi pör elvitetése iránti tudomásomat minél előbb nyilatkozatban adnám be.

A tisztelt határozatnak ide vissza rekesztésével alázattal előterjesztem miként a Császári seregnek Miskolczra történt bejövetele utáni napon délelőtt, megjelent nálam Gróf Pallavicini kíséretében bizonyos ifjú Herczeg Windischgraätz, huszár tiszti egyenruhában, s Gróf Pálfi Móricz meghagyásából parancsolta, hogy a kérdéses pört minden hiány nélkül, – és Szalay Pál Szolgabíró Úrnak azon levelét, mellyben Gróf Pallavicini mint nőtelen (?) nemzetőrt, a Szendrői őrség részéről, Szentpéteren leendő megjelenésre kötelezte, adnám elő – nem teljesítés esetében parancsolatához, elfogatási fenyegetést adván. – Miután a pörnek nálam – mint védőnél léttét nem tagadhatam, a hatalom szónak engedve, elő adnám a pört azon kéressel: hogy

magam igazoltatására írással nyugtassanak meg: mit a Herczeg megígérve véle együtt Gróf Pálfi Mórhoz menetelre kötelezett, – ki a pört tőlem által vévén szinte ígérte, hogy írása által meg nyugtatand. Ez azonban két ízbeni sürgetésemre is csak ígéretben maradt, én pedig kérségnél egyebet nem tehettem a hatalmaskodó ellenség ellenében.

A fentebb érdekelt levelet, a gróf felmentését kérő folyamodáshoz csatolva beadván a Megyei honvédelmi bizottmánynak, onnan Szalay Pál Szolgabíró Úrnak adatván ki, a Herczegnek elő nem adhattam, és mivel miatta mindenféle fenyegetésekkel szorongatott, magam igazolására hivatkoztam azon választmányi jegyzőkönyvre, melly erről szólván, hívéem, hogy a kiadott iratok számát is kimutatni, s ekként állításomat igazolni fogja; – e végett a megyei levéltárnak és Török Sándor Jegyző Urak is nyugtalanítottak, de a jegyző könyvből semmi ki nem jöven igazolásomra, újjólag zaklattattam, míg végre bele fáradva nyilvánítám: hogy állításomat kész vagyok esküvel pecsételni, s ha ennek sem hisznek ám ha kedvök telik benne, lövessenek föbe, így végre fel hagynak zaklatással.

Ennyiből áll a mit e tárgyra nézve tudok, s a tekintetes Szolgabíró Úr által a tisztelt választmány elibe nyújtott ezen alázatos előterjesztésemben jó lélekkel nyilatkozhatok.

Alázatos tisztelettel maradván. Miskolczon Február 28-án 1849.

Tisztelt Szolgabíró Úrnak.

Alázatos szolgája Szűcs János, ügyvéd”²⁴

Ezen irat volt az utolsó, amit az ügygel kapcsolatban találtam a levéltári kutatás során. A szakirodalomból azonban kiderül, hogy volt folytatása az ügynek. Bár a szakirodalom sem részletezi, hogy mi történt a továbbiakban, melynek oka az iratok hiánya lehet, azonban annyit megemlít, hogy a sikeres tavaszi hadjárat után újra előke-rültek az árulási, lázítási ügyek, így a gróf Pallavicini Rogeré épp-úgy, mint a szintén Borsod megyében élő gróf Károlyi Lajosé és gróf Szirmay Istváné.²⁵

Bebizonyosodott gróf Pallavicini Roger árulása és a „nemzeti ügy elbukatója” címet ragasztották rá, valamint elkobozták birtoka-it.

A szabadságharc leverése után azonban hamar rehabilitálták és visszakapta minden vagyonát.

Gróf Pallavicini Roger ügyéről a Kossuth Hirlapjában két írást olvashatunk. Az első 1848. szeptember 26-án jelent meg, melyet maga Kossuth írt.

„Borsod vármegyében.

Borsod vármegyében, mellynek lelkes fiait e napokban láttuk a fővároson át egyenesen az ellenség elleni táborba vonulni, mondjuk, ezen lelkes megyében is megkísérté a reactio ördögi mesterségét. Tudósítónk szerint ott a szendrei járásban egy gróf azzal bujtogatja a népet, hogy a ministeriumnak ne engedelmeskedjenek, őrseregbe ne álljanak mind addig, míg a király által fel nem szólíttatnak.

E bujtogatásnak mi lett büntetése? A gróf úr a bizottmány előtt bevádoltatott, de mivel a vádlott - ⁻²⁶ volt, fenyíték nélkül maradt.

Hogy mi még sem tanulunk más példáján! lám Zágrábban nem kérdezték a bán ellen nyilatkozókat, gróf-e, mi e befogták, sőt néhányat fel is akasztottak.”²⁷

A másik írás, mely Doleschall Gábor tollából jelent meg 1848. október 15-én, csak említést tesz a szendrői esetről.

„Miskolcz, oct. 8.

Miskolczon is alakult honvédi egyesület. Kétszeri népgyűléseinkben, a népet felvilágosítottuk. Néhányan vállalkoztak a vidékre is kirándulni, ott népgyűléseket tartani és a népet felvilágosítani. Azonban a megyei bizottmány azt határozta folyamosunkra, miként a népgyűléseken csak az szólhat, ki beszédét előbb a szolgabíró által megcensuráltatja. S így lőn, hogy most oct. 8-kán népgyűlésünk, a nép bosszankodására meg nem tartatott, a honvédi egyesület elnöke által. Oda jöttömkor, csak kevés polgárokat találtam a városháza udvarán, s a népet elámitani véteknél tartván, a népgyűlést megtartottam, s ezentúl is meg fogom tartani a nélkül, hogy beszédemet, melylyet leírni úgy sem szoktam, megcensuráltassam.”²⁸ Gróf Pallavicini a szendrei járásban, mint lázító officiose adatott fel, s mi baja lőn. Talán felmagasztalták a bana fundusán? Épen nem, sőt meg sem fedték. Ergo neki lehetett lázítani a népet, mi, kiknek jellemök tisztán áll, a néphez nem szólhatunk, megelőző szolgabírói bírálat nélkül. Kossuth Lajos ha ide jön, a szent-péteri járás szolgabírájának adja által beszédét.

Városunk népe másként igen lelkes, minden áldozatra kész. Egyik népgyűlésünk alkalmával felszólítottam a népet, nyújtana segélyt az elpusztított debeliacsi magyaroknak, s igen késznek nyilatkozott.

*Minthogy azonban a szüret igen sok gondot ád, ön magától senki sem hozta el adományát. Én tehát összejártam házonként a város nagy részét, s kéregetésem nem lett eredménytelen, s szerkesztő úrnak 210 pengő forintot küldök, mint a miskolczi lakosoktól a debeliacsi lakosoknak tett ajándékot. Adja által ezen összeget a nemzeti gyűlés elnökének Pázmándy úrnak, ki azt a debeliácsiaknak elküldeni szíves leend. Egyébiránt, a pénznek átvétele felől a debeliácsiak által szintén újságilag magamat nyugtatványoztatni kérem.*²⁹*
*Dr. Doleschall Gábor.*³⁰

Kutatásom során ezeket az írásokat találtam gróf Pallavicini Roger lázítási ügyéről, ami nem jelenti azt, hogy nincs is több olyan cikk, amely foglalkozna a témával.

Jegyzetek

¹ Borsod vármegye / Szerk.: Csikvári Antal. Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala. Budapest, 1939. 63-64. p.

² Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/a.

³ Ezen a helyen az irat rossz minősége miatt egy szó olvashatatlaná vált.

⁴ Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/a/3352 ¼ 75. számú Megyei Bizottmányi irat.

⁵ Borsod vármegye / Szerk.: Csikvári Antal. Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala. Budapest, 1939. 64. p.

⁶ A szöveg ezeken a részeken nem olvasható.

⁷ Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/a / 3140. számú Megyei Bizottmányi irat.

⁸ Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/3676. és 3567. számú Megyei Törvényszéki irat.

⁹ Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/3678. számú Megyei Törvényszéki irat.

¹⁰ Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/4536. számú Megyei Törvényszéki irat.

- ¹¹ *A neveknél megtörténhet, hogy nem pontosan adtam vissza az eredeti szöveget, ugyanis a jegyző kézírása igen nehezen olvasható.*
- ¹² *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/3557. számú Megyei Törvényszéki irat.*
- ¹³ *A kipontozott részekben a szöveget nem sikerült kiolvasni.*
- ¹⁴ *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/3557. számú Megyei Törvényszéki irat.*
- ¹⁵ *Borsod vármegye / Szerk.: Csíkvári Antal. Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala. Budapest, 1939. 64. p.*
- ¹⁶ *Borsod vármegye / Szerk.: Csíkvári Antal. Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala. Budapest, 1939. 65-66. p.*
- ¹⁷ *Borsod vármegye / Szerk.: Csíkvári Antal. Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala. Budapest, 1939. 66. p.*
- ¹⁸ *A kipontozott részekben a szöveg olvashatatlan volt.*
- ¹⁹ *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/77. számú Megyei Törvényszéki irat.*
- ²⁰ *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/77. számú Megyei Törvényszéki irat.*
- ²¹ *Pálffy Móric, vöröskői, gróf (Vöröskő, 1812. júl. 12. – Kaltenlentgeben, Ausztria, 1897. szept. 14.) császári altábornagy, aulikus politikus.*
- ²² *A pontozott vonalon a pontos dátum van, azonban nem tudtam kiolvasni.*
- ²³ *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/77/1849. számú Megyei Törvényszéki irat.*
- ²⁴ *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár iratai IV.B-601/b/77/1849. számú Megyei Törvényszéki irat.*
- ²⁵ *Borsod vármegye / Szerk.: Csíkvári Antal. Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala. Budapest, 1939. 67. p.*
- ²⁶ *Ezen a ponton a szöveg hiányzik, azonban a szöveggörnyezetet figyelembe véve a gróf vagy a nemes szöveg lehetett.*
- ²⁷ *Kossuth Hirlapja, 1848. 75. szám (szeptember 26.)*
- ²⁸ *A *-gal jelölt részen szerkesztői jegyzet olvasható: „Helyesen, a praeventia censura törvény ellenes szolgabíró úr olvassa meg a törvényt. – Szerk.”*
- ²⁹ *A *-gal jelölt részen egy lábjegyzetet szúrt be a szerkesztő: „Szíves köszönetet mondunk derék polgártársainknak a sajnálatra méltó debeliacsiak nevében. A pénzt kézbe fogjuk szolgáltatni.”*
- ³⁰ *Kossuth Hirlapja, 1848. 92. szám (október 15.)*

Tartalom

Előszó.....	3
A szabadságharc katonái Edelény környékéről.....	4
Az 1848-49-es szabadságharc emlékei Jósvafő környékén	64
<i>Dr. Zalán Benedek</i>	
Az 1848-49-es szabadságharc Jósvafő környéki emlékei	67
Javaslat emlékmű állítására Jósvafő határában.....	74
<i>Székely Kinga</i>	
Az 1848-49. évi szabadságharc dokumentuma a Baradla vendégházában	76
<i>Id. Görgey István</i>	
1848 és 1849-ből – Élmények és benyomások. Okiratok és ezek magyarázata – Tanulmányok és történelmi kritika.....	78
<i>Dr. Ravasz István alezredes</i>	
(Hadtörténeti Intézet és Múzeum) avatóbeszéde. (Jósvafő, 2011. február 12.)	80
<i>Dr. Veres László</i>	
„Aggteleki expedíció.” <i>Részletek egy 1848-49-es gömöri huszár naplójából</i>	87
<i>Köteles László</i>	
Torna megye a szabadságharcban	90
<i>Dr. Kovássy Zoltán</i>	
Egy kortárs naplója 1849-50-ből.....	94
Izsó Miklóssal kapcsolatos emlékek	100
<i>Hermann Róbert</i>	
A Szózat zeneszerzője	104
<i>Cselenyák Erika</i>	
Gróf Pallavicini Roger, a nemzeti ügy elbuktatója	107

